

Slovar slovenskih
členkov

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
Š
T
U
V
W
X
Y
Z
Ž

Slovar slovenskih **členkov**

Zbirka Slovarji

Urednik zbirke

Marko Snoj

Slovar slovenskih členkov

© 2014, ZRC SAZU

Avtorica

Andreja Žele

Etimološke osvetlitve

Marko Snoj

Recenzentki

Mojca Smolej, Marjeta Verbinc

Oblikovanje naslovnice

Dušan Grobovšek, Idejološka ordinacija

Prelom

Simon Atelšek

Izdajatelj

Inštitut za slovenski jezik

Frana Ramovša ZRC SAZU

zanj Marko Snoj

Založnik

Založba ZRC

zanj Oto Luthar

glavni urednik založbe Aleš Pogačnik

Tisk

Collegium Graphicum, d. o. o.

Naklada

400 izvodov

www.fran.si in www.termiana.net

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'367.635(038)

ŽELE, Andreja, 1963-

Slovar slovenskih členkov / Andreja Žele ; [etimološke osvetlitve Marko Snoj]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014. - (Zbirka Slovarji / Založba ZRC, ZRC SAZU, ISSN 2232-3759)

ISBN 978-961-254-718-9
275541504

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:

<https://doi.org/10.3986/9789612547189>

Slovar slovenskih **členkov**

Andreja Žele

Ljubljana 2014

v

e

Staršem Ludviki in Andreju.

Vsebina

Uvod	9
Slovenski členki	9
Tipologija členkov	12
Merila razvrščanja členkov v slovarju	12
Zgradba slovarskega sestavka	13
Legenda uporabljenih oznak in ločil	13
Osnovni viri in literatura	14
 Slovar	 15

UVOD

Slovenski členki

Slovarska obravnava členka skuša ohraniti funkcijski strukturalistični vidik, ki besedne vrste opredeljuje glede na njihovo skladijsko vlogo – skladijska oz. besedilna struktura je torej tista, ki osmišlja delitev besednih vrst. Členek je nesamostojna skladijskofunkcijska besedna vrsta in kot tudi besedilna vrsta oz. skladijskofunkcijski modifikator nima niti predmetnega niti slovničnega samostojnega pomena, in kot funkcijsko razpomenjena in tudi oblikovno nedoločena besedna vrsta, ki jo sproti določa (še)le konkretna skladnja, je stavčni nečlen tipa *seveda* oz. le stavčni modifikator; zaradi poimenovanja besedilnih spremnih okoliščin je lahko tudi t. i. stavčni prislov, pogosteje pastavek. Izhodiščno členek lahko izraža splošni pomen določenih tipov razmerij (npr. pozitivnih, negativnih, neodločenih ipd.), pomensko pa se specializira še le v konkretnih besedilih, tj. še le v vsakokratnem besedilu dobi konkretni skladijski pomen. Je torej besedilna besedna vrsta oz. samo funkcijska beseda; slovarske razlage za členke so namreč (samo) funkcijske, saj je členek ubesedena (slovarska) referenca z govornim dejanjem. Členek je namreč opredeljen kot strnjeni ubesedeni govorni dogodek (t. i. besedilni/stavčni skrček), ki opozarja na spremenjene okoliščine besedila, saj s členki zlasti govoreči vzpostavlja stik s potencialnim naslovnikom; členki izražajo govorečev odnos do vsebine in oblike povedanega in hkrati s tvorijo smisel besedilnega in sobesedilnega sporočila – vzpostavljajo smiselno razmerje med besedilom in sobesedilom oz. sporočanje okoliščine). Členke kot poimenovanja ali ubeseditve zakritih govornih dejanj (nasproti npr. polnoizraženim frazemom, Vidovič Muha 2000: 86–91) lahko opredeljujemo tudi kot neke vrste pomožne besede, s katerimi se poročevalec navezuje na kontekst (t. i. sporočanje okoliščine) in pri tem izraža različne pomenske in čustvene odtenke posameznih izrazov ali povedi v kontekstnih ali aktualizacijskih odnosih. Ker imajo členki torej prvenstveno in zlasti besedilno in sobesedilno vlogo, so to hkrati zlasti smiselne besed(ic)e s pragmatično močjo, ki jih znamo smiselno besedilno uporabljati zlasti v svojem prvem jeziku; ohranjajo izrazito komunikacijsko (konektorsko) vlogo, s tem pa tudi izrazito vplivajnsko vlogo. Členke uvrščamo med prvotne nestavčnočlenske konektorje, so torej tudi besedilna povezovala in s tem modifikatorji propozicijskih razmerij v besedilu oz. temeljni razmerni modifikatorji v besedilu; izražajo torej pomene različnih razmerij in zato zanje lahko rečemo, da ubesedujejo razmerijske pomene. Kot modifikatorji posameznega stavčnega člena so t. i. stavčnočlenski modifikatorji, kot modifikatorji povedja pa so tudi modifikatorji celotne propozicije oz. propozicijski modifikatorji; sooblikujejo torej skladijske naklone. Ta naklonskost v okviru modifikacijskosti daje pomenski podstavi povedi

dokončno določitev, zato je dejavno vključena v upovedovalni proces, hkrati pa je sobesedilno priložnostna; členkovna uporaba namreč lahko zajame kar devet upovedovalnih določitev oz. modifikacij: istovetnost, možnost, nikalnost, hierarhiziranost, skladijnskonaklonskost, gotovost, stopnjevitost, čustvenost, aktualnost; razen kakovosti, hotenjskosti, udeleženosti in trenutnosti. V vsakem primeru pa členki uvajajo neke vrste sopovedje, ki izraža razmerje do besedilnega sporočila, in zaradi te sobesedilne povednosti in pragmatične moči so neke vrste sosporočila.

Tudi v slovenščini se potrjuje, da je vsaj četrtnina členkov homonimna z drugimi besednimi vrstami. Vendar tipični razločevalni lastnosti za členek kot nestavčnočlenski razmerni modifikator sta (a) pomenska nesamostojnost in z njo povezana (b) zmožnost, pomensko spremeniti vsako obstoječe sporočilo. Ravno razločevalnost med členki in medmeti je včasih najtežja, ker sta t. i. modifikacijski nestavčnočlenski besedni in besedilni vrsti; pomenska razlika je, da členek spreminja pomen sporočila, medmet pa razpoložensko obarva sporočilo, npr. *Kaj **zaboga** dela?* (členek: Kaj ‚neki‘ dela?) nasproti ***Zaboga!** Kaj dela?* (medmet), ***Primojduš**, to je zagotovo tako!* (medmet) nasproti *To je za **primojduš** tako!* (členek: To je ‚zagotovo‘ tako!). Tudi intonacijsko so členki del povedne intonacije, nasproti medmetom, ki pa so hkrati tudi že intonacijsko samostojne povedi.

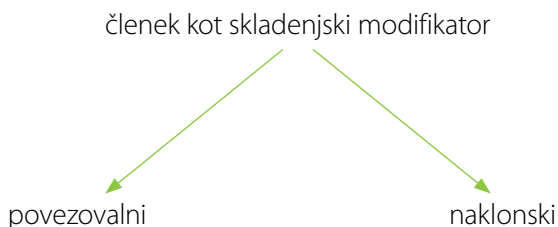
S sporočanjško-pragmatičnega vidika se torej členki delijo na dve krovni skupini, in sicer na **povezovalne (besedilne) členke**, ki izhajajo iz pragmatičnih okoliščin in jih vključujejo v besedilo – gre za predstavitev sporočila kot besedila v sobesedilu, in **naklonske (medosebne) členke**, ki izhajajo iz sporočanjških razmerij in vplivanj med udeleženci diskurza – gre za predstavitev /z/možnosti (verjetnostnih in pogostnostnih glede na obveznost in pripravljenost) uresničitve propozicije. Povezovalni členki (P) poudarjajo besedilno koherentnost in kohezivnost in v tem smislu se delijo še na podskupine: dodajalni (Pd: *celo, kaj šele, še več*), izbirni (Pizbir: *drugače, sicer pa*), izvzemalni (Pizvze: *edino, le, sicer (pa)*), navezovalni oz. nadaljevalni (Pnavez: *kakorkoli (že), najsibodi, potemtakem, vendarle, vsekakor*), nadomestni (Pnadam: *namesto tega, nasprotno*), nasprotovalni (Pnaspr: *zato pa*), pojasnjevalni (Ppojas: *to se pravi, torej*), ponazarjalni (Pponaz: *namreč*), popravni (Ppoprav: *ali bolje, namreč, oziroma*), poudarni (Ppoudar: *pravzaprav, predvsem, vsaj, zlasti*), povzemalni (Ppovze: *skratka, torej*), zastranitveni (Pzastr: *mimogrede*); naklonski členki (N), ki se osredotočajo bodisi na udeležence, na okoliščine, na glagolski proces ali na količino, pa obsegajo štiri večje podskupine: čustvenostni (Nč: *bogvaruj, končno, saj, začuda*), pozivni (Np: *dejansko, kajne, naj, mar*), vrednotenjski (Nv: *baje, morda, navsezadnje, nemara, takorekoč, verjetno*) in členki zanikanja (Nn: *nikar*). Tako naklonski kot povezovalni členki niso deli propozicije, temveč jo le modificirajo, zato so lahko označeni kot modifikatorji. Za vsak členek pa je bistveno preveriti, ali ima vlogo modifikatorja propozicije oz. propozicijskega modifikatorja ali je zlasti modifikator stavčnih členov oz. stavčnočlenski modifikator ali pa se v obeh modifikatorskih vlogah približno enakovredno pojavlja. Treba je tudi pripomniti, da imajo lahko členkovno vlogo vse tiste

besede, ki so zmožne označevati tudi splošna razmerja, tj. imajo med svojimi pomeni tudi razmerijski pomen.

Vrste naklonskih in povezovalnih besedilnih pomenov posameznega členka si sledijo glede na obseg in pogostnost zastopanosti v besedilih, tj. na začetku slovarskega sestavka bo najprej naveden najpogostejši besedilni pomen členka in v nadaljevanju drugi manj pogosti besedilni pomeni istega členka.

Slovar bo z oznako *pog.* tudi posredno opozoril, kateri členki prevladujejo v (zapisanem) govorjenem jeziku v razmerju do pisnega jezika. Modifikacijska vloga členkov je razločevalno predstavljena glede na medmete kot drugo modifikacijsko besedno vrsto tudi s tem, da so iz obravnave večinoma izvzeti pozdravi in kletvice kot tipični medmeti.

Pri določanju členkov izhajamo iz osnovnih ugotovitev: (1) ker nimajo samostojnega pomena in oblike, tudi nimajo samostojne vprašalnice, (2) Izražajo samo pomen različnih razmerij oz. različne (splošne) razmerijske pomene, zato imajo lahko znotraj stavčne povedi ali besedila nedoločeno oz. prosto/gibljivo skladenjsko vlogo, (3) kot nestavčnočlenske besede so **prvotni** oz. **pravi členki** oz. **členki**, sem sodijo tudi t. i. frazemski členki tipa *tako in tako*, *ne samo*, še posebej; v vlogi členkov pa lahko nastopajo tudi druge besedne vrste (tudi frazemi v členkovni vlogi, npr. če hočete, *konec koncev*, *prava figa*, *na tem mestu* ipd.) in v teh primerih so to samo členkovne besede **oz. besedne zveze, ki lahko skladenjskopomensko nastopajo v členkovni vlogi KOT ČLENKI.**

Tipologija členkov

N	naklonski členek oz. členek s prevladujočo naklonsko vlogo v razmerjih med udeleženci
Nč	naklonski čustvenostni
Np	naklonski pozivni
Nv	naklonski vrednotenjski
Nn	naklonski nikalni
P	povezovalni členek oz. členek s prevladujočo povezovalno besedilno vlogo
Pd	povezovalni dodajalni
Pizbir	povezovalni izbirni
Pizvze	povezovalni izvzemalni
Pnavez	povezovalni navezovalni
Pnadam	povezovalni nadomestni
Pnaspr	povezovalni nasprotovalni
Ppojas	povezovalni pojasnjevalni
Pponaz	povezovalni ponazarjalni
Ppoprav	povezovalni popravni
Ppoudar	povezovalni poudarni
Ppovze	povezovalni povzemalni
Pzastr	povezovalni zastranitveni

Merila razvrščanja členkov v slovarju

- 1) povezovalna ali naklonska vloga P/N (OZNAKA)
- 2) funkcijska razlaga z uvajalnimi tipskimi glagoli: *izraža, krepi, omejuje, opozarja, poudarja, stopnjuje, utemeljuje, uvaja*
- 3) mesto oz. položaj v besedilu – nanašanje na besedo, del povedi ali na celo stavčno poved
- 4) zgledi + stavčni ustreznik
- 5) možna sinonimija
- 6) etimološka osvetlitev

Zgradba slovarskega sestavka

- 1) iztočnica + [naglas] + oznaka za povezovalno ali naklonsko vlogo P/N
- 2) številka zaporednega pomena + kvalifikator + kvalifikatorsko pojasnilo + funkcijska razlaga z uvajalnimi tipskimi glagoli: *izraža, krepi, omejuje, opozarja, poučarja, stopnjuje, utemeljuje, uvaja*
- 3) zgledi – mesto oz. položaj v besedilu, tj. nanašanje na besedo, del povedi ali na celo stavčno poved
- 4) |stavčni ustreznik|
- 5) možna sinonimija
- 6) etimološka osvetlitev

Legenda uporabljenih oznak in ločil

sin. sinonim(i)

; ločevanje med stavčnopovednimi zgledi

// pomenski odmik še znotraj istega pomena

|| možne istosporočilne pomensko-skladenjske različice

[] naglas

E: uvaja v etimološko osvetlitev

Pri slovarski obdelavi členkov je upoštevana leksikografska obdelava členkov G. Helbiga (²1990) z upoštevanjem temeljnih slovarskih virov (SSKJ, SP) in aktualnega korpusnega gradiva; pomen in posledično funkcijskost členkov pa dodatno osmišljajo etimološke osvetlitve Marka Snoja. Za slovaropisno obravnavo členska je bil namensko prilagojen računalniški program, zato je slovar poleg v knjižni obliki dostopen tudi v vsebinsko enaki spletni različici na naslovu www.termania.net/.

Osnovni viri in literatura

Gigafida: Korpus slovenskega jezika. <http://demo.gigafida.net/>

Ivana ČERNELIČ, 1991: Členek kot besedna vrsta v slovenskem knjižnem jeziku. *Jezikoslovni zapiski* 1. Ljubljana: ISJ, ZRC SAZU.

Ivanka ČERNELIČ-KOZLEVČAR, 1992: O delitvi členkov. *Vprašanja slovarja in zdomske književnosti*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 213–227.

FidaPLUS, <http://www.fidaplus.net/>

Gerhard HELBIG, ²1990: *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.

Nataša JAKOP, 2000/01: Funkcijska delitev členkov: značilnosti naklonskih členkov. *Jezik in slovstvo* 46/7–8. 305–316.

Franc JESENOVEC, 1944: Pomenske funkcije slovenskih členic. *Zbornik zimske pomoči*. Ljubljana. Ur. Narte Velikonja, Božidar Borko, Tine Debeljak, Zorko Simčič. 529–536.

Tomo KOROŠEC, 2009: K izboljšanju redakcije členkov v SSKJ. *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*. Ur. Andrej Perdih. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví, 1986. Praha: Academia.

Andrej SKUBIC, 1999: Oglad kohezijske vloge slovenskega členka. *Slavistična revija* 47/2. 211–238.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) I–V, 1970, 1975, 1979, 1985, 1991. Ljubljana: DZS. *Slovenski pravopis 2001*. Ur. Jože Toporišič idr. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Mojca SMOLEJ, 2003: Nekoliko drugačna delitev členkov. V: Tokarz, Emil (ur.). *Języki i tradycje Słowian*. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 244–251.

Mojca SMOLEJ, 2004: Členki kot besedilni povezovalci. *Jezik in slovstvo* 49/5. 45–57.

Marko SNOJ, 2009: *Slovenski etimološki slovar*. 2. pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.

Jože TOPORIŠIČ, 1991: Členki in njihovi stavčnočlenski ustrezniki. *XXVII. Seminar SJLK*. Ljubljana: FF.

Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica: Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*. Maribor: Založba Obzorja.

Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut.

Slovar

A

á tudi à [á/â; â]

1. Pnavez pog. *opozarja s samo navideznim spravevanjem*: A misliš, da si doma?; A si ga videl?; Si razumel, a?; Si lačen, a ne?; A bo mir ali ne!; A tako? [Če smem vprašati, Če lahko vprašam]; sin. àli, káj

2. Pnaspr uvaja še dopolnjujoče nasprotje predhodno povedanemu: A ona ne živi le od proze [Ne mislite, da ..., Ni treba, da mislite, da ...] // *uvaja dodatek*: Noče več. Tega ne reče, a jaz vem [Ni mu treba, ker ...]; sin. zato pa

3. [ã] Nč pog. *izraža precejšnje mero vzhičenja*: A bo gledal! [Kar mislim si, kako ..., Kar predstavljam si, kako ...]; sin. àli, tó
E: = hrv., sb. *a*, rus. *a*, konvertirano iz veznika sloven. *a* »pa, toda« (= steslov. *a* »pa, in, tudi, če«, rus. *a* »pa, vendar«, češ. *a* »in«) iz pslovan. **a* (= lit. *o* »in, pa«, stind. *āt* »in, tako«, avest. *at* členek, ki poudarja pred njim stoječo besedo) iz ide. **ōt*, ablativ zaimka *e*- »ta, on«

absolútno [û]

Ppoudar poudarja povedano: To je absolutno potrebno; Ima absolutno prav [Zelo] // *poudarja zanikano*: Absolutno ne! [Nikakor, Sploh ne]

E: konvertirano iz prislova *absolútno* iz pridevnika *absolúten*, prevzetega (prek nem. *absolut*) iz lat. *absolūtus* »dovršen, popoln, neodvisen, neomejen«

adijo [î] pog.

Nn izraža razburjenje ob nezaželenem prenehanju česa: Adijo socialna država! [Ni je več]; Zameriš se mu in potem adijo služba [Izgubiš službo]; A pri nas pa je kaj drugače? Adijo pamet! [Zapustila nas je]; Izplačaš ga in adijo [Si se ga znebil]; sin. nasvidenje, zбоgom

E: konvertirano iz medmeta *adijo*, prevzetega iz it. *addio*, nastalega iz lat. *ad Deum* »k Bogu«

àh [ã]

1. Nn izraža zavrnitev, naveličanost: Ah, kje neki! [Ne]; Ah, beži, beži!; Ah, kaj tisto! [Ne bi o ...]; Ah on [Ne bi o njem]; sin. nè

2. Nč izraža občudovanje, zadovoljnost, domislek: Ah, kako je lep!; Ah, kako se to prileže!; Ah, saj res! [To pa res]; sin. réšda

E: konvertirano iz medmeta *àh*, imitativnega nastanka

ahà tudi ahá [ã; â]

Nč izraža zadovoljnost pri domisleku, dognanju, najdenju: Aha ti [To si ti]; Aha, zdaj te imam [To bo]; Aha, že vidim [Zdaj imam]; Aha, to bo [Že vem]; Aha, potem ni to [Zdaj šele razumem]

E: konvertirano iz medmeta *ahà*, imitativnega nastanka

àja [ã]

Nn pog. *izraža zavrnitev*: Aja, nočem [Kar mislite si, Ne domišljajte si preveč]

E: verjetno sklop iz členkov *á* in *já* s poudarjeno in posledično naglašeno prvo sestavino

ajá [ã]

Nč izraža domislek: Aja, zdaj sem se spomnil; Aja, pa spala bi cel dan! [Saj res, Pa še to]

E: verjetno sklop iz členkov *á* in *já* s poudarjeno in posledično naglašeno drugo sestavino (ter psihološko pogojeno metatonijo); prim. pog. sestavljeni členek *àmpak já*

àli [ã]

I. N

1. Nč izraža veliko mero povedanega: Ali smo se smejali!; Ali ti zna lagati!; Ali si natančen! [Zelo]; sin. á, tó

2. Nv stopnjuje stanje: Ali bi bil neumen, če bi dal! [Zelo]; sin. á, tó, káj

3. Nn izraža zanikanje: Ali sem te že kdaj nalagal [Še nikoli]; Ali je to kak denar [Ni noben] // *izraža posmehljivo, ironično nasprotovanje*: Ali si (mi) pameten! [Nič, Niti malo nisi ...]; U, ali se ga bojim [Prav nič]; Lažnivost, ali je to vrlina [Ni ...]; sin. á, tó, káj

4. Np izraža nejevoljo: Ali te ni sram! [Lahko te je]; sin. màr

II. P

1. Ppoudar uvaja ali stopnjuje nejevoljo: Presneti otrok, ali (ne) boš jedel [Daj, jej vendar] // *uvaja*

nevoljo, presenečenje: Ravno sem hotel na sprehod, ali ti ne pride obisk! |Pa ravno takrat!| Ali je to kakšen denar? |Sprasujem vas!| **sin.** á, káj

2. Ppovze uvaja spodbudo: No, ali bo kaj? |Ukrenite že, dal!| **sin.** tórej

E: sklop iz členkov *á* in *li*, iz katerega je tudi ločni veznik ali = hrv., sb. *àli*

àli – àli [ã – à]

Pizbir uvaja nujnost odločitve za eno od dveh možnosti: Moraš se odločiti: ali – ali |Za eno rešitev!| **sin.** áut – áut

E: konvertirano iz dvodelnega ločnega veznika *àli – àli*

ali bólje tudi ali bóljše [ô]

Ppoprav uvaja natančnejši podatek: Vrednost dela je manjša kot zahodni Evropi, saj se kaže v plači ali bolje rečeno v minimalni mezdi |Natančneje!| Zaradi svojih izkušenj je ves čas vedela, ali bolje čutila, da »to ni to« |Oziroma, Ali natančneje povedano!| **sin.** oziroma, drugače

E: sestavljeno iz ločnega veznika *ali* in primernika prislova *dóbro*

álias [â]

Pnadom izobr., redko *opozarja na dodatno obveščnost*: Sicer pa smo davkopllačevalci, alias »raja«, že leta plačevali razna ministrstva, inšpekcije, policijo itd.; Govorite o koprski Loži, alias kavarnici; Pridružil se je Janez Novak, alias Jani |Drugače povedano, Z drugim imenom, Po domače!| **sin.** oziroma

E: prevzeto iz lat. *alias* »sicer«

ámen [â]

1. Nv izraža potrditev, željo: Reši nas hudega, amen |Tako bodi!|

2. Nč tudi v zvezah do amena, kot amen *izraža prepričanje v izrečeno*: Izblebetal je vse do amena! |Zagotovo ni nič ostalo neizrečeno!| To je gotovo kot amen v očenašu |Popolnoma, Čisto nič drugega ne preostane!|

3. Ppoud poudarja povedano: Ne pustim, pa amen |Ne odstopam, Konec!|

E: prevzeto iz lat. *amen*, to iz gr. *amén* in to iz hebr. *‘áman* »tako bodi«

àmpak [ã]

I. P

Pnavez uvaja zaključek sporočila: Ampak pogovarjajmo se rajši o čem drugem; Ampak to že moram reči, da je bila pametna ženska; Ampak smo imeli srečo! |Kljub temu, vsemu ...|

II. N

1. Nn izraža posmehljivo zanikanje: Ampak si pameten! |Nič nisi, Prav nič nisi!|

2. Nč izraža začudenje, nevoljo: Ampak, da je to mogoče!; Ampak, otroci, tega pa ne! |Ne!|

E: konvertirano iz veznika *àmpak*, sklopa iz veznika *an* »temveč« in členka *pak*

ànti [ã] nar.

Nv izraža samoumevnost: Anti ne boš rekla, da je takale lepa in vesela ljubezen greh? |Pa ja ne boš ...!| **sin.** mènda

E: iz veznika *an* »temveč« in členice *ti*

áut – áut [â – â]

Pizbir izobr., lat. cit. *uvaja nujnost odločitve za eno od dveh možnosti*: Moraš se odločiti: aut – aut |Za eno rešitev!| **sin.** àli – àli

E: prevzeto iz lat. dvodelnega ločnega veznika *aut – aut* »ali – ali«

B

bajè [è]

Nv izraža različno stopnjo verjetnosti sporočanja: Baje so zelo bogati; Pride jutri, baje; Ženske baje težje premagujejo radovednost; Baje, da so uspeli |Menda, Tako pravijo!| **sin.** bójda

E: verjetno konvertirano iz star. 3. osebe ednine glagola *bájati* »govoriti, pripovedovati«, glej *bójda*

básta [ã] pog.

Nč v zvezi z in, pa *izraža odločnost, nepopustljivost*: Basta, čas je potekel, marš!; Odtegni je in basta, ni velike filozofije! |Treba je končati|; sin. kôniec
E: prevzeto iz it. *basta* »dovolj, dosti« iz 3. osebe ednine glagola *bastare* »zadoščati«

báš [ã]

Ppoudar zastar. > pog. *poudarja sporočano*: Baš to mi ugaja; Baš narobe je res |Prav, Ravno|; Baš me briga, bedno ne?; Jo baš boli za vse, gre pa se ima fajni; In ama baš mi je ravno za vaše mnenje |Prav vseeno mi je|; Ženska nima baš neke energije ...; Ja, baš je barva pomembna, men je hud; V dežju ni baš prijetno na pot |Prav, Ravno| // *poudarja mnenje*: Plačeval je, kakor se mu je baš zljubilo |Pač|; Baš je naredil nekaj neumnih potez |Pravkar, Ravnokar|; sin. práv, rávno
E: = hrv., srb. *bâš*, cslov. *bъšъ* iz **bъxъ*, verjetno »sunek, udarec« k **bъxъti* »suniti, zadeti«

beséda -e [ê] v zvezah**I. kot členek**

1. Nv v zvezi z drugimi besedami *krepi povedano*: Z eno besedo povedano |Na kratko povedano|
2. Nč *izraža končno prepričanje*: To je moja zadnja beseda |Sklep, ki ga ne bom preklical|
3. Nn *krepi zanikano izražanje*: Nobene besede!; Niti besede več! |Nočem, ne dovolim, da bi še govorili o tem| // *krepi negativni odnos do povedane-ga*: Same besede so ga |Samo govori, naredi pa malo ali nič|; Tu je vsaka beseda zastoj |Se ne da nič doseči, spremeniti|
E: konvertirano iz samostalnika *beséda* (= hrv. *běsjeda* »svečan govor«, rus. *beséda* »pomenek«, češ. *beseda* »pogovor, klepet«) iz pslov. **beséda* »pogovor, govor«, verjetno iz ide. korena **sed-* »sedeti«

bi [i] z opisnim deležnikom dela pogojni naklon sedanjega časa, v zvezi z bil in opisnim deležnikom pogojni naklon preteklega časa

1. Nv *izraža možnost, negotovost*: To bi bilo krivično; Išče žensko, ki bi mu gospodinjala |Po možnosti|; Dvomim, da bi bila tako bolna; Ko bi

se bil fant hotel učiti, bi bil šolo igranje izdelal |Da je verjenost|

2. Np *izraža obzirno željo, trditev*: Želeti bi bilo, da škodo poravnate; Njegov predlog bi bilo dobro upoštevati; Gledališče naj bi tudi vzgajalo |Pričakuje se| // v zvezi z naj za *izražanje domneve*: Po poročanju medijev naj bi bil zakon tik pred sprejetjem |Pričakuje se| // pog., v zvezi z misliti, reči *izraža omejitve na samo osebni odnos do česa*: Rekel bi, da to ni res |Povsem lahko sklepam|; Ne bi rekel |Zdi se mi, da ne|

3. Nč z oslabljenim pomenom, v zvezi ne da bi *izraža način, kako poteka dejanje nadrednega stavka*: Planeš v sobo, ne da bi pozdravil; Odšel je, ne da bi se bil poslovil |Brez ...|

E: = hrv., srb. *bi*, stcslov. *bi* iz pslov. **bi*, 2., 3. oseba ednine pogojnika glagola **byti* »biti, obstajati« = lat. *fit* »nastane, zgodi se«

blágor [ã]**I. kot členek**

Nč *izraža odobravanje stanja koga*: Blagor ti, da si zdrav; Blagor, trikrat blagor mu; Blagor jim, ker se jim ni treba pripravljati za izpit |Srečo imaš, ima, imajo, ker ...| // star. *izraža občudovanje*: Blagor se ti |Dobro se ti godi|
E: = stcslov. *blagože* »res je, tako je, dobro« iz prislova *blágo* »dobro« in členice *že*

blízu [i]**I. kot členek**

Nv *izraža približno oceno*: Tehta blizu sto kilogramov |Skoraj|; Rod je blizu na tem, da izumre |Skoraj, Precej| // star. *izraža približno primerjavo*: Redko govoril je blizu takole |Nekako|; sin. skôraj
E: konvertirano iz prislova *blízu*

bódi [ó] za oziralnimi zaimki in v zvezi z že

Ppoudar *poudarja nedoločnost, poljubnost, posplošenost*: Naj govori kar že bodi |Nekaj|; Lahko te sreča kjer si že bodi |Nekje| // v zvezi s si, tudi v sklopu *poudarja poljubnost*: Izberi kogar si že bodi, kjer si bodi |Nekoga, nekje|; Lahko je kdor-sibodi, karsibodi, kjersibodi |Kdorkoli, karkoli, kjerkoli|; sin. kóli

E: konvertirano iz velelnika 2., 3. osebe ednine glagola *bíti*

bógme [ô] star., redko

Nč izraža *podkrepitev trditve*: Bogme, dobro se držiš; Lepa pa je, bogme!; Nujno moramo ukrepati še ta trenutek, a ta trenutek bogme traja! |Moram reči, potrditi|

E: = hrv., srb. *bógme, bôme*, verjetno sklop iz lastnega imena *Bóg* in naslonskega tožilnika zaimka *jáz*, glej *dabóme*

bógsigavédi [ô-é] star.

Nč izraža *dvom*: Bógsigavédi kdo jih je naščuval; Bógsigavédi zakaj se še ni ločil od nje; Je v programskem ali bógsigavédi kakšnem svetu |Tega ne moremo vedeti|; **sin.** bógvé

E: sklop iz lastnega imena *Bóg*, členice *si*, naslonske tožilniške moške oblike zaimka *ón* in 2., 3. osebe ednine velelnika glagola *védeti*

bógváruj [ô-á] stil.

1. Nn izraža *svarilo, prepoved*: Bógváruj da bi se mu približal |Nikar, Ne|; Bógváruj povedati komu |Nikakor|; Bógváruj, da bi se službi zaradi tega sami odpovedali! |Nikar|

2. Nč izraža *podkrepitev zanikanja*: Saj tega ne govorim vam, bógváruj! |V nobenem primeru|

E: sklop iz lastnega imena *Bóg* in 2., 3. osebe ednine velelnika glagola *vároovati*; dvojnica ima po moderni samoglasniški redukciji nastalo obliko *vári*, nastalo iz *váruj*

bógvé [ô-é] star.

1. Nč izraža *negotovost, nezanimanje*: Bogve ali še živi |Ne vem, Nisem gotov|; Bogve zakaj ga ni |Ne vem|; Joče ali od žalosti ali od jeze, bogve |Težko rečem|; Ohranja spomin na bogve koga |Na kogar koli že|; Ženejo jih bogve kam |Kamor koli že|; **sin.** bógvédi, bógná

2. Nv z zaimkom ali zaimenskim prislovom izraža *površno oceno, navadno negativno*: Misli, da je bogve kaj |Več kot drugi|; Začetek sicer ni bil bogve kaj |Nič posebnega|; Bogve koliko težav te še čaka |Nič koliko, veliko|; Bogve kolikokrat je to pravil |Nič kolikokrat|; Zdaj bi bila že bogve kje |Nekje

daleč|; Ni bogve kako svetlo |Ne vem kako|; Nimam bogve kaj denarja |Imam prej malo kot veliko|; **sin.** bógvédi, bógná

E: sklop iz lastnega imena *Bóg* in 3. osebe ednine sedanjika glagola *védeti*

bógvédi [ô-é] star.

1. Nč z zaimkom ali zaimenskim prislovom izraža *negotovost, nezanimanje*: Doma je iz bogvedi katerega kraja |Katerega koli že|; **sin.** bógvé

2. Nv z zaimkom ali zaimenskim prislovom izraža *površno oceno, navadno negativno*: Ni bogvedi kako zgovoren |Ne vem kako|; **sin.** bógvé

E: sklop iz lastnega imena *Bóg* in 2. osebe ednine velelnika glagola *védeti*

bógná [ô-â] star. > pog.

1. Nč z zaimkom ali zaimenskim prislovom izraža *negotovost, nezanimanje*: Bógná, kaj se je ta ubogi afriški študent pri nas naučil o menedžmentu; Bógná zakaj to dela |Ne ve se|; **sin.** bógvé

2. Nv z zaimkom ali zaimenskim prislovom izraža *površno oceno, navadno negativno*: Drži se, kot bi bil bógná kdo |Kdo ve kaj|; Igra ni bógná kako duhovita |Ne vem kako|; **sin.** bógvé

E: sklop iz lastnega imena *Bóg* in 3. osebe ednine glagola *znáti*

bójda [ô] star., redko

Nv izraža *različno stopnjo verjetnosti sporočanja*: Kajti možje v modrem so bojda strokovnjaki za mnoga področja; Kako mu je to uspelo v tistem času, ko si bojda prišel do denarja samo s poštenim delom v službi; Grad je bil bojda sezidan pred dvesto leti |Tako se govori|; Razglašali so tri bojda nedotakljiva načela |Menda|; **sin.** bajè, mènda

E: = nar. *bájda*, sklop iz star. 3. osebe ednine glagola *bájati* »govoriti, pripovedovati« (glej *bajè*) in veznika *da*

bóre [ô] star.

I. kot členek

Nv izraža *majhnost ali nezadostnost*: Taka bore dota; S tem bore orožjem ne boš nič opravil |Ni dosti vredno, Je slabo| // izraža *nezadostnost*: Zadnje čase opažam, da se teh osnovnih pravil drži

bore malo ljudi |Zelo malo|; V bore petih letih mora vse narediti |Samo|

E: konvertirano iz pridevnika *bóre* »reven, ubog«, nastalega iz *ubóre* iz **ubože*, zvalnika pridevnika *ubóg*

brávo [ã]

Nč izraža *zelo pozitiven odnos*: Bravo ekipa!; Bravo za drugo mesto! |Čestitam|; Bravo punce! |Dobre ste|

E: prevzeto iz it. *bravo*, prvotnega pridevnika s pomenom »vrl, dober, pogumen« iz lat. *barbarus* »divji, barbarski«, prevzetega iz gr. *bárbaros*

brez šále [á]

I. kot članek

Nč izraža *podkrepitev trditve*: Brez šale, tako je bilo |Resno mislim|; Res, brez šale |Se ne hecamo|; Sem že videl take nohte na dvajsetletnicah, brez šale, da te kap |Mi ni do zavajanja|; No pa brez šale, visoka hitrost zmelje vsak avto in ljudi |Resno komentiram, mislim|; **sin.** *rés, résno*

E: sestavljeno iz predloga *brez* in roditeljske ednine samostalnika *šála*

bržčas [ř]

Nv izraža *precejšnjo verjetnost*: Bržčas tako razmišlja še kdo od njegovih soigralcev; Tako je vzklikal, in odgovor bržčas ni potreben; Bržčas je to njegov zadnji polet; Vsi smo jo bržčas hkrati zagledali |Verjetno|; **sin.** *břžda, břžkone, nájbrž*

E: sklop iz prislova *břž* in samostalnika *čas*

břžda [ř] knjiž.

Nv izraža *precejšnjo verjetnost*: Bržda res ne razumeš in mečeš vse navijače v en koš |Predpostavljam, da|; Pri hitrejši košarki je za korak ali dva prepočasen, bržda tudi za to ni član prve peterke; To je bržda res |Verjetno|; Bržda se še danes ne znajde |Pravijo, da, Govori se, da|; **sin.** *břžčas, břžkone, nájbrž*

E: sklop iz prislova *břž* in veznika *da*

břžkone [ř]

Nv izraža *precejšnjo verjetnost*: Vsak odmik od teh razvad bo bržkone ugodno učinkoval na vaše

samospoštovanje; Bržkone se je spomnil, kako je zamočil konec lanskega junija |Verjetno|; Glede svojih odhodov v tujino pa igralci bržkone še niso rekli zadnje besede; Bržkone je na sestanku; Ta muha prenaša povzročitelja bolezni, bržkone virus |Po vsej verjetnosti|; **sin.** *břžčas, břžda, nájbrž*

E: sklop iz prislova *břž*, veznika *ko* in členka *ne*

C

celó [ô]

1. Pd *stopnjuje povedano z dodatno močnejšo ali nepričakovano trditvijo*: Naslednja dva ali celo tri tedne bomo porabili za uigravanje; Prepirali so se in celo stepli; Celó po smrti mu ne more odpustiti |In potem še|; V končnici se je izkazalo, da so najboljši, zame celo najboljši v Evropi; Bil je nasilen in celo vsiljivo moteč |Več kot to|; Dvomim celo, če je pošten; Zdi se mi celo, da ga poznam; Sprla se je celo s svojim menedžerjem |Poleg tega|; Ne upa se ji približati, da, celo ogiba se je; Še celo s starši se prepira |Še več|; Prodali so celo hišo |Poleg drugega|; Prišel je celo sosedov stric |To je nekaj posebnega|

2. Ppoudar *poudarja in hkrati stopnjuje povedano*: Pa še nekaj, to niso nobeni mladoletniki ali celo otroci; Prepovedano je pripraviti se in se celo stepsti |Kaj šele|; Kot da nam ne bi moglo ali celo moralo biti nerodno še zaradi cele vrste stvari! |Po vseh izgledih, Glede na vse|; Kako se izogniti, poravnavi, stečaju ali celo likvidaciji |V najslabšem primeru|; **sin.** *nikákor, splòh, zlásti*

E: konvertirano iz prislova *celó* iz pridevnika *cél*

círka tudi círcá [ř]

Nv *pog. izraža samo okvirno vedenje o izrečenem*: Znižali so stroške za círcá dvajset odstotkov |Približno, Okoli|

E: prevzeto prek nem. *zirca* iz lat. *circa* »okrog, okoli« in »približno« iz *circus* »krog«

Č

če [ê]

I. P

1. Ppoudar poudarja dvom v pravkar izrečeno: Ne vem, če; Vprašal je, če je to res |Ali|; Če bi vi vedeli! |Žal ni tako|; Pa če ti rečem, da ga ni doma! |Morate verjeti|

2. Pd uvaja dodatno nevsiljivo, vljudno mnenje: Zakaj tako, če smem vprašati; Zmotil sem se, če naj bom odkrit; Užaljen je, če se ne motim |Drznem si| // *uvaja negotovost:* Vseeno mi je, če ostane ali odide |Ali| // *utemeljuje z dodatnim stopnjevanjem:* Stvar je nepotrebna, če ni celo nevarna; To vsoto lahko podvoji, če ne celo potroji |Po vsej verjetnosti|

3. Pnavaz uvaja ugibanja, domneve: Le kje je nož? Če ni v kuhinji?; Lepe jagode, če le niso predrage?; V litru če je bilo četrta vina, več ne |Mislim da|

II. N

1. Np izraža želje ali omiljene ukaze: Oh, če bi nam že dali mir!; Oče so rekli, če bi rajši prišli jutri; Kaj, če bi malo stopili v hišo |Ali, mogoče|; Pij, če ti rečem! |Ko, Kadar|

2. Nv pog. izraža v vzkliku: Če ti nisi prismojen! |Prav gotovo si|; Komaj če sta spregovorila deset besed |Lahko rečem, da|

3. Nn izraža čustveno zanimanje: Če si ti (kakšen) gospodar, sem jaz papež |Sploh nisi (nikakršen) gospodar|

E: konvertirano iz veznika *če*, nastalega iz *eče* (prim. steslov. *ašte*, hrv. kajk. *če*, strus. *ače*) iz **a* »in, pa, toda« in verjetno refleksa ide. **k^ue*, glej *ako*

če **hóčete** [ó]

I. kot členek

Ppojas uvaja pojasnilo že povedanega: To je moj sorodnik ali, če hočete, moj nečak; Tukaj mi po enostavni, če hočete, kmečki logiki to ne gre skupaj |Ali z drugimi besedami|; Skratka, žalosti me, da, užaljena so, če hočete, moja verska čustva |Natančneje povedano|

E: sestavljeno iz veznika *če* in 2. osebe množine glagola *hotéti*

čepřav [ä]

1. Ppojas omejuje z dodatnim natančnejšim pojasnilom: Izdajo spremljajo tehtne, čepřav skope urednikove opombe; Ponosni smo na ta svoj, čepřav skromni prispevek |Treb pa vseeno pripomniti, da ...|; **sin.** četúdi, čerávno

2. Pizvze uvaja izvzemanje: Priden je, čepřav ne posebno nadarjen |Vendar kot kaže|; **sin.** četúdi, čerávno

3. Nč izraža užaljenost: Moram ti povedati naravnost, kaj si mislim, pa čepřav te nikoli več ne vidim |Moram tvegati, da ...|; **sin.** četúdi, čerávno

E: konvertirano iz veznika *čepřav*, sklopa iz veznika *če* in prislova *prāv* po zgledu nem. *wenn gerade*

čěš [ě; ə]

Ppojas uvaja osebno obarvano lastno ali privzeto pojasnilo: Sam je naročal kavo in radensko, čěš, saj nisem pijanec, zapit bednik; Držal se je samozavestno, čěš, jaz se ne bojim nikogar |Kot bi hotel povedati| // v zvezi z da *uvaja pojasnilo v obliki prevzete izjave:* Zamudila je celo uro, čěš da je zašla v temi |In se opravičila, da ...|; Zamahne z roko, čěš da ni nič |In izjavi, da ...|; Zagrozil jim je, čěš (da) naj se pazijo |In zakričal, da ...|

E: konvertirano iz 2. osebe ednine glagola *htéti* »hoteti«, nastale iz *hčěš*

četúdi [û]

1. Ppojas omejuje z dodatnim natančnejšim pojasnilom: Izdajo spremljajo tehtne, četúdi skope urednikove opombe; Ponosni smo na ta svoj, četúdi skromni prispevek |Hkrati priznamo, da ...|; **sin.** čepřav

2. Pizvze uvaja izvzemanje: Vino je zdravo, četúdi malo kislo |Vendar kot kaže|; **sin.** čepřav

E: konvertirano iz veznika *četúdi*, sklopa iz veznika *če* in členka *túdi* po zgledu nem. *wenn auch*

čězinčéz [ê-ê]

Nč izraža naveličanost, prekomernost: Zdaj te imam pa čězinčéz dovolj |Čez vse meje, Čez glavo|

E: sklop iz prislova *čéz*, veznika *in* in prislova *čéz*

čúda [û]

1. Nv izraža nenavadno visoko stopnjo: Čuda gosta trava; čuda malo prostora |Neizrekljivo, izjemno, Ne da se opisati|; *sin.* čúdo

2. Nč izraža zelo veliko količino: Po travnikih se je paslo čuda živali; Nakradli so čuda |Zelo veliko, Nedopovedljivo veliko|; *sin.* čúdo, začúda, začúdo

E: konvertirano iz povedkovnika *čúda* iz samostalnika *čúdo*

čúdo [û] stil.**I. kot članek**

Nč izraža presenečenje: Žival se mu približa in – čúdo – spregovori kot človek |To je pravi čudež|; Čúdo prečudno, zadeti petelin se ni premaknil |Zares presenetljivo, osupljivo|; *sin.* začúda, začúdo
E: konvertirano iz samostalnika *čúdo* (= stcslov. *čudo*, hrv. srb. *čúdo*, rus. *čúdo*, slovaš. *čudo*), nastalega iz ide. **keuh₁dos* iz korena **keuh₁d-* »opaziti, slišati, občutiti«

D**dà** [ä] knjž.

1. Nv izraža pritrjevanje: Si pripravljen? Da |Sem pripravljen|; Ima knjigo — da, pa je ni bral |To je res|; Ali se strinjam: da in ne |Delno se strinjam, delno pa ne|; Ni rekel ne da ne ne |Ni povedal svoje odločitve| // *izraža pritrjevalno oglašanje, odziv:* Na trkanje se oglasi iz sobe: da, naprej! |Tukaj sem|; *sin.* já

2. Nč izraža podkrepitev trditve: Da, tako je bilo; Da, da, pa pojdimo; Pomirila se je, da, celo smeje se že |Seveda|; Gledam te, da, pa te komaj spoznam; Grem zraven, to da, ne bom pa igral |Se razume|; *sin.* já

3. Np izraža domislek: Ah da, zdaj se spomnim |Pač| // *izraža obotavljanje, pomislek:* Da, kje sem že to zvedel?; No, da, pa pridi jutri |Saj res|; *sin.* já

E: = hrv., srb. *da* konvertirano iz veznika *da* (= stcslov. *da*, hrv., srb. *da*, slovaš. *da*), ki je v prevojnem razmerju s predlogom *do*

dá [á; â]

1. Nč izraža prizadetost: Da mi pri priči izgineš! |Izgini!|; Da te ni sram |Sram te bodi!|; Ne maram zanj, da boš vedel |Vedi|; Takoj pridem, samo da se oblečem |Toliko počakaj(te), moram se samo obleči|

2. Nv izraža lastno sklepanje: Pa ne da si bolan |Menda nisi|; Toliko da je spregovoril, že so protestirali |Komaj|; Vino je toliko da ne zastoj |Skoraj zastoj|; Živela sta zadovoljno, da ne govorim srečno |Rekli bi| // *pog. izraža občutenje:* Če mi je všeč?; Pa ja da! |Seveda!|

E: konvertirano iz veznika *da*

dabóme [ô] zastar.

Nč izraža podkrepitev trditve: Imaš prav, dabome! |Zares|; *sin.* bógme

E: prevzeto iz hrv., srb. *dabóme*, sklopa iz veznika *da* in členska *bóme* = sloven. *bógme*

dáleč [á]**I. kot članek**

Nv izraža veliko mero: Tako daleč se spozabi, da kar udari |Gre čez mejo, mero|; Ta igralec je daleč najhitrejši na igrišču |Ne da se ga primerjati z drugimi|

E: konvertirano iz prislova *dáleč* (= stcslov. *daleče*), primernika od **dalekъ* »oddaljen«

dálje [ā]**I. kot članek**

Pnavez opozarja na obstajanje česa poleg že povedanega: V teh krajih kopljejo premog, železno rudo, dalje bakrovo rudo in boksit |Poleg tega še| // *opozarja na možnost nadaljnjega nastevanja ali dodajanja:* Dalje so tu še druge napake |Razen tega|; Prodajamo fige, rozine in tako dalje |In podobne stvari|

E: konvertirano iz prislova *dálje*, primernika od *dáleč*

dāti dām [á] pog.

I. kot članek

1. **Np** *izraža omiljen ukaz, željo, spodbujanje*: Dajmo si ogledati še to!; Dajte se pomakniti naprej! |Podvizajte se, da ...|

2. **Nč** v zvezi z bog *izraža najboljšo željo, upanje, svarilo*: Bog daj, da bi bilo res!; Bog ne daj, da bi storil kaj takega! |Če bog res obstaja ...|| *izraža nejevoljo, nestrpnost*: Zakaj molčiš, bog te je dal?! |Zato si tu, da tudi kaj ukreneš ...|

E: konvertirano iz velelniških oblik glagola *dāti*

de fácto [á] knjiž.

Nv *krepí oceno trenutnega stanja*: De facto odloča sam |V resnici|; Nova oblast je priznana de facto, ne pa še de iure |Kot dejstvo|; **sin.** dejánsko

E: prevzeto iz lat. *dē factō* iz predloga *dē* »od, zaradi« in ablativa od *factum* »dejstvo«, prvotno »kar je narejeno«

dejánsko [â] knjiž.

Nv *krepí oceno trenutnega stanja*: Podjetje je dejansko že propadlo; Tako ravnanje dejansko samo škoduje |V resnici, Resnično|; **sin.** takórekóč, právzapráv

E: konvertirano iz prislova *dejánsko* iz pridevnika *dejánski*

denímo [î] knjiž.

I. kot članek

Ppoudar knjiž. *poudarja prepričevanje s primeri*: Ponekod, denimo na deželi, ta običaj še poznajo; Ta športnik je lani denimo na svetovnem prvenstvu osvojil odlično štirinajsto mesto |Na primer|; Ta glasbenik je, denimo, v nedeljo v Taverni pokazal vse, kar se lahko od dobre glasbene predstave pričakuje |Če vzamemo za primer|; Po drugi strani, denimo, vem za politika, ki bi vsemu pritrdil in se tako za vsako ceno obdržal na položaju |Če poiščem(o) drugi primer|; Denimo, da je tako |Mislimo si, Predstavljajmo si|; **sin.** recímo

E: konvertirano iz 1. osebe množine velelnika glagola *dėti* »reči«

dívje [í] knjiž.

I. kot članek

Nč *izraža najintenzivnejšo stopnjo odnosa do sporočanega*: Ne vem, kako naj opišem, skratka divje |Nedopovedljivo je bilo|; **sin.** nôro

E: konvertirano iz prislova *dívje* iz pridevnika *dívji*

dò [ö] knjiž.

Nv *izraža precejšnje približevanje določeni polni meri*: Vas ima do sedemdeset hiš; Do tja je do dvajset minut hoda; Lahko napišeš do sto vrstic |Ne več kot|; **sin.** nájveč, skôraj

E: konvertirano iz predloga *do* (= stcslov. *do*, hrv., srb. *do*, rus. *do*, češ. *do*), nastalega iz pslov. **do* iz ide. **dom*, kar je tožilnik moškega, srednjega spola kazalnega zaimka **de-* »ta«

dobesédno [ê] knjiž.

Nč *krepí trdítev*: Za osvoboditev je žrtvoval dobesedno vse; Tako se je potil, da je dobesedno lilo z njega |Brez pretiravanja|; **sin.** takórekóč

E: konvertirano iz prislova *dobesédno* iz pridevnika *dobeséden*

dôbro [ó] knjiž.

I. kot članek

1. **Nv** *izraža soglasje, privolitev*: Dobro dobro, pa naj bo po tvojem |Je (že) v redu| // *zadržano pritrjevanje*: Dobro, drugače tudi narediti nisi mogel; Dobro, kaj si pa drugega hotel |Se razume, Verjamem|; **sin.** drží, veljá

2. **Nč** *nevoljno sprijaznjenje s čim*: Dobro, bom vsaj vedel, pri čem sem; Dobro, zdaj vsaj vidim, kaj je na stvari |Naj že bo kakor koli|

E: konvertirano iz prislova *dôbro* iz pridevnika *dóber*

dókaj tudi dokaj [ô; ä] knjiž.

Nv *izraža približno oceno stopnje stanja*: Od takrat je minilo dokaj let; Dokaj njegovih vrstnikov je že mrtvih |Kar precej|; Njegova usoda je dokaj žalostna |Že kar zelo|; Hlevi so urejeni dokaj sodobno |Že kar sprejemljivo|; **sin.** precéj

E: = hrv., srb. *dòka* »dokler«, nar. rus. *doká* »doslej«, sklop iz predloga *do* in členka *káj*

domála [ã] knjž.

Nv izraža *precejšnje približevanje polni meri*: Domala vsi so tukaj |Do najmlajših oz. vključno z najmlajšimi|; Otok je domala brez zelenja; Domala je že plešast |Takorekoč|; Domala vse je uničeno |Praktično vse|; **sin.** skóraj, skôrajda

E: sklop iz predloga *do* in nedoločnega rodilnika moškega, srednjega spola pridevnika *máli*

domnévno [é/ê]

Nv izraža *domnevo*: Otroci domnevno vidijo najprej rdečo barvo |Po vsej verjetnosti, Kakor kaže, izgleda|; **sin.** predvídoma

E: konvertirano iz prislova *domnévno* iz pridevnika *domnéven*

dovòlj [ö]

Nč izraža *zgorjnjo mejo prenašanja česa, vzdržljivosti nasploh*: Zdaj mi je pa dovolj |Naveličan sem|; Zdaj te imam pa dovolj! |Naveličan sem te!|

E: konvertirano iz prislova *dovòlj*, nastalega iz *do volje* iz predloga *do* in rodilnika samostalnika *vólja*

dozdévno [ē]

Nv izraža *domnevo*: Otrok je v bolnišnici umrl zaradi dozdevno nenevarnih težav z dihalji; Splet okoliščin združi šest dozdevno nepovezanih likov |Po sklepanju na pamet|; Zgolj obča dobrota in dozdevno načelna neomajna zavezanost človečnosti še nista dovolj |Ki je brez jasnih predstav in utemeljitev|; **sin.** domnévno

E: konvertirano iz prislova *dozdévno* iz glagola *dozdévati se* »zdeti se«

drèk tudi drêka [ë; é] pog., nizko

I. kot členek

Nn izraža *močno zanikanje ali omalovaževanje v zvezi s sporočanim*: Drek, ne bom se pustil!; Drek, pa taka zabava! |To ni nič!|; On ve en drek! |Nič ne ve!|

E: konvertirano iz samostalnika *drèk* »iztrebek«, prevzetega iz nem. *Dreck* »umazanija«

drêkec [ē] pog.

I. kot členek

Nn izraža *posmehljivo zanikanje ali omalovaževanje v zvezi s sporočanim*: Drekec, hočem povedati, da oskrba pri primarnih pridelovalcih ni možna niti teoretično |To vse skupaj ni nič| // v zvezi s pecek izraža *zlasti omalovaževanje sporočanega*: Ha, ha, drekec-pecek, ti pa res veš, kako se mleko prideluje; Drekec-pecek nisem vsega prebral, ker ni bilo zame, ampak mislim, da si lepo napisal |To je larifari|

E: konvertirano iz samostalnika *drêkec*, manjšalnice od *drèk* »iztrebek«

drugáče [ã] pog.

I. P

1. Pzastr opozarja še na druge možnosti: Pa drugače, kako vam gre |Mimo tega že povedanega|; Ubogal boš, ni drugače; Tako je in nič drugače |Ni druge možnosti|

2. Ppojas uvaja dodatno razlago ali pojasnilo: Ne mudi se mu, drugače bi že odšel; Danes je slabe volje, drugače je pa prijeten, vesel; Pojdi, drugače jih boš dobil; Drugače (pa) je vse v redu |Sicer (pa)|

3. Pnaspr navadno v zvezi s pa opozarja na spremenjene okoliščine: Zdaj uboga, drugače pa dela po svoje |Sicer pa|

II. N

1. Nv izraža posplošeno oceno, ki jo natančneje razkriva sosporočilo: Pa pojdi, če (že) ne gre drugače |Če (že) misliš, da moraš ...|; Z njim je drugače, njega ne marajo |Nima enakega položaja|

2. Nč izraža višjo intenzivnost: Še vse drugače mu je hudo za materjo, kot mu je bilo za sestro |Veliko težje (mu) je!|; Le počakaj, midva se bova drugače pomenila |S teboj bom strožje obračunal|

E: konvertirano iz prislovnega zaimka *drugáče* iz števnikar *drúgi*

drúgič [ü]

I. kot členek

Pnavez uvaja možnost za še eno priložnost: Vča-

sih se šali, drugič kriči |Ko je drugačne volje|; Pogovorila se bova kdaj drugič |Ko bo za to primernejši čas|; Nauči se do drugič |Do takrat, ko bo še ena možnost preizkušanja znanja|; Kaznuj ga, da bo vedel za drugič |Da ne bo še kdaj kaj takega počel, storil|

E: konvertirano iz prislovnega zaimka *drúgič* iz števnikar *drúgi*

drži [í]

I. kot členek

Pnavez uvaja podkrepitev že povedanega: Drži, jutri se vidi va |Velja|; Tisto, kar je moj predhodnik napisal, drži |Je res|; Drži, Beograd je res nenavaden mozaik izredno bogate kulture |Res je|; Po vsebini spletnih strani je vaš hobi tudi šport. Drži? |Je to res?, Soglašate?|; **sin.** veljá

E: konvertirano iz 3. osebe ednine glagola *držáti* v pomenu »biti v skladu z resničnostjo«

E

é [ĕ]

1. Nv izraža ovrednotenje okoliščin: E, ljubček, saj te poznam; E, malo je takih |Ni treba še posebej, dodatno razlagati|

2. Nč izraža obotavljanje, zadrego: E, da, seveda |Si lahko mislim, Vem, da ni lahko|

E: konvertirano iz medmeta *é*

è [ĕ]

1. Nč izraža vdano, ravnodušno prepričanje o povedanem: E, ga bo že minilo!; E, kaj, do smrti bom že živel |Pustimo ob strani zaenkrat|; **sin.** èh

2. Nn izraža zavrnitev, nevoljo: E, kaj boš!; E, kaj še! |Kar misli si|; **sin.** èh

E: konvertirano iz medmeta *è*

edíno [í]

1. Pizvze poudarja izvzemanje: Vse je pogorelo, edino hlev je ostal; Edino vi nas lahko rešite |Računamo lahko samo na ...|; **sin.** samó, lè, izključno

2. Ppoudar poudarja pomen poimenovanega: Samo in edino on je pravi |Nihče in nič ga ne more nadomestiti|; **sin.** samó, lè, izključno

E: iz pridevnika *edíni*

edínole [í]

Pizvze poudarja izvzemanje: To se ti lahko zgodi edinole v sanjah |Nikjer drugje kot|; **sin.** edíno, samó

E: sklop iz členka *edíno* in členice *le*

edínstveno [í]

Nv izraža veliko izstopanje po pomembnosti, vrednosti: A morda najbolj edinstveno pri tem igralcu je, po kateri poti je šla njegova kariera potem, ko je umrl za rakom |Po svoje izjemno|; Vse skupaj je edinstveno |Zelo izjemno|; **sin.** enkrátno
E: konvertirano iz prislova *edínstveno* iz pridevnika *edínstven*

èh [ĕ]

1. Nč izraža vdano, ravnodušno prepričanje o povedanem: Eh, z njim je križ!; Eh, bo že kako ... |Ne spleča se preveč ukvarjati s tem|; **sin.** è

2. Nn izraža zavrnitev, nevoljo: Eh, kaj bo ta!; Eh, rad bi že končno imel mir |Ne spleča se ukvarjati s tem|; **sin.** è

E: konvertirano iz medmeta *èh*

enkrát tudi ênkrat [ä; é]

Nč izraža nestrpnost, nejevoljo: Naj pusti že enkrat to družbo!; Da bi ga le že enkrat našli |Čas bi že bil|; **izraža sprijaznjenje s čim, popušćanje:** Bo že enkrat povedal; Če se že enkrat mora zgoditi, naj se čimprej |Zmanjkuje nam potrpljenja| // **izraža sprijaznjenje s čim, popušćanje:** Bo že enkrat povedal!; Če se že enkrat mora zgoditi, naj se čimprej |Zmanjkuje nam potrpljenja| **sin.** kônćno
E: konvertirano iz prislova *enkrát*, sklopa iz števnikar *èn* in popriponjenega samostalnika *krát*, prvotno »zareza, udarec«

ênkrat sámkrat [é-â]

I. kot členek

Ppoudar poudarja, da kaj nima ponovitve: Enkrat samkrat sta se sprla; Upam, da si je to upal

izreči samo enkrat samkrat |Prvič in zadnjič // *po-udarja, da zaenkrat ni pričakovanega*: Ko bi enkrat samkrat dobil komentar, ki bi bil vreden premisleka, bi odgovoril; |Niti enkrat samkrat ni ničesar dokazal |Ni še ničesar, da bi ...|

E: sestavljeno iz prislovov *énkrat* in *sámkrat*

enkrátno tudi ênkratno [ã; ě]

Nv izraža visoko vrednotenje, občudovanje: To je enkrátno |Zelo izjemno; **sin.** edínstveno

E: konvertirano iz prislova *enkrátno* iz pridevnika *enkrátén*

eno figo [í]

I. kot članek

1. Nn izraža močno zanikanje: Vi me figo brigate; To je eno figo vredno; Te sprednje luči niso žarometi in zaradi njih prav eno figo boljše vidiš |Sploh nič (ne); Protiustavnost ga eno figo briga; Mladi pa eno figo vedo, ker jim o osamosvojitvi v šolah skoraj nič ali nič ne povedo |Nič ne|

2. Nv izraža zelo majhno mero: Doma je eno figo dobil |Skoraj nič ali nič|

E: iz tožilnika zveze *ena figa* iz pogovornega nedoločnega člana *en* in samostalnika *figa* v pomenu »kar je malo vredno«

enostávno [á/â] pog.

1. Nč izraža začudenje nad načinom ravnanja: Smeti so metalí enostavno skozi okno |Kar // z nikalnico izraža začudenje nad načinom izločanja: Nekateri o teh stvareh enostavno ne govorijo |Sploh|

2. Nn izraža zanikanje: Nekateri o teh stvareh enostavno ne govorijo |Nikakor|

E: konvertirano iz prislova *enostávno* iz pridevnika *enostáven*

êrgo [ê] knjiž., redko

Pnavez izraža navezovanje na prej povedano: Ergo: ne posluševati zaved in se skrivati za floskulami!; Ergo sem žival z višjo stopnjo zavesti; Ergo, sam je sprejel tak sklep |Iz tega sledi, da ...; **sin.** tórej

E: prevzeto iz lat. *ergo* »torej«

eventuálno tudi eventuélno [ã; ě]

Nv izraža, da je izrečeno po predvidevanjih celo mogoče: Posodil bi ti lahko pet tisoč, eventualno tudi več |Ne vem točno, verjetno celo ...; **sin.** mogóče, morebiti

E: konvertirano iz prislova *eventuálno* iz pridevnika *eventuálen*, prevzetega prek star. nem. *eventuall* (danes *eventuell*) iz lat. *eventuális* »naključen, možen« iz *eventus* »dogodek«

F

fànt [ã]

I. kot članek

Nč izraža začudenje, osuplost: Fant, kako pojejo!; Fant, sem ga polomil |Ne morete si zamisliti|

E: konvertirano iz samostalnika *fànt*, prevzetega iz it. *fante* »deček«

figa [í] pog., nizko

I. kot članek

1. Nč izraža omalovaževanje: Figa je vse skupaj |Nič // v vzevah izraža malobrižnost: Prava figa, če me premestijo; Ista figa je, če grem ali ne |Vseeno je|

2. Nn izraža zavračanje, zanikanje: Figa, tebe že ne bom ubogal |Prav res, da ne|

E: konvertirano iz samostalnika *figa* v pomenu »kar je malo vredno«

figico [í] pog.

I. kot članek

1. Nn izraža zavračanje, zanikanje: Figico, ne bom te ubogal |Prav res, da ne|

2. Nč izraža omalovaževanje: Nič, pravo figico! Za podkupljive bomo zgradili še najmanj tri nove zapore, pa bo! |Prava reč, Malenkost; **sin.** figo, figole

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *figica*, manjšalnice od *figa* v pomenu »kar je malo vredno«

figo [í] pog.**I. kot členek**

Nn izraža zavračanje, zanikanje: Figo, tebe že ne bom ubogal |Prav res, da ne|; Saj smo pridni. Figo ste pridni |Prav nič|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *figa* v pomenu »kar je malo vredno«

figole [í] pog.

Nn izraža zavračanje, zanikanje: Figole, nika-mor ne greš |Prav nikamor|; **sin.** figo

E: verjetno iz členka *figo* in členice *le*

fúl [û] pog.**I. kot členek**

1. Nv izraža močen vrednotenjski odnos ali pa ga samo krepi: Pa z Niko sva se ful zaštekali |Na polno, Zelo|; On je ful faca |V vseh pogledih|; Res je, ful je drugačna |Kakor koli presojam|; Problem teh filmov je, da zagonijo ful denarja za efekte in visokoteče zvezdnike |Neizrekljivo, Nepredstavlji-vo veliko|

2. Nč krepí določeno prepričanje: Nekateri to upoštevajo in to ful pomeni |Zelo veliko, Neizrekljivo veliko|; Res ti ful hvala, da si si vzela čas za ta sončen petek |V vseh pogledih, Več kot hvala|; Ta film je ful zakon, komaj čakam da pride na televizijo |Zares|; **sin.** zarés

E: konvertirano iz prislova *fúl* »zelo, močno«, prevzetega prek hrv. *ful* iz agl. *full* »poln«

G**glêj no** tudi glêj no [é; ë]**I. kot členek**

Nč izraža začudenje: Glej no, človek bi rekel, da ne zna do pet šteti; Glej no, si rečem, močen je |Kdo bi si mislil|

E: sestavljeno iz 2. osebe ednine velelnika glagola *glédati* in členka *nò*

gorjé [ê]**I. kot členek**

Nč izraža grožnjo, svarilo: Gorje, če ne boš molčal |Hudo bo|; Gorje mu, ki me ne bo poslušal |Slabo se mu piše| // **izraža čustveno prizadetost, strah:**

Gorje, za to ni pomoči; Gorje jim, če ne bo kmalu konec vojne |S(m)o v hudi nevarosti|

E: konvertirano iz samostalnika *gorjé*, prvotnega primernika pridevnika *gôrek*

gotôvo [ó]**I. kot členek**

1. Nv izraža visoko stopnjo prepričanja: Počakaj me, gotovo pridem; Prav, skoraj gotovo je zamudil; Tega denarja je gotovo vreden |Prepričan sem, da ...| // **izraža soglasje, pritrditev:** Tega ne bi smel reči. Gotovo, predaleč je šel.; Gotovo, to se ne bi spodobilo |Soglašam, da ...|; **sin.** zagotôvo

2. Nč izraža nepreklicnost česa: Gotovo bom naredil do jutri; Ali mi boste naredili okvir do jutri? Gotovo, nič ne skrbite. |Obljubim|; **sin.** zagotôvo

E: konvertirano iz prislova *gotôvo* iz pridevnika *gotôv* (= hrv., srb. *gôtov*, rus. *gotóvyj*, češ. *hotový*) iz pslov. **gotovb*

grôza [ó]**I. kot členek**

Nč izraža veliko težavnost, mučnost česa: Groza, vse so uničili; Groza je, če ti gre vse narobe; Bil je tak, da ga je bilo groza pogledati |Mučno| // **izraža strah, močno vznemirjenje:** Groza, padel bo; O groza, saj ne moremo preprečiti |Bojim(o) se, da ...| // **izraža zgražanje, ogorčenje:** Groza, kakšno neumnost je zinil |Ne morem verjeti, (da) ...|

E: konvertirano iz samostalnika *grôza* (= hrv., srb. *grôza*, rus. *grozá*, češ. *hrůza*) iz pslov. **groza* iz ide. korena **gorgʷ-*

grôzno [ô]**I. kot členek**

Nč izraža veliko težavnost, mučnost česa: Grozno je poslušati take neumnosti; Kaj ni grozno, da noče priznati; Grozno mu je bilo pri duši |Muč-

no]; Pri njih je grozno |Imajo zelo težke, neurejene razmere| // *izraža veliko čustveno prizadetost, grozo*: Grozno, mučili ga bodo |Strašno, Nezaslišano|

E: konvertirano iz prislova *grôzno* iz pridevnika *grôzen* iz samostalnika *grôza*

grozôta [ó]

I. kot členek

Nč *izraža zgražanje, ogorčenje*: Grozota, kakšna je današnja mladina |Strahota|; sin. grôza

E: konvertirano iz samostalnika *grozôta* iz *grôza*

H

haló tudi hàlo [ô; ä] pog.

Nč *izraža opozorilo*: Halo, halo(oo), oglasi se vendar |Opozarjam (te)| // *izraža začudenje in navadno tudi nestrinjanje*: Halo, to je poneverba, izmišljotina! |Pomislite vendar| // *izraža ukaz, spodbudo*: Halo, otroci, domov |Dajmo|

E: konvertirano iz medmeta *halo*, prevzetega iz nem. *hallo*, kar je prvotno velelnik stvnem. glagola *hallôn* »iti po koga«, izvorno klic brodniku, naj pride po popotnika

hkráti [ā]

Pz *izraža vzporedno različnost*: Rad te pohvali, hkrati ti pa ne zamolči napak; Mora biti uradnica in gospodinja hkrati |Istočasno| // v zvezi s pa *izraža vzporednost še druge lastnosti*: Deblo raste v višino, hkrati pa debeli |Istočasno|

E: konvertirano iz prislova *hkráti*, sklopljenega iz predloga *k* in dajalnika samostalnika *krát*

hudíč [í]

I. kot členek

1. **Nč** *izraža neprijetnost, težavnost česa*: Hudíč je stati dve uri na mrazu; Hudíč je, če te nihče ne uboga |Težko je| // *izraža nezadovoljstvo nad čim*:

Hudíč je vse skupaj |Ena velika revščina| // *izraža močno čustveno prizadetost*: Vlomilca so že prijeli. Ni hudíč, kje pa? |Kaj ne poveste|; Ni hudíč, da tega ne bi spravil v red |Toliko pa še zmoremo, da ...|; Hudíč (ga) vedi, kod se potepa |Kako naj vemo ...|

2. **Nn** *močno zanikanje ali omalovaževanje*: Hudíč, pa taka večerja |Dajte no ...|

E: konvertirano iz samostalnika *hudíč* iz pridevnika *húd* v pomenu »slab«

hudíča [í] pog.

1. **Nč** *izraža močno čustveno prizadetost*: Hudíča, bo mir ali ne?! |Kaj se greste?!|

2. **Nn** *močno zanikanje ali omalovaževanje*: Ali je prinesel denar? Hudíča ga je prinesel! |Sploh ga ni prinesel|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *hudíč*

hudíčevo [í]

Nč *izraža močno čustveno prizadetost*: Hudíčevo se moti, kdor tako misli |Prekleta, Zelo zelo|; Hudíčevo je zaslužil |Zelo dobro|

E: konvertirano iz prislova *hudíčevo* iz pridevnika *hudíčov* iz samostalnika *hudíč*

hudíka [í] redko

Nč *izraža močno čustveno prizadetost*: Le kaj hudíka dela tukaj |Kdo ga je poklical|; Hudíka, a je res tak? |Hudíča|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *hudík* »hudíč«, tabuistično prenařenega iz *hudíč*

hudímana [í]

Nč *izraža močno čustveno prizadetost*: Nima jo niti tradicije, kako hudímana so lahko tako dobri!; Kako hudímana vstopiti in izstopiti iz tega vlaka, če pa vodi samo na eni določeni relaciji! |Hudíča|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *hudíman*, tabuistično prenařenega iz *hudíč*

hvála [á]

1. **Nč** *izraža hvaležnost, veselje, zadovoljstvo*: Kako se imate? Hvála, dobro. |Hvaležen sem za

skrbj; Dober tek! Hvala, enako |Z veseljem sprejem in vračam hkrati|

2. Nn *izraža vljudno odklonitev, zavrnitev*: Ne potrebujem, hvala!; Hvala, ne kadim |Cenim vašo prijaznost, vendar ...|

E: konvertirano iz samostalnika *hvala* iz glagola *hvaliti*

hváli [á]

I. kot členek

Nč v zvezi *izraža veselje, zadovoljstvo*: Hvali boga, da smo končali; Hvali usodo, da ti je prihranila ta udarec |Bodi(mo) hvaležn(i) ...|

E: konvertirano iz 2. osebe ednine velelnika glagola *hvaliti*

í [î]

1. Ppojas *izraža zadovoljnost pri ugotovitvi*: I, pa smo te ujeli na laži |Vidiš zdaj|

2. Pd zastar. *dodaja mnenje k že povedanemu*: I jaz se s tem ne strinjam |Tudi|

E: v prvem pomenu konvertirano iz medmeta *í*, v drugem iz veznika *i* »in«

ì [ï]

1. Nč *izraža začudenje, nejevoljo*: I, o čem drugem pa naj bi govoril; I, kaj pa je? |Kaj je zdaj sporno?|

2. Nv *izraža vdano, ravnodušno prepričanje o povedanem*: I, seveda, strah ga je; I no, saj ti zapupam |Se razumej; sin. è, èh

E: konvertirano iz medmeta *ì*

íks [î] pog.

I. kot členek

Nč *izraža posplošen odziv*: Če vprašaš iks človeka, ti bo tako odgovoril |Ne da bi ga posebej izbiral ali določal| // navadno v zvezi z neki *izraža pavšalni odziv*: Neki iks tovariš je vprašal po tebi |Ki

ni znan ali se noče, ne more imenovati| // *izraža odziv s poljubno oceno*: Iks ljudi me je že vprašalo |Ničkoliko takih, ki jih tudi ne poznam; Že na iks primerih sem ti to pojasnil |Na mnogih, ki se jih niti več ne spomnim|

E: konvertirano iz samostalnika *íks*, po izgovoru črke *x*, ki v matematičnih enačbah navadno označuje neznanko

ín [î]

1. Pnavez *poudarja navezovanje na prej povedano*: In da mi česa takega ne narediš več |Prosim; Jaz sem končal. In ti?; In kako bo letos s tvojim dopustom? |Kako kaže ...| // *opozarja na prehod k drugi misli*: In še to. Ali ne pogrešate sonca? |Zanima me tudi|

2. Pd *uvaja začudenje, presenečenje, nejevoljo*: In da se mi kaj takega ne ponovi več; In temu naj bi se reklo vestno delo; Izgovarja se, da nima denarja. In ti si mu to verjel |Pa še to| // *poudarja dodajanje*: Pozabil ni nikogar in tudi tebe ne |Vključil je tudi tebe|; Ta bolezen se pojavlja na rastlinah in celo na živalih |Treba poudariti, da tudi ...|

3. Ppojas v zvezah in sicer, in to *uvaja dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega*: Njegov poklic zahteva znanje, in sicer resnično znanje; Večkrat se razjezi, in to ne brez vzroka |Treba pojasniti, da|

4. Pnaspr *uvaja nepričakovano nasprotje*: Mlad, in tako pokvarjen; Jaz — in v pokoj, kaj še |Kdo bi si mislil!; Tako blizu mi je, in (vendar) tako daleč |Po svoje pa| // *izraža nasprotje s prej povedanim*: Samo tri dni je časa, in jaz sem čisto nepripravljen; Ti odhajaš, in jaz ostanem sam |Jaz pa| // *izraža nepričakovano*: Obljubil je vse, in potem ni dal nič; Ni minilo pol ure, in že se je mračilo |Vendar proti pričakovanju| // *izraža omejevanje*: Ne bo ti obveljala, in če se na glavo postaviš |Četudi|; Takoj ga je spoznal, in videl ga je samo enkrat |Čeprav; Rad se vozi s kolesom. In vendar mu ne dovolijo |Ampak kljub temu|

5. Ppoudar *stopnjuje poudarjanje dodanih sporočil*: Fant hodi samo v kino in gleda televizijo in bere stripe |Poleg tega (še)|; Vsakdo mora delati. In to velja tudi zate |Naj seveda to| // *izraža namen*: Pojdi in zapri vrata |Pojdi zapret| // *izraža pogoj-*

no-posledične razmerje: Odmakni opornik, in vse zgrmi na tla |Če odmakneš ..., vse zgrmi ...|

E: = hrv., srb. *i*, konvertirano iz veznika *in*, nastalega iz *ino* iz *i* »in« in ojačevalnega člena **no*

interesántno [â]

Nč izraža začudenje, presenečenje: Interesantno, celo tam smo naleteli na Slovenca |Prav zanimivo je, da ...|; **sin.** zanimivo

E: konvertirano iz prislova *interesántno* iz pridevnika *interesánten*, prevzetega prek nem. *interessant* iz lat. *interesséns* »prisoten« iz glagola *interesse* »biti prisoten, udeležiti se, zanimati se«

iskréno [ĕ]

Nč krepi izrečeno: Iskreno povedano, žal mi je, da sem šel tja |Če pošteno priznam|

E: konvertirano iz prislova *iskréno* iz pridevnika *iskrén*, prevzetega iz rus. *iskrennyj* »iskren, odkritosrčen, pristrčen«

ítak tudi itak [î; ï]

1. Ppoudar navadno v zvezi z že *poudarja dejstvo, ki je že znano brez nadaljnjih podatkov*: Toča je uničila že itak revne pridelke; Zdaj lahko ostaneš še malo, vlak si že itak zamudil |Tako in tako|

2. Ppovze poudarja dejstvo, ki utemeljuje sklep: Ne bo ga predstavljal, saj ga že itak poznajo; Ne bo se zapletal v spore. Itak odhaja. |Zaveda se, da ..., Jasno je, da ..., Znano je, da ...|

E: sklop iz člena *i* »in« in prislova *tàk*

izgléda [ĕ]

I. kot členek

Nv izraža presojo: Izgleda, da bo lepo vreme; Izgleda, kakor da je to potovanje brez cilja; Za resno delo, kot izgleda, ni |Kaže, Zdi se|

E: konvertirano iz 3. osebe ednine glagola *izglédati*

izkljúčno [û]

Pizvze omejuje na edino možnost: O tem odloča izključno vlada; To delo opravljajo izključno ženske |Nihče drug ne pride v poštev|; Živali krmijo izključno s senom |Samo to je ustrezno|; **sin.** edíno, lè, samó

E: konvertirano iz prislova *izkljúčno* iz pridevnika *izkljúčen* iz glagola *izkljúčiti*

izréčno [é/ĕ]

1. Pizvze poudarja izvzemanje: Predstava je bila izrečno za povabljenca |Drugih namenoma niso vabili|; **sin.** lè, samó

2. Nč izraža omejitev: Tega avtor izrečno ne omenja |Ne reče, ne napiše ...|; Potrdilo dobite samo, če ga izrečno zahtevate |Naknadno vztrajate|; **sin.** posébej

E: konvertirano iz prislova *izréčno* iz pridevnika *izréčen*, pod vplivom velelnika *izréci* iz star. *izréčen* iz glagola *izréči*

izvólite tudi izvóli [ó; ô]

I. kot členek

Np izraža vljudnost pri nagovoru: Izvolite sesti; Ali smem vstopiti? Izvolite; Izvoli, miza je pripravljena |Z veseljem vas sprejem(o)|

E: konvertirano iz 2. osebe množine, ednine velelnika glagola *izvóliti* »milostno, dobrohotno kaj storiti«

izvzémši [ĕ] knjž.

I. kot členek

Pizvze opozarja na izvzemanje: Nisem je videl v družbi, izvzemši v šoli |Izjema je, Razen|; Povsod ga je polno, izvzevši doma |Samo ne| // v zvezi z ne *opozarja na izjemo*: Vsi kadijo, ne izvzemši najmlajše |Vključno, Vštevsji|

E: konvertirano iz preteklega tvornega deležnika glagola *izvzéti*

J

já [á/â] pog.

I. N

1. Nv izraža pritrjevanje: Je to vaš sin? Ja. |Da|; Ima knjigo — da, pa je ni bral |To je res|; Poje, to ja, pa ne v operi |Je že res|; Potrka in iz sobe se oglasi: Ja, naprej! |Tukaj sem|; **sin.** dà

2. Nč izraža podkrepitev trditve: Ja, tako je bilo; Ja ja, samo potepal bi se [Lahko potrdim]; **sin.** dà

3. Np krepí poziv: Saj pojdeš z nami, ja? [Kajne?]
II. P

1. Ppoudar opozarja na povedano: Jurček je pa ja ena najboljših gob [Vendar]; Pa se zdaj ja ne prepírate [Upam, da se ne ...]

2. Pd uvaja dodatek k povedanemu: A ja, še to moram povedati [Zdaj sem se spomnil ...]; Ja, hotel sem reči, da sem vesel [Še to ...]

3. Pnaspr uvaja pomislek na povedano: Ja, čakaj malo, da premislim [Za to pa je potrebujem malo časa]; No ja, bomo pa šli domov [Če ne gre drugače ...]; O pa ja! [Kar misli(te) si!]

E: prevzeto iz nem. *ja*

jà [ä] pog.

1. Nč izraža začudenje, presenečenje: Ja fantek, tí se pa jokaš! [Kaj pa je ...]

2. Np izraža nejevoljo, nestrpnost: Ja nehaj se že hvaliti! [To pa je že preveč ...]; Ja zakaj še nisi napravljena?; Ja daj si no dopovedati [Čas bi že bil, da ...]

E: prevzeto iz nem. *ja*

jàpajáde [ä-á/â]

Nn izraža posmehljivo zanikanje: Japajade, bla-bla-bla ... [Kar misli si!]; »Kao« da v času športne kariere ni bilo časa za učenje ... japajade! Ta naš športnik že ve! [Nič ni na tem]; Vedno znova poudarjajo, da se po šoli ne teka, lovi ali kriči, japajade, to pravilo je krneki! [Kar sproti si izmišljujejo, nič ne bo iz tega]

E: sklop iz členka *já*, veznika *pa*, členka *já* in veznika *da* v pogovorni obliki *de*

jásno [á]

1. Nv izraža stanje razumevanja, dojetanja, spoznanja: Vsem poklicanim mora biti jasno, da taka politika ne vodi k uspehu; Počasi (jim) bo jasno, da je delovanje v takih razmerah res težko [Bo treba razumeti]; Ni mi jasno, kako si to dosegel [Ne razumem] // **izraža popolno sprejemanje brez presenečenja, pomislekov:** Jasno je, da ne bo šel, saj mu tudi ni potrebno; Jasno je, da mu je to moralo vzeti veselje; To je popolnoma jasno, da ga

ne more ubogati; Jasno, tajnica je kriva, vsega ne more biti kriv šef [So utemeljeni razlogi]

2. Nč izraža soglasje, pritrnitev brez pridržka: Hočeš požirek vina? Jasno, kar natoči mi ga; Ga poznaš? Jasno, se je zlagal; Naredili boste dobro kupčijo. Pa jasno [Se razume]; **sin.** sevéda
E: konvertirano iz prislova *jásno* iz pridevnika *jásen*

jèli -te [è] star.

1. Np izraža različno stopnjo nagovarjanja: Zdaj vam je že lažje, jelite?; Jelite da še ne greste? [A ne da?, Ali ne?]

2. Pnavez uvaja vprašanje: Jeli kdo verjame? [Ali]; Ugiba, jeli bo dež [Ali, Če]

E: sklop iz 3. osebe ednine glagola *biti* in členka *li*

jòk [ò] pog.

Nn izraža močno zavrnitev, zanikanje: Jok, ne damo jih; Jok, to ali pa nič! [Niti v sanjah]; **sin.** nè
E: prevzeto iz nar. hrv., srb. *jòk*, to pa iz turš. *yok*

K

káj [á/â]

1. Nn v retoričnem vprašanju **poudarja nasprotno trditev:** Kaj se jeziš? [Ne jezi se]; Kaj siliš v nesrečo?; Kaj bi se ne ženil, saj ima dobro službo!; Pojdiva, kaj se obotavljate [Naj se ne ...] // navadno v zvezi z nič **omejuje zanikanje:** Delati se mu nič kaj ne ljubi; Nič kaj dobro nisem spal; Letos ne bo kaj prida pridelka [Bolj malo ...] // v zvezi s še, šele **izraža močno zanikanje, zavrnitev:** Menite, da ga je bilo sram? Kaj še!; Osebe v povesti niso plastične, kaj šele psihološko izdelane! [Daleč od tega, da ...]

2. Nv izraža precejšnjo mero, stopnjo izrečene-ga: Življenje je kaj žalostno; Vročina je kaj kmalu padla; Požirek brinovca bi se mu kaj prilegel [Precej]

3. Nč izraža začudenje, presenečenje, nejevoljo, ravnodušnost, pričakovanje, namig: Kaj, ti si še zmeraj tu; Kaj, meni ne verjameš; Ravno sem hotel na sprehod, kaj ti ne pride obisk |Preseneča me, da ...| // *izraža grožnjo:* Kaj, še ne bo miru?! |Čas bi že bil, da ...| // *izraža ukaz, grajo:* Kaj te ni sram, da se potepaš?! |Lahko bi te bilo sram ...| // *izraža ravnodušnost, vdanost:* Pa kaj, saj nič ne pomaga! |Nič ne morem zato ...| // *izraža pričakovanje pritrditve:* Janez ni slab delavec, kaj?; Kaj, prebrisan pa je? |Kaj meniš?!| // *izraža pričakovanje, namig:* Pokličí me kaj! |Pričakujem / Rad vidim, da ...|

4. Pnavez opozarja na razloge, okoliščine, zaradi katerih nastopi dejanje: Kaj da gostov še ni?; Kaj da ne moreš, včeraj si pa lahko?; Kaj pa, da si se ti spet pri nas pokazal? |Prav slišim, razumem?!| // *poudarja vprašanje kot začudenje:* Kaj je res bolan?; Kaj že greste? |Preseneča (me), da ...|

5. Pnaspr v retoričnem vprašanju *poudarja nasprotno trditve:* Stotak, kaj je to kak denar?! |Ni!|; Pohiti, kaj naj čakam do sodnega dne?! |Ne bom!|

E: konvertirano iz vprašalnega, prvotno oziralnega zaimka *káj* iz *ka* (prvotno »kam«) in **j*(*b*), kar je ali prvotni oziralni zaimek ali prehodni glas

káj pa drúgega [á/â-û]

I. kot členek

Np krepí samoumevnost trditve: Kaj pa drugega počnejo politiki? Pri konkurenci iščejo napake in na njihov račun kujejo dobiček; Če vzameš samo povprečje (kaj pa drugega), se pokaže drugačna slika; Nekaj evrov več bo plačeval naslednjih petindvajset let, kaj pa drugega |Druge možnosti ni, Drugih možnosti ne vidi(jo)|; Dvorana je bila na nogah, itak, kaj pa drugega! |To je bilo pričakovati|

E: sestavljeno iz členka *káj*, veznika *pa* in rodilnika samostalnika *drúgo* iz zaimka *drúg*

káj šelè [á/â-ě]

Nn izraža močno zanikanje, zavrnitev: Nímata denarja niti za hrano, kaj šele za hišo; Takemu človeku ne bi zaupal psa, kaj šele otroka; Ni mogla narediti niti koraka, kaj šele zbežati |Ni prav nobene možnosti|

E: sestavljeno iz členkov *káj* in *šelè*

kajnè [ě]

Np izraža vprašanje ob pričakovanju pritrditve: Saj pojdeš z menoj, kajne?; Kajne, tega nisi mislil zares?; Kajne, da ga imaš rada?; Saj se strinjaš z mano, kajne?; Ne boš več lagal, kajne da ne? |Sprejmeš to, da ...|; *sin.* kajněda, jěli

E: sklop iz členkov *káj* in *nè*

kajnèda [ě]

Np izraža vprašanje ob pričakovanju pritrditve: Saj greš z nami, kajněda?; Kajněda, včeraj smo se sijajno zabavali? |Soglašáš, da ...|; *sin.* kajně

E: sklop iz členka *kajnè* in veznika *da*

kájpa [á/â] star.

Nv izraža samoumevnost trditve: Nevarnosti kajpa niti ne sluti; Pričeska jo dela mlajšo, kajpa; Hočeš požirek vina? Kajpa! Kar natoči! |Se razume!|; *sin.* sevěda, kájpada

E: sklop iz členka *káj* in veznika *pa*

kájpada [á/â]

Nv izraža samoumevnost trditve: Otrok se je kajpada prestrašil; Sodelavci so mu zavidali, kajpada; Vprašal si, če ga poznam. Kajpada! |Se razume!|; *sin.* sevěda, kájpa

E: sklop iz členka *kájpa* in veznika *da*

kájpak [á/â] star.

Nv izraža samoumevnost trditve: V zaporu kajpak ni bilo jogija; Kajpak, stvar je premisleka vredna; Kajpak! se je zasmel |Se razume!|; *sin.* sevěda

E: sklop iz zaimka *káj* in členka *pak*

kakó [ó/ô]

1. Nn izraža močno zanikanje, zavrnitev: Si zadovoljen z novo službo? Saj veš kako, pri taki slabi plači |Nikakor nisem zadovoljen!|; Če se njemu ni posrečilo, kako se bo tebi?! |Nimaš možnosti| // v retoričnem vprašanju *izraža močno začudenje, zavrnitev:* Kako si še upaš priti sem?!; Kako, ali naj čakam do sodnega dne?! |Ne morem dojeti, razumeti ...|

2. Nv izraža bolj ali manj intenzivno oceno

mere ali stopnje izrečenega, povedanega: Kako čudovita dolina!; Kako živo si ga predstavljam! |Zelo!; Si zadovoljen? Kako da ne! |Da, seveda! // *izraža obzirnost, negotovost:* Bil je, kako bi rekel, malo neroden |Ne znam se izraziti! // *izraža zadovoljivo, znosno stanje:* Vse bi še bilo kako, če bi le otrok ne zbolel |Bi se še nekako izšlo|

3. Nč z oslabljenim pomenom, v zvezi kako da *izraža vprašanje po razlogu, okoliščinah, zaradi katerih je nastopilo trenutno stanje* : Kako da sosedovih ni več k nam?; Kako da si to naredil? |Zakaj|

4. Pnavez opozarja na potrebo po spremembi brez konkretnega predloga: Uredi stvar kako drugače; Se boš že kako znašel |Najdi primeren način|

E: konvertirano iz prislovnega zaimka *kakó* iz kakovostnega zaimka *kák*

kakó da [ó/ô]

Pnavez poudarja sporočeno z dodanim vprašanjem: Seveda delajo tudi starejši, prek kupljenih napotnic, za desetodstotno provizijo. Kako da tega ne veš! Saj ravno to je eden od glavnih problemov študentskih servisov!; Državo je krepko ogoljufal. Kako da to nobenega ne zanima?! |Čudim se, da ...|; Že pri nas se kdo zgraža, kako da kdo lahko živi v tako majhnem stanovanju, sam pa plačuje za neizkoriščeno kvadrato |Če je možno, da ...|

E: sestavljeno iz prislovnega zaimka *kakó* in veznika *da*

kakópa [ó/ô] star.

Nv izraža samoumevnost trditve: S temi besedami si kakopa cikal name; Mnenja so bila različna, kakopa!; Pri delu nam boš pomagal? Kakopa! |Se razume!; **sin.** sevéda, kakópada

E: sklop iz prislovnega zaimka *kakó* in veznika *pa*

kakópada [ó/ô]

Nv izraža samoumevnost trditve: Ta dogodek se je kakopada brž razvedel |Razumljivo|; **sin.** sevéda, kájpada, kakópa, kakópak

E: sklop iz prislovnega zaimka *kakó* in veznikov *pa* ter *da*

kakópak [ó/ô]

Nv izraža samoumevnost trditve: V roki stiska zmečkan izvod Kraljev ulice, ki ga kakopak ne prodaja, ampak samo uporablja za lažje prosačenje; O resničnosti zgodbe kakopak ne dvomimo |Se razume!; **sin.** sevéda

E: sklop iz prislovnega zaimka *kakó* in členka *pak*

kàkorkóli [ã-ô] pog

Nv izraža poljubnost načina: Kakorkoli, v izdatkih se moraš omejiti |Izberi kakršen koli način| // v zvezi z *že krepki poljubnost načina:* Naj bo kakršna že, kakorkoli že, rad jo ima; Naj bo že kakorkoli, podprli vas bomo; Kakorkoli že, karto sem dobil zastonj |Razlagajmo (si) to tako ali drugače|

E: sklop iz prislovnega zaimka *kákor* in členice *kóli*

káli tudi ká-li [á; â] zastar.

1. *Nv izraža domnevo:* Resnica bo kali ta, da nas je ogoljufal; Resnica bo kali ta, da ni več živ |Verjetno|; **sin.** mēnda, nájbrž

2. *Np krepki nagovor v vprašanje:* Menda spiš, kali?; Najbrž je že odšel, kali?; Poldrugo leto je ali kali, kar je odšel |Ali ni res?; **sin.** ali káj, ali nē

E: sklop iz vprašalnega, prvotno oziralnega zaimka *ka* in členka *li*

kàr [ã]

1. *Nv poudari pomen določenega izraza ali izrečenega v celoti:* Mnenje je spremenil kar čez noč |V zelo kratkem času|; Smeti mečejo kar skozi okno |Ne upoštevajo reda|; Kar naenkrat je stal pred menoj |Nepričakovano|; Spi kar oblečen |Ne sleče dnevnih oblačil|; Čakati je moral kar pet ur |Preveč časa|; To ni kar metulj, to je admiral |Ni navaden metulj|; To ne bo kar šlo |Ne brez posledic, truda| // *poudarja intenzivnost dejanja:* Kar čakajo, da planejo po njem |Komaj|; Kar sijal je od ponosa |Naravnost| // *izraža rahlo omejitev:* Dekle je kar prikupno; To bo kar držalo; Čevlji so še kar dobri |Precej|; Kako pa kaj oče? Še kar |Zaenkrat shaja|

2. *Np izraža spodbudo, poziv:* Kar brez skrbi bodi; Kar vstopite; Ali bi kar začeli |Lahko| // izpust *izraža poziv:* Kar na dan z besedo; Kar naprej,

prosim; Pravi, da bo tožil. Kar [Naj]; Domov grem. Kar [Lahko]; sin. lè

3. Nč izraža nepričakovanost, neutemeljenost dejanja: Zakaj si kar obmolknil?; Kar vstal je in šel [Naenkrat, Nepričakovano] // pog., v zvezi kar tako izraža, da se dejanje zgodi brez določenega vzroka, namena: Kar tako so ga vrgli iz službe [Brez razloga]; To sem rekel kar tako [Brez premisleka]; Mož ni kar tako [Je pomembna oseba]

4. Nn izraža močno zanikanje: Tega kar verjeti ne morem; Tako je divji, da si ga kar pogledati ne upam [Niti]; Profesor dijaka kar ne more prehvaliti [Ne najde pravih besed pohvale] // izraža močno zavrnitev: Kar misli si, da te bom zastonj redil [Samo sanjaj]

5. Pnavez star. uvaja vzporedni dogodek: Nisem še dolgo hodil, kar mi pripelje voz nasproti; Komaj je to rekel, kar se zabliska [Naenkrat, Nepričakovano]

E: nastalo iz *ka-že iz vprašalnega, prvotno oziralnega zaimka *ka* in členice *že

kárnéki tudi kárnéki [ä-ê; ř-ê] pog.

Nv izraža odklonilen, negativen odnos do sporočanege: V glavnem krneki tile komentarji; Itak je Evrovizija karnekaj, vsaj zadnja leta; Kakšna igrice neki, krneki si izmišljujejo [Brez pravega pomena, smisla]

E: sklop iz členka *kar* in zaimka *nékaj* v pog. in narečni obliki *néki*

kársedá tudi kár se dá [ä-á]

Nv izraža najvišjo mogočo mero: Premika se karseda previdno; Razlage so karseda različne; Morajo si karseda utrditi položaj; To, kar delam, skušam delati kaseda dobro [Kolikor se le da, Kolikor je mogoče]

E: sklop iz členka *kár* in 3. osebe ednine glagola *dáti se* »biti mogoč«

kjé [ê] pog.

1. Nn izraža zanikanje: Ali se res moži? Kje pa [Sploh ne!]; Ne grem na izlet, kje pa imam čas [Saj nimam časa] // navadno v zvezi z neki, pa izraža močno zanikanje, zavrnitev: Če se meni ni posrečilo, kje se bo tebi?! [Le kako ...]; Oh, kje; da bi otrok

ubogal, kje neki!; Mislite, da so počakali? Kje pa! [Niti pomisliti ne!]; Ne grem v kino, kje pa imam čas! [Sploh nimam časa]; Kje pa naj jaz to vem?! [Ne morem tega vedeti]

2. Nv navadno v zvezi s še, že izraža občutek velike krajevne, časovne oddaljenosti: Kje je še novo leto! [Treba bo precej počakati]; Kje je že to za nami! [Preje oddaljeno je]; Kje bom že jutri ob tem času! [Precej daleč od tu]

3. Pnavez opozarja na željo po nadaljevanju začete misli: Kje sva že ostala? [O čem sva prej govorila?]

E: konvertirano iz vprašalnega prislovnega zaimka *kjé* (= hrv. *gdje*, češ. *kde*) iz pslov. **kǝdǝ*, kar je sorodno s stind. *kuha*, osk. *puf*, vališ. *cwt*, iz ide. **k^uud^he* »kje« iz **k^u* »kje« (= alb. *ku*) in členice **d^he*

kjèrkóli tudi kjèrkóli [ë-ò; ê-ò]

I. kot členek

Nč izraža nezanimanje do sporočanege: Napil se je v gostilni ali pri sosedih ali kjerkoli [Kraj ni bil pomemben]; Tam je kmetijstvo naprednejše kakor kjerkoli v Evropi [Lahko izberemo poljuben kraj]

E: konvertirano iz prislova *kjèr()kóli*, sklopa iz oziralnega zaimka *kjèr* (nastalega iz **kǝdǝ-že*) in členice *kóli*

kjèrsibódi tudi kjèrsibódi [ë-ò; ê-ò]

I. kot členek

Nč izraža nezanimanje do sporočanege: Avtobus se ne ustavlja kjersibodi, ampak samo na postajah [Poljubno]; Tu lahko več koristiš kakor kjersibodi drugje [Na katerem koli poljubno izbranem kraju]

E: konvertirano iz prislovnega zaimka *kjèrsibódi*, sklopa iz oziralnega zaimka *kjèr*, členka *si* in 2. osebe ednine velelnika glagola *bíti*

klíнец -ca [í] vulg.

I. kot členek

1. Nč izraža jezo, omalovaževanje: Klinec, pa taka družba [To ni vse skupaj nič!]; Klinec gleda vse skupaj [Požvižgam se na ...]

2. Nn izraža močno zanikanje: Klinec boš dobil, ne pa denar [Čisto nič ne!]

E: konvertirano iz samostalnika *klíнец* v pomenu »penis«

kljúb [û]

Pojas z dajalnikom *uvaja dejstvo, ki bi moglo ali moralo kaj preprečiti, pa ne prepreči*: Kljub dežju je šel na sprehod; Kljub vsem težavam je uspel |Čeprav je oviral ...|; Kljub vsemu ga ima še rada |Nič ne more ovirati, da ...| // navadno v zvezi kljúb temu da v dopustnih odvisnih stavkih *uvaja nasprotno dejstvo*: Večerja nama ni teknila, kljub temu da je bila okusna; Hoče naprej kljub temu, da ne zna potí |Ne glede na ...|

E: nastalo iz predložne zveze *k ljubu* »na ljubo«

kmálu [ã]

1. Nč *izraža, da je bilo dejanje blizu uresničenja*: Kmalu bi bil umrl; Kmalu bi se bila zgodila nesreča |Ni dosti manjkalo, Malo je manjkalo|; **sin.** skóraj
2. Nv *izraža ovrednotenje*: Avto se vozi kmalu kot osební; Kmalu bo vsem ukazoval |Ne manjka dosti, Ima vse potrebno|; **sin.** skóraj
E: konvertirano iz prislova *kmálu* iz predloga *k* in dajalnika samostalnika *mal* »trenutek«, verjetno k pridevniku *máli*

ko

Pd *izraža željo ali omiljeni ukaz*: Ko bi si le dal kaj dopovedati; Ko bi ti vedela, kako je pri nas hudo |Želim si, da ...|; prosil bi vas, ko bi mi dali koga za spremstvo |Želel bi si ...|; Kaj, ko bi poslali po zdravnika |Mislim si, da bi morali ...|

E: konvertirano iz pogojnega veznika *ko* = star.hrv. *ko*

kóli [ô]

Nč za oziralnimi zaimki, prislovi ali vezniki *krepi nedoločnost, poljubnost, posplošenost*: Ostani, kjer koli si |Ni pomembno, kje ...|; Naj gre kamor koli že |Ni pomembno, kam točno ...| // star. *krepi poljubnost*: Kar sem koli rekel, vse je res |Karkoli sem rekel ...|

E: nastalo iz pslov. **koli*, **kolě*, kar je mestnik samostalnika **kolъ*, **kolъ* »čas« (= stind. **kālā-* »trenutek, pravi čas«) iz ide. **kulo-* »čas«

kóličkaj [ô]

Nč *izraža prav majhno, še mogočo mero, stopnjo*: Prihajal je, kadar je kóličkaj mogel |Če je le mogel|; **sin.** kólikaj

E: konvertirano iz prislova *kóličkaj* iz zaimka *kólik* (glej *kólikaj*) in členka *káj*

kólikaj [ô] star.

Nč *izraža prav majhno, še mogočo mero, kóličino*: Če imaš kólikaj pameti, tega ne boš storil |Kólikor toliko|; **sin.** kóličkaj

E: konvertirano iz prislova *kólikaj* iz **koli* »koli-ko« (= nar. hrv., srb. *kōli*) iz pslov. **koli* iz ide. zaimka **kulo-* »kdo, kaj« in členka **lī*

kómaj [ô]

1. Nv *izraža težavno uresničitev dejanja*: Hodi hitro, da ga komaj dohajamo; Breme komaj nosi |S težavo|; Razred je komaj komaj izdelal |Z veliko težavo|; Komaj čakam, da pride |Nestrpno| // *izraža omejevanje na določeno mero*: Seže mu komaj do pasu; Star komaj štirinajst let; Vredno je komaj nekaj deset centov; Žganja je komaj za dober požirek |Samo| // *izraža zelo majhno mero, stopnjo*: Njegovo znanje je komaj zadostno; To ni razprava, ampak komaj osnutek zanjo |Samo| // *izraža neintenzivnost dejanja*: Komaj je dahnil odgovor |Skoraj pod prisilo|; Komaj ga poznajo |Samo za silo| **sin.** kómajda

2. Nč *izraža dvom, negotovost*: Iz tega bo komaj kaj |Ne bo veliko, Bo zelo malo|; Stvar je komaj mogoča |Skoraj nemogoča|; To bo komaj res |Težko verjetno| // v zvezi če, da *izraža poudarjanje*: Komaj če sta spregovorila pet besed; Zelo zadržano odzdravlja, komaj da skloni glavo |Samo za silo| **sin.** kómajda

E: konvertirano iz prislova *kómaj* »s težavo«, verjetno iz deležja glagola **komati*, ki se ohranja v hrv. *kōmati* (*se*) »porivati z roko«

kómajda [ô]

Nč *izraža dvom, negotovost*: Iz tega bo kómajda kaj |Težko verjamem, da ...|; Nesreči smo se kómajda ognili |Le s težavo|; Grm je kómajda meter visok |Samo|; Ali pride? Kómajda |Najbrž ne|; **sin.** kómaj
E: sklop iz členka *kómaj* in veznika *da*

kónčno [ó]

Nč *izraža samoumevnost trditve*: Fant je kónčno zadosti star, da se odloči |Konec koncev pa|; **sin.** navsezádnje, nazádnje, kónči

E: konvertirano iz prislova *kônčno* iz pridevnika *kônčen* iz samostalnika *kônc*

kônc [ó]

I. kot členek

Nč *izraža preobremenjenost, neustreznost in posledično odločnost:* Konec me bo od garanja |Ne bom vzdržal| // z zanikanim glagolom, v zvezi z in, pa *poudarja nemočnost, neustreznost:* Stroj ne vzdrži, in konec; Ne morem se privaditi, pa konec |Nima smisla nadaljevati| // v zvezi z in, pa *izraža odločnost, nepopustljivost:* Tako je prepričan, in konec; Delal bo, pa konec; Tako bo, kot pravim, pa konec besed |Nima smisla izgubljeni dodatnih besed|

E: konvertirano iz samostalnika *kônc* (= hrv., srb. *kônac* »nit, konec niti«, rus. *konéc* »konec«, češ. *konec*) iz pslov. **konьcъ* iz **konь* »začetek, konec« iz **četi* »začeti«

kônc kôncev [ó-ó]

Nč *izraža ugotovitev:* Konec koncev se je le odpravil na potovanje |Po vsem, kar se je vmes zgodilo ...| // *izraža sprijaznjenje s stanjem:* Konec koncev, kaj to meni mar |V končni fazi pa| sin. *kônčno*, nazádnje, nenazádnje

E: sestavljeno iz imenovalnika ednine in rodilnika množine samostalnika *kônc*

krásno [â]

Nč *izraža visoko stopnjo odobravanja:* Sliši se krasno; Krasno, jutri gremo od tod; Kar nekaj denarja se je že nabralo, krasno fantje |Zelo dobro|

E: konvertirano iz prislova *krásno* iz pridevnika *krásen*, prevzetega iz drugih slov. jezikov, hrv., srb. *krâsan*, češ. *krásný*, nastalega iz pslov. **krasъnъ* iz **krasa* »svetloba, lepota, ognjena barva«

krátkomálo tudi krátko málo [á/â-á]

Ppovze *uvaja strnjen zaključek povedanega:* Niso bili ne učenjaki ne filozofi, bili so kratkomalo zdravo misleči ljudje; Bil je kratkomalo vsega zmožen |Na kratko povedano, Če povzamem(o)| // *izraža podkrepitev povedanega:* Če bomo hodili tako počasi, nas bo kratkomalo prehitela noč; O zadevi je veliko govoril, lotil se je pa kratkomalo ni |Enostavno, meni nič, tebi nič|

E: sklop iz prislovov *krátko* in *málo* iz pridevnikov *krátek* oz. *máli*

kúl [û] pog

I. kot členek

1. Nč *krepi povedano:* Saj kul, ne bi bilo problema, če bi se ljudje do tebe obnašali kot do človeka in imeli vsaj kanček spoštovanja; Nogomet je kontakten šport, saj kul, ampak kar je preveč je preveč |V redu|; Takile alternativci si pluse talajo in rešujejo svet. Kul |Tudi to je očitno možno|; Kul, barva je super, izvedba pa tudi izgleda zelo v redu; Kul, prvič se grem kaj takega |Zelo mi je všeč|

2. Nv *izraža močno pozitivno vrednotenje povedanega:* Deloval je samozavestno in kul |V vseh pogledih je bil odličen|; Bil je faca, pa še kul vragolije je zganjal na odru |Bile so enkratne|

E: konvertirano iz pridevnika *kúl*, prevzetega iz agl. *cool* »hladnokrven«, prvotno »hladen«

kúrec -rca [û] vulg.

I. kot členek

1. Nč *izraža jezo, omalovaževanje:* Kurec, pa taka družba |Vse skupaj ni nič!|; Kurec te gleda! |Baš me briga zate!|

2. Nn *izraža močno zanikanje:* To me pa (en) kurec briga |Prav nič, Niti malo|

E: konvertirano iz samostalnika *kúrec* (= hrv., srb. *kûrac*, slovinsko *kurc*), nastalega iz pslov. **kurьcъ* iz **kurь* »petelin«

kvěčjemu [ê]

Nv *izraža omejevanje na najvišjo mogočo mero:* Burja bo pihala kvečjemu štiri dni; Jezero je globoko pet, kvečjemu šest metrov |Največ|; Ta knjiga je razumljiva kvečjemu strokovnjakom |Oni so dovolj usposobljeni| // *izraža omejitev kot nepričakovano nasprotno trditev:* S popuščanjem otroka ne boš vzgojil, kvečjemu pokvaril |Izkušnje kažejo ravno nasprotno|

E: sklop iz predloga *k* in dajalnika primernika *věčji*

L

là [ä]

Nn izraža *malomarno zavrnitev*: La, la, to so same govoriče |To je prazno natolcevanje|

E: konvertirano iz medmeta *lá*

lahkó pa [ô]

Pnadom *uvaja ali dopušča tudi večji ali manjši umik od prvega sporočila*: To je samo vaše mišljenje, lahko pa da je bilo drugače |Dopuščam pa možnost, da je ...|; Prednost ima polnovredna pšenična moka, lahko pa uporabljamo tudi moko iz drugih vrst žit |Ravno tako dobro je, če ...|; Prosim, obvarujte me takih patetičnih ljudi, lahko pa se v prihodnje zaprem za vsa nova poznanstva |Je pa tudi možnost, da ...| // v zvezi s *tudi uvaja ali dopušča tudi večji ali manjši umik od svoje prvotne trditve*: Lahko pa tudi, da se motim; Marsikaj bi v preteklosti lahko bilo tudi bolje, lahko pa tudi slabše |Dopuščam pa, da ...|

E: sestavljeno iz prislova *lahkó* in veznika *pa*

lárifári [â-â] pog.

Nn izraža *močno zanikanje, zavrnitev*: Vse je totalni larifari; Da to ni dovoljeno? Larifari; Pravi, da ga je napadel. Larifari; To naj govori drugim, To je vse skupaj larifari; Drugače pa – larifari, samo pogled na njihove krožnike me spravi skoraj v jok |Prazno govoričenje, izmišljotina|

E: konvertirano iz samostalnika *lárifári*, prevzete ga iz nem. *Larifari* iz it. solmizacijskih zlogov *la, re, fa, re*

lè [ë]

I. N

1. Nv izraža *omejeno vrednotenje sporočenega*: To je le osnutek zakona |Ni končni izdelek|; Vzemim, pa le en kos |Dovolj bo|; Ni ga udaril, le nahrulil ga je |Zadovoljil se je s tem, da ...| // *izraža popolno omejenost na sporočeno*: Jaz se le čudim, da ji ni ušel; Brez moči si in lahko le gledaš, kako vse razpada |Ne preostane drugega, kot da ...|; Hoče le jesti in jesti |Zadostuje mu, da ima za ...| // *izraža nepričakovanost trditve*: Nazadnje je le priznal, da se je zmotil; Sem

pa le radoveden, kdo bo zdržal; Če premislimo, si le visoko prišel |Kljub vsemu, kar se dogaja| // za oziralnimi zaimki ali prislovi *poudarja poljubnost, posplošenost*: Kdor le more, gre v mesto; Ostani tam, kolikor se le da dolgo |Če ima(š) možnost| // v zvezi s *pa krepí nasprotje s prej povedanim*: Vsega imajo, pa le niso srečni |Očitno še nekaj manjka| // v zvezi s *čepoudarja pogojenost*: Plačal bi, če bi le mogel |Trenutno nima(m) teh možnosti|; Če le sliši korak, že zalaja |Tako se odzove|; Tam nekaj pomeniš le, če imaš denar |Izpolniti moraš določene pogoje| **sin.** samó, kónčno

2. Nč z vprašalnimi zaimkom ali prislovom *poudarja ugi-banje, zaskrbljenost*: Le kaj si bo mislil o nas?; Le zakaj je ni v službo? |Pojma nimam, Ne vem| // v zvezi z *da, če izraža zaskrbljenost, začudenje*: Da ste le zdravi |Najpomembnejše je to, da ...|; Da se je le mogoče tako sprenevedati |Teško verjamem|; Če le ni kaj hujšega |Upajmo, da je samo to| // v zvezi kot *le izraža visoko stopnjo*: Zvit je kot le kaj |Teško se opiše|; Podjetje je trdno kot le malokatero |Težko se najde taka|

3. Np *izraža poziv, spodbudo, ukaz*: Le čakaj, te že ujamem |Bo že pravi čas, da ...|; Le nič ne jokaj |Ni potrebe|; Le začnimo |Čas je, da ...|; Kdor le more, naj pomaga |Če ima kakšno možnost| // *krepí spodbudo*: Le počasi; Le brez skrbi |Vzemite si čas, premislite| // *izraža ukaz, željo*: Da te le ni sram |Kako je možno, da ...|; Če bi se le dalo kam skriti |Ostaja kakšna možnost|

II. P

1. Pizvze v zvezi le da *uvaja omejevanje sporočenega*: Tudi v naši tovarni imamo iznajditelje, le da premalo |Težava je, da ...|

2. Ppoudar *poudarja del sporočenega*: Imel je samo še mater, le-ta pa je bila že priletna |Ta, o kateri govorim ...|; Šel je k morju, od le-tam pa v hribe |Tam, od koder je bil|

E: = stcslov. *lě* »komaj«, stčes. *le* »samo, vendar«, čes. *le* »vendar« iz pslov. **lě, *le*, verjetno iz ide. velelnika glagola **leh-* »pustiti«

li zastar.

Np *izraža nagovor*: Je li težko?; Ni li to preveč?; Moraš li domov? |Se vam zdi, da ...|; **sin.** àli

E: = hrv., srb., rus. *li*, čes. *-li* iz pslov. **li*, verjetno sorodno z **lě*

M

m tudi mò [ə] pog.

Nč navadno v zvezi z da, ja *izraža obotavljanje, pomislek, dvom*: M, da, morda imaš prav |Nisem gotov| // *izraža (zadržano) pritrjevanje*: M, da, to je res |Po vsej verjetnosti je tako| **sin.** mdá, verjetno **E**: konvertirano iz medmeta *m*, ki zapolnjuje preemor v govoru, ko govorec razmišlja

mà [ã] nar. zahodno

1. Nč *izraža pritrjevanje*: Ma, jasno, poznam ga |Seveda, Se razume| // *izraža prikrito zanikanje*: Ma, kakor se vzame |Ne vem|

2. Np *krepi začudenje*: Ma ste neumni |Prav neverjetno je, da ...|

E: prevzeto iz it. *ma* »pa, toda« iz lat. *māgis* »več«

máčko [ã] pog.

I. kot članek

Nn *izraža močno zanikanje*: Da so ti ljudje dobri? Máčko so dobri! |Daleč od tega!|; Máčko veš, le domišljajš si preveč! |Nič|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *máčka*

magári [ã] pog.

1. Nč *izraža sprijaznjenje s skrajno stopnjo, možnostjo*: Čakal te bom magari do polnoči; Za tako sliko dam magari pet tisoč dinarjev; Čevlje lahko prodaš ali pa jih magari podariš |Tudi, Celol| // *izraža pritrjevanje, privolitev*: Ali bi ga požirek? Magari |Pa daj(te)!| **sin.** dà

2. Pd *poudarja svoje prepričanje z dodano mislijo*: Avto bom prodal, magari z izgubo; Ne dam, magari če se na glavo postaviš; Potem naj me zaprejo, pa magari za več let |Tudi če|; **sin.** čeprav

E: konvertirano iz veznika *magári* »čeprav«, prevzetega iz it. *magari*, prevzetega iz gr. *makári* »da bi le« iz *makários* »srečen, blažen«

máksimum -a [ã]

I. kot članek

Nv *izraža najvišjo možno mero*: Zdaj pa so dosegli maksimum!; To pa je maksimum na njihovo

vem področju in v tej stroki nasploh |Največ, kar se da doseči|

E: prevzeto iz lat. *maximum*, v srednjem spolu posamostaljenega supletivnega presežnika pridevnika *magnus* »velik«

málce [á/â] pog.

Nv *izraža nedoločeno omejitev povedanega*: Je malce zmedena; Na koncu v vsakem primeru ugotovi, da se je malce zmotil |Ni odločilno, vendar tudi dobro ni|

E: konvertirano iz prislova *málce* iz pridevnika *máli*

máloданè [á-è]

Nv *izraža tesno približanje nekemu končnemu stanju*: Malodane vsi so proti; Dokazal je, da je nezrel, malodane pedofil; Njihova denarna vrednost je večinoma malodane nična; Pustili so ga ležati in ga malodane zignorirali |Lahko bi rekli, da je že doseglo stopnjo ..., Je več ali manj|; **sin.** skôraj

E: sklop iz prislova *málo*, veznika *da* in členska *ne*

máloне [á]

Nv *izraža tesno približanje nekemu končnemu stanju*: Slikarka se je malone ukvarjala samo z portreti; Preveč je prizanesljiv in malone nežen; Borba je težka, malone sizifovo delo |Več ali manj|; **sin.** skôraj, máloданè

E: sklop iz prislova *málo* in členska *ne*

màr tudi már [ã; â]

1. Nč *izraža željo po nasprotnem*: Kaj hodiš na tekme, mar bi se doma učil; Mar bi bil tam ostal, saj vidiš, da te tu ne marajo |Rajši, Raje|

2. Nn v retoričnem vprašanju *izraža nasprotno trditev*: Si mar moj šef, da mi boš ukazoval?!; Si mar moj varuh, da bi ti morala vse povedati?!; Ali sem mar jaz kriv?! |Ne domišljaj(te) si, da ...|

3. Pnavez *uvaja vprašanje*: Mar tega res ne veste?; Mar nas boš zapustil? |Želim se samo prepričati, če ...|; **sin.** àli

E: nastalo iz *mári*, 2. osebe ednine velelnika glagola *máriti* »skrbeti«

máter [â] pog.

I. kot členek

Nč izraža navdušenje ali nejevoljo: Mater, kako so igrali |Zares je bilo dobro!, Kar verjeti ne morem, da so bili tako dobri!; Mater, si danes zoprni |Kar verjeti ne morem, da si lahko tako siten|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *máti*

matíček [î] pog.

I. kot členek

Nč izraža presenečenje: Matíček, to je bilo pa varno |Kdo bi si mislil!|

E: konvertirano iz samostalnika *matíček*, verjetno iz osebnega imena *Matic* iz *Matija*, pod vplivom koč. nem. *Mattl* »Matija«, metaforično »smrt«

múdá [î-â] pog.

Nč izraža obotavljanje, pomislek, dvom: Mda, tako bo |Zdi se, da ...| // izraža (zadržano) pritrjevanje: Mda, v redu |Mislim, da je tako!; sin. múnjá

E: sklop iz medmeta *m*, ki zapolnjuje premor v govoru, ko govorec razmišlja, in veznika *da*

mènda tudi *mèndá* [è/ë; ä]

1. Nv izraža domnevo: Menda je to edini človek, ki mu zaupa; Nocoj se menda še ne vrnejo |Po vsej verjetnosti| // izraža samoumevnost: Če prenese most tovornjak, bo menda tudi mene; Saj menda ne boš huda, če prisedem; V takem dežju pa menda ne boste šli od doma |Upam, da zaradi tega ne bo nič narobe| sin. verjétno

2. Nč izraža soglasje, pritrjevanje brez pridržka: Se ti zdi rešitev pametna? Menda!; Me vzameš s seboj? Menda ja! |Se razume!; sin. sevéda

E: nastalo iz *méni da*, sklopa iz 3. osebe ednine glagola *meníti* in veznika *da*

meníti tudi *méniti* -im [î/é; é]

I. kot členek

Nč v zvezi z ali, kaj izraža začudenje, nejevoljo: Ali meniš, da tega nisem vedel?! |A tako izgleda, da ...| // v zvezi s kaj izraža podkrepitev trditve: To so res velike reči, kaj meniš?!; Kaj menite, tega ne bo nikoli pozabil! |Kakšne so tvoje ugotovitve, občutki ...; sin. mísliti

E: = steslov. *méniti*, hrv. *mijéniti*, češ. *míniti* iz pslov. **měni-*

ti iz **měňь* »misel, namen« = stvnem. *meina* »mnenje, namen«, stir. *mian* »želja«

mh tudi *míhə* [î-ə]

Nč izraža obotavljanje, pomislek, dvom: Mh, kako to misliš? |Ne vem, Ne predstavljam si točno| // izraža (zadržano) pritrjevanje: Mh, tako pa bi mogoče šlo, je prikimal |Soglašam|

E: konvertirano iz medmeta *mh*, ki zapolnjuje premor v govoru, ko govorec razmišlja

mímogredé [î-ë]

I. kot členek

Pnavez *uvaja nekaj, kar se posebej ne poudarja:*

To omenim samo mimogrede; Mimogrede povedano, ni mi všeč |Ne da bi imel poseben namen, cilj|

E: sklop iz prislova *mímo* in deležja *gredé* iz *iti, grem*

mínimum -a [î] pog.

I. kot členek

Nv izraža omejevanje na najmanjšo količino ali mero: Od vseh udeležencev v javnem razpravljanju se pričakuje nek minimum kulture |Vsaj malo!; Da bi gledalcu ponudili maksimum, so predstavo skrčili na minimum; Tista vlada je dosegla absolutni minimum |Najmanj, kar se lahko pričakuje|

E: prevzeto iz lat. *minimum*, v srednjem spolu posamostaljenega supletivnega presežnika pridevnika *parvus* »majhen«

mísliti -im [î; î]

I. kot členek

1. Nč navadno v zvezi z ali, kaj izraža začudenje, nejevoljo: Misliš, da ga ne poznam, kakšen je!; Kaj misliš, da si edina na svetu!; Seveda sem vzel, kaj pa misliš! |Napačno razmišljaš, Nimaš prave predstave, če sklepaš, da ...| // podkrepitev trditve: Kaj mislite, to ni kar tako!; Tudi tebe ne maram več videti, da ne boš mislil |Ne domišljaj(te) si preveč| // v zvezi s si *podkrepitev trditve, pritrjevanje:* To me je zelo užalilo. Si (lahko) mislim! |Prav imaš, to ni kar tako!|

2. Np izraža nagovor, opozarja: Ali misliš že enkrat pospraviti?! |Kaj tako dolgo oklevaš?!|

E: tvorjeno iz *mísel* = steslov. *mýslb*, hrv., srb. *mísaο*,

rus. *mýslb*, češ. *mysl* iz pslov. **mýslb* iz ide. korena **meudh-* »paziti na, misliti na«

mjá [m̩-â] pog.

Nč izraža *obotavljanje, pomislek, dvom*: Mja, je mencial in si ni upal odkrito spregovoriti |Ne vem| // *izraža (zadržano) pritrjevanje*: Mja, tu se ne da nič napraviti |Mislim, da ...| **sin.** mdá

E: sklop iz medmeta *m*, ki zapolnjuje premor v govoru, ko govorec razmišlja, in členka *já*

mogóče [ô]

I. N

1. Nv izraža *možnost uresničitve*: Ni nam bilo mogoče počistiti sobe; Ne vem, če bo mogoče priti pravočasno; Stvar bi bilo mogoče bolje urediti; Z njo ni mogoče živeti |imeti možnost| // *izraža ne popolno prepričanost o čem*: Mogoče bi kaj dosegli, če bi bili složni; Mogoče še živi v tistem kraju |Dopuščam, da ...| // *izraža približnost povedanega*: Dosti ni popil, mogoče kozarec ali dva; Do tja je mogoče tri ure |Tam okoli, približno ...|

2. Np v zvezi z bi *izraža obzirno željo, zapoved*: Mogoče bi se pomaknili nekoliko naprej; Mogoče bi še soseda vprašali za nasvet |Verjetno bi bilo dobro, da ...|; **sin.** mordá

3. Nč izraža *zadržano pritrjevanje*: Boš prišel jutri? Mogoče; Premalo znaš. *Že* mogoče |Dopuščam, da je tako| // v zvezi ni mogoče *izraža presenečenje, začudenje*: Nabral je celo košaro gob. Ni mogoče?! |Ne morem verjeti| // v retoričnem vprašanju *poudarja nasprotno trditev*: Kdo me bo učil? Mogoče ti, ki si takorekoč od včera! |Ti že nisi tisti, ki bi ...| **sin.** verjétno

II. P

Pnavez v vprašalnem stavku *izraža vljudnostno obzirnost vprašanja, prošnjo*: Ali bi mi mogoče lahko posodili malo denarja; Ali mogoče želite še kaj drugega |Smem upati, da ...|

E: konvertirano iz prislova *mogóče* iz pridevnika *mogóč*, prvotno sedanjega tvornega deležnika glagola *móči*

móna [ô] nizko

Nč izraža *občutje dolgočasnosti, nezavzetosti*: Ti si pa res (ena) mona! |Vsak lahko upravlja s tabo!|

E: konvertirano iz samostalnika *móna*, prevzete-ga iz it. *mona* »vulva«

mordà tudi mórda [ä; ô]

1. Nv izraža *verjetnost, ne popolno prepričanost o čem*: Rad bi vedel, če me morda še pozna; Zvečer se morda vidiva; Mislim, da bo tokrat šlo. Morda. |Upajmo?!|; Morda se vendar vrneš domov |Obstaja možnost, Možno je| // *izraža sklepanje*: Draži jo morda ne iz hudobije, ampak iz prešernosti |Da se sklepati|; **sin.** morebíti

2. Nv izraža *približno najvišjo mero povedanega*: Dosti ni popil, tri kozarce morda |Zdi se / Kaže, da ...|; **sin.** kvéčjemu

3. Nč v zvezi z bi *izraža obzirno željo, zapoved*: Morda bi se pomaknili nekoliko naprej; morda bi še enkrat začeli |Ali je možno, Bi bilo možno|

4. Np izraža *vljudnostno in obzirno vprašanje, prošnjo*: Bi morda še kaj popili; Ali bi morda kaj prispevali? |Smemo upati, da bi ...|

5. Nv v retoričnem vprašanju *poudarja nasprotno trditev*: Kdo me bo strahoval, morda ti, ki te nič ni! |Kaj si domišljaš|; **sin.** mâr

E: hrv., srb. *móžda* iz **možetъ* da iz 3. osebe ednine glagola *móči* in veznika *da*

morebíti [i/i]

Nv izraža *verjetnost, ne popolno prepričanost o čem*: Morebiti nam bo le uspelo; Črta je morebiti nekoliko prenizko; Povedala je vse, morebiti še več, kakor je treba |(Vsaj) zdi se, da ...|; **sin.** mordà, mogóče

E: = rus. *móžet býť* iz **možetъ byti* iz 3. osebe glagola *móči* in nedoločnika glagola *bíti*

móžno [ô]

1. Nv izraža *možnost uresničitve*: Z brezglavostjo ni možno ničesar doseči |ne imeti upanja|; Vrzi, kolikor možno daleč |Kolikor le moreš|; **sin.** mogóče

2. Nč izraža *zadržano pritrjevanje*: Včeraj si bil neznosen. Možno |Prav verjetno|

E: konvertirano iz prislova *móžno* iz pridevnika *móžen*, prevzete-ga iz rus. *móžnyj* ali češ. *možný* iz glagola *móči*

N

na krátko [á]

I. kot členek

Ppovze omejuje na bistvo sporočila: Na kratko: vezani moški ženske bolj privlačijo kot nevezani; Toliko na kratko, hvala |Če samo povzamem povedano|

E: sestavljeno iz predloga *na* in tožilnika v srednjem spolu posamostaljenega pridevnika *krátek*

na primér [î; ê]

I. kot členek

Pponaz uvaja ponazoritve za kak širši, splošnejši pojem: Dobro je gojiti šport, na primer [npr.] kolesarjenje, plavanje; Marsikaj pogrešam, na primer knjige |Če naštejem nekaj konkretnih stvari, dejanj| **E:** sestavljeno iz predloga *na* in tožilnika samostalnika *primér*

na sréčo [ê]

I. kot členek

Nv tudi v zvezi k sreči *izraža, da kaj ugodno poteka, se dogaja:* K sreči so kmalu prišli gasilci; Hotel je goljufati, pa so ga na srečo spregledali |Kljub vsemu so bile ugodne okoliščine| // v zvezi na slepo srečo *izraža naključnost, nenačrtnost dejanja:* Izbirali in ugibali so na slepo srečo |Prisegli so na naključja| **E:** konvertirano iz prislovne zveze *na sréčo* iz predloga *na* in tožilnika samostalnika *sréča*

na žalost [á]

I. kot členek

Nč *izraža prizadetost, nezadovoljstvo ob povedanem:* Na žalost je to nemogoče; Na žalost misli še dosti ljudi tako; Ali je vrnil? Na žalost ne |Zelo nam je žal, da ...| // *izraža pritrditev z obžalovanjem:* Ali ste ga izgubili? Na žalost |Žal lahko samo potrdim|

E: sestavljeno iz predloga *na* in tožilnika samostalnika *žálost*

nàa [ä] pog.

Nn *izraža močno zanikanje, zavrnitev:* Naa, tega ne morem napraviti!; Da bi se vas bal? Naa! |Ni-

kakor ne| // *izraža podkrepitev ugotovitve:* Naa, tako pa ne bo šlo |Tako ni možno| **sin.** *nè*

E: nastalo iz samo govornega nikalnega členka *à•à*, ki se izgovarja z glotalnim zapornikom; vzglasni *n-* je iz členka *ne*, prim. *nàk*

načéloma [ê]

Nv *izraža trdno prepričanje, usmeritev:* Misel na beg je načeloma odklonil; Je načeloma proti njim |Je že vnaprej tako odločen|

E: konvertirano iz prislova *načéloma* iz samostalnika *načélo*

nadálje [á/â]

Pd pri naštevanju *izraža obstajanje česa poleg že povedanega:* Preštevilno uradništvo, nadalje vsa oblast v rokah posameznikov, vse to je oviralo razvoj; Nisem za to, da bi milijone zapravljali za referendum za rušiti zakon. Nadalje pa menim, da je zakonski predlog dober in tudi potreben |Razen tega še ...|

E: konvertirano iz prislova *nadálje*, sklopa iz predloga *na* in primernika *dálje*

náj [â]

1. Nč v povednem naklonu *izraža željo, omiljeni ukaz, privolitev:* Ime naj mu bo Janez; Vse naj ostane, kakor je; Naj gre, če že hoče |Želim ali soglašam, vendar ne vztrajam| // v pogojnem naklonu *izraža željo, omiljeni ukaz, namero:* Politiki naj bi uresničevali želje ljudstva; Po tem sporazumu naj bi velesile zmanjšale oborožitev; Ta šola naj bi vzgajala gradbene strokovnjake |Vsaj tako bi moralo biti|

2. Np *izraža nujnost, željo:* To je potrebno, če naj se izognemo posledicam; Naj ti povem, kako se je to zgodilo |Dovoli(te), da ...| // *izraža pojasnilo, utemeljitev:* Skakalec je padel. A naj povem, da je veter precej močen |Moram dodati|

3. Nn *izraža močno zanikanje, zavrnitev:* Kako naj bi ga poznal, ko ga še nisem nikoli videl; Kaj, kar vsakega naj bi se bal; Naj le kdo kaj reče |Nikakor, Niti v sanjah!|

E: nastalo iz **nehaj* iz členka *ne* in 2. osebe ednine glagola **hati* »dopustiti, skrbeti«, glej *néhaj*

nájbrž tudi nájbrž [ä; â]

1. **Nv** izraža *precejšnjo verjetnost*: Truden si in najbrž tudi lačen; Podobnih primerov je najbrž še veliko; Vrme se kmalu, če nocoj ne, pa jutri, najbrž [Po vsej verjetnosti] // izraža *približnost povedane-ga*: Do tja je najbrž tri ure vožnje [Po mojem vedenju približno, okoli ...]; Kdo bo vodil sejo? Najbrž direktor [Po moji presoji verjetno ...] **sin.** verjétno, nájbrže

2. **Nč** izraža (*zadržano*) *pritrjevanje*: Boš prišel jutri? Najbrž; On bo opravil najboljše od vseh. Najbrž res [Po vsej verjetnosti] // v retoričnem vprašanju *poudarja nasprotno ugotovitev*: Kdo me bo učil? Najbrž ti, ki si takorekoč od včeraj! [Nikakor ne] **sin.** mogóče, nájbrže

E: nastalo iz *nájbrže*, presežnika prislova *bržo* »hitro« iz pridevnika *brž* »hiter«

nájmanj tudi nájmanj [ä; â-ä]**I. kot členek**

Ppoudar izraža *najmanjšo stopnjo*: Drži se, kot da je najmanj general [Je vsaj to ali več, Če ne še kaj več]; Žaliti nisem hotel nikogar, najmanj pa tebe; Napade, kadar najmanj pričakuješ [Nikakor ne] // izraža *omejevanje na najmanjšo količino ali mero*: Izvoz bo dosegel najmanj lansko višino; Najmanj, kar te lahko čaka, je, da boš plačal glo-bo [Vsaj toliko]

E: konvertirano iz supletivnega presežnika prislova *málo*

nájprej tudi nájprêj [ä; â-ê]**I. kot členek**

Pd izraža, da je *povedano v zapovrstnosti dogajanja na začetku*: Najprej premisli, potem začni delati; Najprej se upira, nazadnje se vda; Najprej moram blago videti, potem bom lahko izbiral [Še preden se za karkoli dokončno odloči]

E: konvertirano iz presežnika prislova *prêj(e)*, kar je izvorno primernik od *pred*

nájsi [ä] knjž.

1. **Ppoudar** *uvaja dodatno mnenje k trditvi*: Vsak dan gre na sprehod, najsi je še tako slabo vreme; Najsi je ta trditev resnična, primerna ni [Ne ozira se na, Ne glede na]; **sin.** čeprāv, nájсібó, nájсібódi

2. **Pizbir** *uvaja možnost izbire med povedanimi*

možnostmi: V tem so si vse ženske enake, najsi živijo v mestu ali na deželi [Ne glede na to, ali ...]; **sin.** áli, náj

E: sklop iz členkov *náj* in *si*

nájсібó tudi nájсібó [ä-ó; ó] knjž.

1. **Pizbir** *uvaja možnost izbire med povedanimi možnostmi*: Izvedba skladbe je brezhibna, najsi-bo v koncertni dvorani najsibo v operi; Kupil bom lesorez, najsibo holandski ali pa japonski [Med čimerkoli izbiramo]; **sin.** áli

2. **Ppoudar** *uvaja dodatno mnenje k trditvi*: Najsibo še tako spreten, tega ne zmore; Spanje, najsibo kratko, poživi človeka [Ne glede za kaj se odločimo]; **sin.** čeprāv, nájsi, nájсібódi

E: sklop iz členka *nájsi* in 3. osebe ednine prihodnjika glagola *bíti*

nájveč tudi nájvěč [ä; â-ě]**I. kot členek**

Ppoudar izraža *največjo količino ali mero*: Napravili bomo še več, največ, kar je mogoče [Kar se le da] // izraža *omejevanje na najvišjo količino ali mero*: Banka daje kredit največ za eno leto; Zamudil bi se pet, največ deset minut [Kvečjemu, Za več ni možnosti] // *poudarja največjo pogostnost*: Hodi največ z mladimi [To je že navada, stalnica]

E: konvertirano iz presežnika prislova *věč*

nàk tudi nàka [ä]

1. **Nn** izraža *močno zanikanje, zavrnitev*: Nak, to pa ne gre; Mornarski poklic, nak, to ni zame [Nikakor ne, To že ne] // izraža *podkrepitev ugotovitve*: Nak, take zabave pa še ni bilo [Soglašam, da ne] **sin.** nè

2. **Nč** izraža *nejevoljo*: Nak, tak fant, pa tako otročji [To pa res ne!]

E: enakega izvora kot členek *nàa*, le da je glotalni zapornik zapisan s črko *k*

nalášč tudi nálašč [ä; â] pog.**I. kot členek**

Ppoudar izraža, da se *dejanje zgodi zaradi kljubovanja*: Ne grem, nalašč ne [Kljubujem]; Povprašal je po mojstru, pa ga kot nalašč ni [Kot da bi se mi namenoma izogibal] // izraža, da se *dejanje*

zgodi zaradi določenega namena: Soba je prav nalašč za vas pripravljena [Namenjena je]; Kot nalašč si mi prišel na pot; daj mi pismo [Ravno potreboval sem to]; Da ne boš nalašč za to hodil na pošto [Samo s tem namenom, Samo zaradi tega]

E: konvertirano iz prislova *nalâšč*, nastalega iz **na (v)lašči* (= cslov. *na vlasti* »zlasti, posebno«) iz predloga *na* iz mestnika pridevnika **volst'ь* iz **volstь* »oblast, vladanje, volja«

namésto [ĕ]

Pnadom izraža zamenjavo: Noče v službo, namesto tega rajši prekupčuje [Navedeno je zamenjal z ...] // v zvezi z da izraža nasprotje s prej povedanim: Namesto da bi delal, postopa [Ima že predvideno, kaj bi moral]

E: konvertirano iz predloga *namésto*, sklopa iz predloga *na* in tožilnika samostalnika *mésto*

námreč [ä; â]

1. Pnavez izraža dopolnjevanje, navezovanje na povedano: Midva, namreč žena in jaz, se nikoli ne pričkava; Posestvo je bilo brez dolga, brez vknjiženega namreč [To je, Natančneje povedano]

2. Ppojas utemeljuje, pojasnjuje prej povedano: Vseh se polašča nervoza: zdaj namreč gre za velike stvari; Avto imam v garaži. Namreč, ko sem ga pustil zunaj, so vlomili vanj [Treba povedati, da ...]

E: sorodno je hrv., srb. *nâime* »namreč«, slovaš. *najmä* »zlasti« iz pslov. **na jьmę* (iz predloga **na* in tožilnika samostalnika **jьmę* »ime«) in členice *-že*; izglasni *-č* je pod vplivom veznika *těmveč*

napósled [ô; ô] knjž.

1. Nv izraža končno, navadno posledično, stopnjo v procesu pripovedovanja: Društvo je životarilo in naposled zamrlo; Naposled naj dodam še to [Naj povem konec, da ...]; **sin.** nazádnje, nenazádnje

2. Pd opozarja še na tisto, kar se zgodi po vseh naštetih dejstvih: Tukaj naposled ne gre za posameznika, ampak za veliko ljudi; Naposled ne gre za prekršek, ampak za nekaj hujšega [Posredi je še veliko neomenjanih dejstev, stvari]; **sin.** navsezádnje, nazádnje, nenazádnje

E: konvertirano iz prislova *napósled* (= hrv. *nâposlijěd*, češ. *naposled*), sklopa iz predloga *na* in prislova *posled* »naposled«, sklopa iz predloga *po* in samostalnika *sléd*

narávnost [á] pog.

I. kot članek

1. Nč izraža željo po neposrednosti, odkritosti: Blago dobiva naravnost iz tovarne [Ne mara in ne potrebuje nobenih posrednikov]; Pošlji ga naravnost k zdravniku [Ne oklevaj]; Ni mu treba kar naravnost verjeti [Njegove trditve je dobro preveriti]; Kar naravnost povej, da se bojiš [Bolje je, če odkrito priznaš]

2. Nv izraža odsotnost kakršnekoli omejitve: Otroek je priletel naravnost pod kolesa [Ni imel možnosti se kamor koli na hitro izogniti trčenju]; Zadel ga je naravnost v oko [Ni bilo prave pomoči in rešitve]

3. Ppoudar poudarja trditev: Bil si naravnost imeniten!; Naravnost imenitno je videti! [Moram priznati!] // *poudarja intenzivnost dejanja:* Začeli so ga naravnost sovražiti [Sovraštvo do njega so odkrito kazali]

E: konvertirano iz prislova *narávnost* iz predloga *na* in samostalnika *rávnost* iz pridevnika *ráven*

nasplòh [ö]

Nv izraža splošno veljavnost povedanega: Kažipot je nasplòh tam, kjer je križišče [To je veljavno pravilo]; Otrokom nasplòh marsikaj spregledajo [To velja za vse otroke na splošno]; To so nasplòh znane besede [Pretežno vsi jih poznajo] // *izraža veljavnost za celoto v primerjavi z njenimi deli:* Pred očmi mu ni posameznik, ampak človek nasplòh; Govori o gospodarstvu nasplòh in še posebej o kmetijstvu [Skuša dati splošno oceno]; Gre za prepoved zbiranja večjih skupin in nasplòh [Večina tovrstnih dogodkov je nezaželjenih] // *izraža približno ocenitev, ocenjevanje:* Kaj mislite nasplòh, načelno o tem?; Ne poznam ga, samo nasplòh vem, da je priljubljen; Letošnja letina, nasplòh rečeno, zaostaja za lansko [Ocenjuje(m) na splošno, ne glede na posameznosti]

E: sklop iz predloga *na* in prislova, členska *splòh*

nasprótno [ô]

Pnaspr uvaja novo trditev namesto prej zanikane: S to izjavo ni škodil samo sebi, nasprotno, to

bo škodilo vsemu kolektivu; Izjava ni resnična, nasprotno, zlonamerna je; Prosil ga nisem jaz, nasprotno, on mene |Ravno obratno je|

E: konvertirano iz prislova *nasprótno* iz pridevnika *naspróten*

nasvidenje [ɪ]

Nč izraža *pozdrav pri slovesu*: Fantje, nasvidenje!; Iti moram, nasvidenje; Pa nasvidenje zvečer na zabavi |Srečali se bomo spet ...|

E: sklop iz predloga *na* in samostalnika *svidenje* »ponovno srečanje« po zgledu rus. *do svidánija* »nasvidenje«

natánčno [ã]

I. kot členek

Ppoudar poudarja, *da se trditev v največji mogoči meri sklada z resničnostjo*: Natančno tako sem povedal |Nič ni spremenjeno in ničesar ni treba dodati|; Zgodilo se je natančno osemnajstega marca; Do minute natančno prihaja v službo |Ne prej in ne potem| **E:** konvertirano iz prislova *natánčno* iz pridevnika *natánčen* iz prislovne zveze *na tánko*

navádno [ã]

Nv izraža *ustaljenost dogajanja zaradi pogostega pojavljanja*: Navadno gre za praznike domov; To obleko nosi navadno v službo; Ob tem času otroci navadno spijo |Kot je to že v navadi| // izraža *značilnost česa zaradi pogostega pojavljanja*: To je huda bolezen, navadno dolgotrajna; Ta ruda se nahaja navadno v majhnih količinah |Za to je tipično, da ...|; **sin.** ponavádi

E: konvertirano iz prislova *navádno* iz pridevnika *naváden*

navkljúb [û]

Nč izraža, *da je dejanje namerno drugačno, kot se želi, pričakuje*: Kar naprej delajo navkljub; To dela vsemu svetu navkljub |Kljubuje(jo), Nasprotuje(jo)|

E: sklop iz predlogov *na* in *v* ter predloga *kljúb*

navsezádnje [ã]

1. Nv izraža *pričakovanje ob odločitvi*: Po dolgem omahovanju se je navsezadnje odločil; Tako dolgo

ji je razlagal, da je navsezadnje razumela; Zapravil je denar in navsezadnje še hišo |Na koncu|; Kar je storil, navsezadnje ni nič slabega |Če se malo premisli, Je pravzaprav sprejemljivo|; **sin.** kónčno

2. Nč izraža *čisto osebno stališče, prizadetost*: Navsezadnje, kaj mi je mar za njega |Konec koncev pa ...|; Navsezadnje bo že povsod videl strahove |Na koncu pa bo tako, da ...|

3. Ppovze omejuje in hkrati utemeljuje povedano: Navsezadnje tudi on ni brez napak; Upoštevati je treba politične, gospodarske in navsezadnje tudi kulturne razmere |In če malo premislimo ...|; **sin.** nazádnje, nenazádnje

E: konvertirano iz prislova *navsezádnje*, sklopa iz predloga *na*, zaimka *vsè* in prislova *zádnje* iz pridevnika *zádnji*

nazádnje [ã]

I. kot členek

1. Nč izraža *logični, pričakovani izid dejanja, dogajanja*: Po dolgem omahovanju se je nazadnje odločil; Nazadnje smo le dočakali rešitev |Potrebujemo čas za razmislek|; Še celice se nazadnje privadiš |Če je treba, se lahko z marsičim sprijazniš| // izraža *samoumevnost trditve*: Hiša je nazadnje le hiša, če je še tako majhna; Nazadnje bo še mislil, da ga ne maramo |Karkoli že vzamemo, konec koncev ...| **sin.** navsezádnje

2. Pd opozarja še na tisto, kar se zgodi po vseh naštetih dejstvih: Fant je nazadnje zadosti star, da se odloči; Nazadnje, kaj se nas to tiče |To nas ne sme preveč vznemirjati|; Smrt in žalost, to je za nazadnje |Je neizogibno, ne glede da si tega ne želimo| **3. Ppoudar poudarja pomembnost povedanega**: Skladba preseneča zaradi iznajdljivosti in nenazadnje zaradi neposrednosti |In zlasti zaradi, In prav zaradi|; **sin.** nenazádnje

E: konvertirano iz prislova *nazádnje*, sklopa iz predloga *na* in prislova *zádnje* iz pridevnika *zádnji*

nè [ě]

I. N

1. Nn zanika povedano: Take priložnosti nisem in ne bom imel več; Ne bi ga rad srečal; Nas ne vpraša nihče; Iz njega ne bo nikoli nič!; Noče prodati posestva; Ni naša naloga iskati krivce;

Očeta ni doma |Ne obstaja takšna možnost, da bi bilo obratno| // z velelnim naklonom *izraža prepoved*: Ne bodi malomaren!; Ne hodi po sredi ceste! |Prepovedujem(o) ...| // v zvezi z naj *izraža omiljeno prepoved ali željo, da se kaj ne zgodi*: Oče želi, naj ne bi začeli, dokler sam ne pride |V obliki prošnje prepoveduje, da bi ...|

2. Nč izraža nejevoljo, presenečenje: Kaj še nisi napisal naloge? |To bi moralo biti opravljeno| // *izraža začudenje, presenečenje, ogorčenje*: Ne, da je kaj takega sploh mogoče |Težko verjamem, da ...|; Da te ni sram!! |Ogorčen sem| // *izraža sprijaznjenje z nastalim položajem*: Če ne, pa ne |Prav, pa naj bo tako| // *izraža vljudnost pri odgovoru*: Hvala! Ni za kaj |Z veseljem, še drugič ...|

3. Np izraža domnevo, ugibanje: Ali ni tisti mož tvoj stric?; Recite, ali ne bi hoteli sodelovati? |Je verjetno, da ...?, Obstaja verjetnost?| // *izraža ukaz, grajo*: Ali ne boš jedel?!; Kaj te ni sram?! |Bolj prav bi bilo, če bi ...| // v zvezi če ne *izraža grožnjo*: Pridno se uči, če ne ... |Sicer se bomo morali drugače pogovarjati!|

II. P

1. Pnaspr izraža nasprotje, izključevanje: Popustiti mora on, ne ona; To je izjema, ne pravilo |Nasprotno je treba razmišljati|

2. Ppoudar poudarja nasprotno mnenje: Otrok ni neumen, samo učiti se noče |Dovolj sposoben je|; Ni slabo, kar si naredil |Dovolj dobro je| // *poudarja nasprotno trditev*: Kaj bi ne vedel, saj že vsi govorijo o tem?!; Kdo bi se ne jezil?! |Seveda je ravno obratno|

3. Ppoprav uvaja popravek: Ura je pol devetih, ne, že skoraj devet; Bil je nekakšen upravnik, ne upravnik |Motim se| // *izraža stopnjevanje z dodatno trditvijo*: Ne enkrat, desetkrat sem ti razložil; On mi je bil prijatelj, ne, partner |Popravljam, celo ...|

4. Pizvze v zvezi ne (drug) kakor uvaja izvzemanje, omejevanje: Na hribu ni drugega kakor trnje; Nič ni lepšega kakor zvestoba |Izstopa samo ...|; v zvezi če ne *omejuje*: Naletel je, če že ne na odpor, pa vsaj na zaničevanje |Izognil se je sicer odporu|; Kdo drug, če ne on, bi si to upal |Samo on|; Stalo bo tisočak, če ne več |Lahko celo več|

E: = hrv., srb., rus., češ ne iz pslov. *ne (= lit. ne, stind. na, gr., lat. ne-, got. ni) iz ide. *ne

ne ga lomíti ne lómi ga [í; ô]

I. kot članek

Nč izraža začudenje, zavrnitev: Menda se bosta ločila? Ne lomi ga!; Ali si zdaj jezna name? Nikar ga ne lomi! |Ne, Zakaj tako misliš?|; Tega izpita ne bom nikoli naredil. Kaj ga pa lomiš?! |Ni prav, da tako razmišljaš!|

E: sestavljeno iz členka *ne* in glagola *lomíti ga* »počenjati neumnosti«

nédvómno [ě-ô]

Nv izraža soglasje: Novi ukrep bo nedvomno pripomogel k izboljšanju razmer; To je nedvomno velika skrb |O tem sem gotov|; **sin.** gotôvo, nédvójbno

E: konvertirano iz prislova *nédvómno* iz pridevnika *nédvómen* iz členka *ne* in pridevnika *dvómen* iz samostalnika *dvóm*

néhaj [ě]

I. kot članek

Np izraža začudenje, zavrnitev: Nehaj, da sta se že ločila?! |Ne morem verjeti, da je šlo tako hitro!|

E: konvertirano iz velelnika 2. osebe ednine glagola *néhati*, sklopa iz členka *ne in glagola *hajati »skrbeti«, glej *náj*

nekaj [ě/ě]

I. kot članek

Nv izraža nedoločeno omejitev povedanega: Nekaj pa že razumem |Stvari so vsaj deloma prisotne, znane| // *izraža veliko mero, stopnjo*: Njegova beseda nekaj zaleže; Ta pa da nekaj na obleko |Ni zanemarljivo|

E: sklop iz členice *ne* iz *ně in zaimka *kaj*

nekam [ě]

I. kot članek

1. Nv izraža nedoločeno približevanje polni stopnji povedanega: Danes je nekam žalostna; Ta obraz mi je nekam znan; Otrok se ga je kar nekam bal |Zdi se, da ...| // *izraža nedoločeno preseganje polne stopnje povedanega*: Nekam

droben je za ta leta; Nekam dolgo ga ni domov [Zdi se mi, da ...]

2. Nč izraža osebni čustveni odziv: Gospodar je bil še nekam, gospodinja pa skopa [Je bil sprejemljiv]; Pojdi nekam s svojimi šalami; Pišite me nekam s svojim tožarjenjem [Ni(so) za nikamor]
E: sklop iz členice *ne* iz **ně* in zaimka *kàm*

néki [ĕ]

I. kot članek

1. Nč izraža, poudarja ugibanje: Kaj mu je neki, da je tako potrto; Kako neki živijo ljudje v tej puščavi; Kam neki zahaja vsak večer; Kdo neki trka tako pozno?!; Kje neki tiči ta otrok?!; Ne bom plačal, le zakaj neki?!; Vedno sprašuje, kakšen neki je stric [Kdo bi vedel]

2. Nn v zvezi s kje izraža močno zanikanje, zavrnitev: Ali je res tako pameten? Kje neki, samo dela se [Niti malo ne!]

E: konvertirano iz zaimka *néki*, nastalega iz pslov. **někyb* iz členice **ně*-, vprašalnega zaimka **kъ* in oziralnega **jb*

nekjé [ĕ/ĕ]

I. kot članek

Nv izraža približnost vrednotenja: Mladina bi se morala nekje po dvajsetem letu osamosvojiti [Vsaj po mnenju strokovnjakov]; Najini usodi sta si nekje podobni [V nekaterih pogledih]

E: konvertirano iz prislova *nekjé* iz členice *ne*- in zaimka *kjé*

némálo [ĕ-á]

I. kot članek

Nv izraža nedoločeno visoko stopnjo: Nemalo se je začudil, ko ga je zagledal; Bilo ga je nemalo strah [Lahko bi se reklo, da je bil kar precej ...] // izraža nedoločeno veliko število, količino, mero: Nemalo je nesreč, ki jih je krivo prehitevanje [Lahko rečem(o), da je kar precej ...]

E: sklop iz členka *ne* in prislova *málo* iz pridevnika *máli*

nemára [â] star.

Nv izraža določeno stopnjo verjetnosti: Če bi bil tukaj, bi ga nemara spoznal; Nemara da bo

letos dosti gostov [Nič se ne ve, Lahko samo sklepam, da ...]; **sin.** *nàjbrž*, *mordà*, *mogóče*

E: sklop iz členka *ne* in 3. osebe ednine glagola *márati*

némogóče [ĕ-ó]

Nn izraža odločno zanikanje: Boš prišel jutri? Nemogoče! [Nikakor ne, V nobenem primeru ne morem] // izraža začudenje, presenečenje: Za knjigo je dobil prvo nagrado? Nemogoče! [Ne morem verjeti!]

E: konvertirano iz prislova *némogóče* iz pridevnika *némogóč* iz členka *ne* in pridevnika *mogóč* iz glagola *môči*

nemúdoma [û]

I. kot članek

Np izraža, naj se dejanje zgodi brez odlašanja: Moram nemudoma odpotovati; Obtoženca je treba nemudoma zaslišati [Nujno je, da se zgodi takoj]

E: konvertirano iz prislova *nemúdoma* iz členka *ne* in samostalnika *múd* »obotavljanje« iz glagola *mudíti*

nenazádnje [â]

1. Nč izraža samoumevnost trditve: Hiša je nenazadnje le hiša, čeprav je še tako majhna [V vsakem primeru je treba upoštevati, da ...]; **sin.** *navsezádnje*

2. Pd opozarja še na tisto, kar se zgodi po vseh naštetih dejstvih: Fant je bister in nenazadnje dovolj star, da se sam odloči; Ne nenazadnje je treba upoštevati njegovo mladost [Treba je dodati, da ...]; **sin.** *navsezádnje*

3. Ppoudar poudarja pomembnost povedanega: Skladba preseneča zaradi iznajdljivosti in ne nazadnje zaradi neposrednosti [In zlasti zaradi, In prav zaradi]; **sin.** *nazádnje*

E: sklop iz členka *ne* in prislova, členka *nazádnje*

neràd -ráda -o [ä; á]

I. kot članek

Nv v zvezi rad ali nerad izraža nujnost česa: To moraš narediti, rad ali nerad!; Rada ali nerada, vrnila se bo [Ne glede, koliko (si) to želi]

E: konvertirano iz povedkovnika *neràd* iz členka *ne* in povedkovnika, prvotno pridevnika *ràd*

nesreća -e [é] v predložnih zvezah

I. kot členek

Nč v zvezi po nesreči *izraža nenamernost povedanega*: Po nesreči je dregnil v luč; To se je zgodilo po nesreči |Ne da bi tako nameraval ali hotel| // v zvezi na nesrečo *izraža obžalovanje, sočustvovanje*: Na nesrečo je premlad; Na nesrečo ga imajo za neumnega |Škoda je, da ..., Žal se ne da veliko pomagati, ker ...|

E: iz členka *ne* in samostalnika *sréča*

neúmnost -i [ú]

I. kot členek

Nč *izraža negativen odnos do povedanega*: Pravi, da bo zamenjal službo - neumnost!; Neumnost, tega ne verjamem |To nikakor ni dobro!| // v zvezi po neumnosti *izraža, da je kaj nastalo brez pravega vzroka ali podlage*: Po neumnosti je izgubil delo; Prav po neumnosti sem se udaril |To je bilo brez pravega vzroka, brez potrebe|

E: konvertirano iz samostalnika *neúmnost* iz pridevnika *neúmen* iz členka *ne* in pridevnika *úmen* iz samostalnika *úm*

nèzaslišano [ě-î]

1. **Nč** *izraža začudenje, ogorčenje*: To je nezaslišano! |O tem nočem niti slišati, niti govoriti!|

2. **Nn** *izraža zgražanje z zanikanjem*: Nezaslišano, jaz da sem kriv! |S tem nočem imeti nobenega opravka!|

E: konvertirano iz prislova *nèzaslišano* iz pridevnika *nèzaslišan* iz členka *ne* in pridevnika *zaslišan* »slišan« po zgledu nem. *unerhörend*, lat. *inauditus*

ni síle [í]

I. kot členek

Nv *izraža omejitev povedanega na majhno, nepomembno stopnjo, količino*: Slišati je, da je bolan. Oh, ni síle!; Boš veliko zaslužil? Ne bo síle! |Ni vredno besed!|

E: sestavljeno iz zanikane oblike 3. osebe ednine glagola *biti* in rodilnika samostalnika *síla* v pomenu »nuja«

nič [i] pog., v nikalnih povedih

I. kot členek

1. **Nn** *izraža popolno zanikanje določene stopnje*: Njegova krivda ni nič manjša; On ni nič

večji od mene; Knjiga ni nič vredna; Bolezen se mu nič ne pozna; On tega nič ne razume |Niti malo| // *izraža popolno zanikanje količine ali mere*: Nič denarja nisem vzel s seboj; Nima nič upanja; Nič nam ne pomaga pri delu |Popolnoma manjka| // *izraža odločno zavrnitev*: Nič ampak, kar odloči se |Ni sprejemljivo| // v zvezi s kaj *izraža zanikanje, ugotovitev*: Nič kaj rad me nima |Ne mara za ..., Ne zmeni se za ...| // z zanikanim velelnikom ali želelnikom *krepi prepoved ali željo, da se kaj ne zgodi*: Nič ne skrbi!; Le nič mu ne verjemi!; Nič ne boš lenaril, delaj! |V nobenem primeru ...|

2. **Nč** *izraža osebno mnenje, stališče*: Ubogi otrok, saj ga nič ni |Zelo je slaboten, šibek!; Njemu pa res nič ni vzdigniti vrečo |Z lahkoto naredi!; Nič nimamo proti pošteni zabavi |Ne nasprotujemo ...|; Ta pa res nima nič od življenja! |Nobene sreče, nobene koristi mu ni prineslo!; Ja nič, kar počakajmo |Ne preostane (nam) drugega, kot da ...|

E: = hrv. čak. *nišće*, nastalo iz **ni-čb-že*, sklopa iz členka **ni*, vprašalnega zaimka **čb* in členice *-že*

nikákor tudi nikákor [â; â] v nikalnih povedih

Nn *izraža zanikanje kakršnegakoli načina*: Tega nikakor ne morem urediti, ne tako ne drugače; To nikakor še ni dokaz |To ni mogoče, da bi ...| // *poudarja zanikano trditev, ugotovitev*: Ponoči nikakor ne gre v gozd; Nikakor ne gre pretiravati s hvalo |V nobenem primeru ni umestno| // *poudarja prepričanost o neprimernosti, neutemeljenosti česa*: Te pohvale nikakor nisem vreden; Ta prijaznost nikakor ni dokaz njegove dobrote; Hudo ben ni, nikakor ne; Ali si spet zamudil? Nikakor ne, še ni osem |To lahka zanikam|

E: konvertirano iz prislova *nikákor*, nastalega iz **nikako-že*, sklopa iz členka **ni*, prislova **kako* in členice *-*že*

nikár [â] star.

1. **Nn** v zvezi s še, celo, niti *izraža močno zanikanje, zavrnitev*: Še žival se mi smili, če je bolna, nikar človek; V tem gozdu zaideš celo podnevi, nikar v temi; Niti za krompir nima, nikar za meso |Kaj šele| // *izraža močno zanikanje nasprotja*: To je mevža, nikar župan |Ne more biti| **sin.** *nikárte, nikári*

2. **Np** z zanikanim velelnikom ali želelnikom ali z nezaničnim nedoločnikom *krepi prepoved ali željo, da se*

kaj ne zgodi: Nikar ne draži psa; Naj si tega nikar ne žene k srcu; Le nikar obupati!; Tja pa nikar! |Ni prav, da ...|; *sin*. nikárte, nikári

3. Ppoudar poudarja zanikanje: Še zase nima, nikar da bi drugim dajal |V nobenem primeru ne more|; *sin*. nikárte, nikári

E: sklop iz členkov *ni in kàr

níti [î]

1. Nn krepí zanikanje s poudarjenim izključevanjem: Niti dvajset let ni star!; O tem se mu niti ne sanja!; Niti najmanj ne dvomim, da je to res |Zagotovo lahko rečem!| // *poudari izključevanje pričakovanega*: Niti ta izjava ga ni prepričala; Blede se mu, da niti matere ne spozna |Tudi te možnosti ni več| // *pog.*, v zvezi niti ne *izraža neodločeno zanikanje*: Utrujen si, kajne? Niti ne, sem vaju hoje |Ne bi rekel|; *sin*. nì

2. Nč izraža razočaranje, kljubovanje: Vse sem mu dal, pa niti hvala ni rekel |Čisto nič se ni zahvalil!|; Niti za las ne bom popustil |Prav nič!|

E: iz členka *ni in členice -ti

nò [ò] *pog.*

1. Np izraža spodbudo, poziv, presenečenje: No, le pojdi!; No, kaj boš povedal?; No? je vprašal |Kako misliš, zdaj bi bil čas ...| // *izraža zadovoljnost pri ugotovitvi*: No, vidiš, saj gre!; No, no, mu je pritrjeval |Tako je treba!| // *izraža presenečenje, začudenje*: Glej ga no, si že tu; Poglejte si no, kaj so napravili |Takole je|

2. Nč izraža ne popolnoma prostovoljno privolitev, obotavljanje, zavrnitev: No, pa naj bo po vašem; No, ja, bomo pa tako naredili |Odločil sem se, da ne bom oporekal| // *izraža obotavljanje, pomislek*: No, da, morda je tako; To je, no, kako bi rekel, precej nerodno |Ne vem| // *izraža nejevoljo, zavrnitev, jezo*: No, zdaj pa imate tisto čudovito cesto!; No, ali nisem rekel, da boš vse zmešal?! |Vam je zdaj končno jasno?!| // *izraža nejevoljo, nestrpnost, zavrnitev*: Daj mi no mir!; Pustite jo no z nami! |Razumi(te) že enkrat!|; No, tako hudo pa spet ni! |Daj, daj!|

3. Pnavez navezuje na prej povedano in uvaja drugo misel: Če bo tako, no, potem bo žalostno; Hotela je proč, no, in zdaj je res odšla |Kakor koli že je ali bo, Zdaj pa imamo, kar imamo|

E: = *cslov.* *nò*, *rus.*, *češ.* *nu* iz *pslov.* **nò* iz *ide.* **nun*, *prim. gr.* *nŷn* »zdaj«, *lat.* *nunc*, *het.* *ki-nun*

nôro [ó] *pog.*

Nč izraža navdušenje, vznemirjenje, presenečenje: To so bila leta, ko smo veliko žurali. Noro!; Čeprav stari skoraj trideset let, so nekateri avtomobili veliko veliko vredni, skoraj pol milijona evrov, noro!; V šoli kljuvajo iks, zraven pa pijejo zdravo vodo, noro!; Kar ne morem verjeti, da nama je uspelo, noro! |Nimam besed, Ostaneš brez besed!|

E: konvertirano iz prislova *nôro* iz pridevnika *nòr*, prevzetega iz *nem.* *Narr* »norčav človek, norec«

O

ó tudi ò [ô; ò]

Nč izraža presenečenje: O kako lepo!; O glej, kdo je prišel! |To pa je vredno omembe|; O ne fant, tako ne bo šlo! |Kar misli si!|

E: konvertirano iz medmeta *ó* ali *ò*, imitativnega izvora

obênem [é] *navadno v zvezi s pa*

Pd uvaja vzporedno različnost: Je pravnik, moral pa bi biti obenem ekonomist; Sedel je, obenem pa me je povabil, naj prisedem |Poleg tega|

E: konvertirano iz prislova *obênem*, sklopa iz okrnjene zveze *ob enem (in istem času)*

očitno [í]

Nv izraža precejšnjo verjetnost, prepričanost: Očitno sta tujca; Očitno je zamudil avtobus; Očitno se ga izogiba |Vse kaže, da ..., Precej jasno je, da ...| // *v povedni rabi izraža prepričanost*: Očitno je, da to ni mogoče |Jasno je, da ...| // *v primerniku izraža večjo mero povedanega*: Njegove pripombe to še očitneje poudarjajo; To je vedno očitneje prihajalo do izraza |Še bolj jasno|

E: konvertirano iz prislova *očitno* iz pridevnika *očiten* iz *očit* iz samostalnika *okó*

od síle [i]**I. kot členek**

1. Nv izraža visoko stopnjo, količino: Ta je od sile, ne odneha! |Zelo vzdržljiv in popustljiv|

2. Nč izraža nejevoljo, jezo: To je pa že od sile: kadar pridem, imajo zaprto! |Je višek!, Gre čez vse meje!|

E: sestavljeno iz predloga *od* in rodilnika samostalnika *síla*

öff tudi ôf [ô]**I. kot členek**

Nč izraža, da prihaja glas, zvok od zunaj, ne s prizorišča sporočanja: Stražnik (off): So že tukaj |Ki je zunaj|; Filmsko dogajanje spremlja junakov komentar off |Ki prihaja od zunaj|

E: prevzeto iz agl. *off* »proč, od«

òh tudi óh [ò; ô]

1. Nč izraža različna razpoloženja: Oh, kako čudno se vsi vedejo; Oh, kako je bilo lepo; Oh, vse me boli; Oh, nič, nič |Ne znam opisati, povedati|

2. Ppoudar poudarja čustvena razpoloženja: Ti večni ohi so za poslušanje dolgočasni |Stokanje, Izrazi čustvene prizadetosti|

E: konvertirano iz medmeta *òh* ali *óh*, imitativnega nastanka

ojá [â] pog.

Nč izraža podkrepljeno pritrjevanje: Rad hodiš v šolo? Oja! |Ja, brez dvoma, Se razume|; **sin.** dà, já

E: sklop iz medmeta *ó* in členka *já*

ókêj [ô-ê] pog.

Nv izraža zadovoljno pritrjevanje: Okej, tako pridem; Pravite, da je vse pripravljeno. Okej! |Prav, Dobro, V redu|; **sin.** dà, já

E: prevzeto iz izgovora agl. črk *OK*, domnevno kratice, nedokončno pojasnjene izvora

okóli [ô] pog.**I. kot členek**

Nv izraža nedoločnost, tudi neurejenost, vedanja o sporočanjem: Okoli leta, poizveduje, pripoveduje |Povsod ga je polno, samo da ni doma|; Ne govori tako okoli! |Povej naravnost, kar misliš, ne okolišaj!| // z izrazom količine *izraža približnost po-*

vedanega: Od takrat je minilo okoli deset let; Dohodke so zvišali za okoli tri odstotke |Vsaj približno je toliko|

E: konvertirano iz prislova *okóli*, sklopa iz predloga *o(b)* in mestnika samostalnika *koló*

óрто [ô] pog.**I. kot členek**

Nv izraža skrajno vrednotenje povedanega: Film je bil orto dober, pa tudi kar dobro posnet |To je tisto ta pravo!|; Kdor ga primerja z drugimi vsebinsko podobnimi filmi, je orto usekal mimo |Je prav pošteno ...|

E: abstrahirano iz tujk s prvim členom iz gr. *orthós* »pravi, raven«

oslarija -e [i]**I. kot členek**

Nč izraža negativen odnos do sporočane vsebine: Takih oslarij ne bom poslušal! |Vse je čisto nepotrebno in neumno|; Pravi, da bo pustil službo – oslarija; Vplesti se v prerekanje, kakšna oslarija! |To je čista neumnost!|

E: konvertirano iz samostalnika *oslarija* iz *òsel*

ozíroma [i]**I. kot členek**

1. Ppoprav uvaja popravek ali dopolnitev prej povedanega: Gledališče je oziroma naj bi bilo središče kulturnega življenja |Ali bolje rečeno|; Ko je postal ravnatelj oziroma direktor, je mislil, da lahko počne, kar hoče; Šport oziroma alpinizem je gojil od mladih nog |Ali natančneje povedano|; **sin.** pràvzapràv

2. Pizbir uvaja možnost izbiranja: Spomenik naj bi postavili na trgu oziroma v parku; Naročite se lahko na celo zbirko oziroma na posamezne knjige |Druga možnot pa je|; **sin.** àli, sicèr pa

E: konvertirano iz prislova *ozíroma* iz samostalnika *ozír*

P

pa

1. Ppoprav uvaja zavrnitev s popravkom: Ne znaš. Pa znam!; Ti si kriv. Pa nisem!; Saj nisi bil zraven. Pa sem bil! |Ni res|

2. Ppoudar navadno v vprašanih *poudarja ugibanje*: Kaj pa, če ga ne bo?; Kaj pa kričiš?!; Kam pa greš?; Nekdo prihaja. Kdo pa? |Ne morem si predstavljati|

3. Pd uvaja dodano mnenje: Kaj takega že dolgo ne ali pa nikoli; Zemlja je tu rodovitnejša kakor pa na Krasu; Nikar mu ne povej, pa saj bo od drugih izvedel |Še bolje rečeno|; **sin.** prāvzaprāv, pak

4. Pnavez stopnjuje sporočano: Pa se že dolgo poznata |Glede na to se lahko sklepa|

E: nastalo iz prislova *pāk* (= hrv., srb. *pa*, ukr. *pak*, češ. *pak*) iz pslov. **pakъ* »drugače, ponovno, kasneje« iz pridevnika *(o)*pakъ* »nepravi, slab«, nastalega iz ide. **apo-h₃u-* »obrnjen proč, nazaj« iz predloga, prislova **apo* »od, proč« in samostalnika **ho₃u-* »oko«

pa já (dà) [á/â-â] pog.

1. Ppoudar poudarja samoumevnost povedanega: Če mi je všeč? Pa ja da! |Seveda, O tem ni dvoma|; Jurček je pa ja ena najboljših gob |O tem ni dvoma|

2. Nč izraža soglasje, pritrditev brez pridržkov: Svoje čevlje bo pa ja poznal! |S tem pa res ne bi smel imeti težav|

E: sestavljeno iz veznika *pa*, členka *jà* (in veznika *da*)

pa šè kàj [è-á/â] pog.

Nn izraža močno zavrnitev: Pa še kaj! |Niti na misel ni mi ne pride!|; Daj mu denar. Pa še kaj, da ga bo zapravil! |Ne, tako neumen pa še nisem!|

E: sestavljeno iz veznika *pa*, členka *šè* in zaimka *kàj*

pa vèndar [à/â]

1. Pnaspr opozarja na dodano zahtevo: Orodje naj bo lično, pa vendar močno in držno; Nič hudega mu ni, pa vendar jamra |Kljub temu|; **sin.** vsèeno

2. Nč izraža nejevoljo, nestrpnost: Kaj pa vendar počenjaš, to je pa vendar že preveč! |A se sploh zavedaš?!|; **sin.** pa vèndarle

E: sestavljeno iz veznika *pa* in členka *vèndar*

pàč [ä]

1. Nv izraža zadržanost, precejšnja verjetnost: Kozarček bi se zdajle pač prilegel; Najbolj pametno bi pač bilo vrniti se; Potrt je, pač zato, ker nima službe |To se ve, To je že jasno // navadno v začetku stavka *krepí povedano*: Pač bi bil nespameten, če bi ga poslušal; Pač res je, kar pravi pregovor |Lahko prizna(m)|; **sin.** pak

2. Nč izraža sprijaznjenje z danimi dejstvi: Dela, kakor je pač navajen; Takšno je pač življenje; Otrok je bil kaznovan, je pač nagajal |Kaj hočemo!, Je tako, če hočemo ali ne|

3. Ppojas z nasprotovanjem v drugem stavku uvaja omejevanje, dopuščanje: Videl sem ga pač, a odgovoril ga nisem; Rad ga srkne, to pač, vendar ne čez mero; Te pravice nimaš. Pač, imam jo! |Tega ne morem zanikati|

4. Ppoprav uvaja zavrnitev s popravkom: Te pravice nimaš. Pač, imam jo; Nas nisi pričakoval, kajne? Pač, pač, zato sem še pokonci |Ravno obratno je|; Kaj pa on? Pač, njega ne smemo pozabiti |Da, seveda, saj res|

5. Pd v zvezi s pač pa uvaja novo trditev namesto prej s pridržkom zanikane: Ni znanstvenik, pač pa dober učitelj; Tega ne trdi naravnost, pač pa po ovinkih |Lahko pa rečemo, da ..., Kot lahko opazimo, pa ...|; **sin.** ämpak

E: nastalo iz prislova *pàče* (prim. hrv., srb. *da-pàče* »pač«, rus. *pàče* »več, zlasti«) iz pslov. **pače*, primernika od **pakъ* »drugače, ponovno kasneje«, glej *pa*

pazíti tudi páziti -im [î; á; â]

I. kot členek

Np izraža opozorilo: Pazi, prehod za pešce; Pazi se, ta ti bo še kako zagodel |Varuj (se), Bodi pozoren|

E: konvertirano iz velelniških oblik glagola *páziti*

pazíti se tudi páziti se -im se [î; á; â]

I. kot členek

Np izraža grožnjo, svarilo: Pazi se, močnejši

sem od tebe; Pazi se, ne veš, s kom imaš opravka |Varuj se|

E: konvertirano iz velelniških oblik glagola *páziti se*

píka -e [í]

I. kot členek

1. Nv izraža ovrednotenje: Do pike je uganil |Čisto vse|

2. Nč izraža odločnost do povedanega: Tako bo, kot pravim, pa pika! |Ne sprejemam oporekanj|

E: konvertirano iz samostalnika *píka*; v prvem pomenu iz pomena »zelo majhna količina«, v drugem »ločilo, ki označuje konec povednega stavka«

pízda -e [í; î] pog., vulg.

I. kot členek

Nč izraža razburjenje: Pizda, kje živim?!; Pizda, kam gre vsa ta folk?!; Pizda no, kaj bo še potrebno, da se bodo enkrat zbudili?! |Kar ne morem se načuditi|

E: konvertirano iz samostalnika *pízda* (= hrv., srb. *pízda*, rus. *pizdá*, češ. *pizda*), nastalega iz pslov. **pizda* (= stprus. *peisda* »rit«, alb. *pidh* »vulva«)

pizdarija -e [î] pog., vulg.

I. kot členek

Nč izraža razburjenje: Pizdarija, res, da te takole brez opozorila obiščejo |Ni v redu, Ni prav|; **sin.** *pízda*

E: konvertirano iz samostalnika *pizdarija* iz samostalnika *pízda*

po domače povedano [á-é] pog.

I. kot členek

Ppovze omejuje vse prej povedano v kratek sklep: Na koncu se je njemu po domače povedano »odpeljalo« |Če ne zapletamo in povemo v domači govorici|; Tista proslava je bila – po domače povedano – krokarija |Če nič ne olepšujemo|

E: sestavljeno iz predloga *po*, prislova *domáče* in v srednjem spolu posamostaljenega pridevnika *povédan*

po drúgi stráni [û-â]

I. kot členek

Pnaspr opozarja tudi na drugo nezdružljivo lastnost: Poizkus je zelo nevaren, po drugi strani

pa tudi zanimiv |Vendar pa tudi ...| // v zvezi na eni strani – na drugi strani, po eni strani – po drugi strani *pou-darja dvojnost ali različnost nasprotja*: Na eni strani zdravilo pomaga, na drugi strani škoduje; Po eni strani bo delo lažje, po drugi (strani) pa nevarnejše |Ima svoje prednosti in slabosti|

E: sestavljeno iz predloga *po* oz. *na*, mestnika ženskega spola zaimka *drúg* in mestnika samostalnika *strán*

po môjem mnénju [ó-é]

I. kot členek

Nv izraža lastno razsodbo: Po mojem mnenju je trenutno najbolj zanimiv glasbenik na sceni; Po mojem mnenju je to, kar pritegne bralca |Kakor lahko sam razsodim, je ...|

E: sestavljeno iz predloga *po*, mestnika srednjega spola zaimka *mój* in mestnika samostalnika *mnénje*

po podátkih [â]

I. kot členek

Ppoudar poudarja, da je ima določeno sporočilo določen vir ali je preverjeno: Po podatkih policije naj bi bili izven življenjske nevarnosti; Po podatkih sindikatov je bilo ubitih čez dvajset ljudi |Kot lahko potrdijo na/v ...|

E: sestavljeno iz veznika *po* in mestnika množine samostalnika *podátek*

po spísku [î] pog.

I. kot členek

Nv izraža mnenje, oceno: Zafrikava in zmerja vse po spisku |Ne dela nobenih razlik|; Bravo, zdaj pa kar naprej po spisku! |In dosledno je treba upoštevati vse|; Takrat sem znorela in mu preklela vse po spisku |Nič nisem izpustila in z ničimer mu nisem prizanesla|

E: prevzeto iz hrv., srb. *po spisku*, kar je sestavljeno iz veznika *po* in mestnika samostalnika *spísak*

po (vsèh) pravílih [(ö)-í]

I. kot členek

Nv izraža, da je kaj tako, kot se pričakuje, zahteva: Šotor je bil postavljen po vseh pravilih |Tako kot mora biti|; Po vseh pravilih bi moral

pasti, pa se je obdržal na nogah |Če bi veljale vse zakonitosti, bi ...|

E: konvertirano iz samostalnika *pravilo*, prevzeta iz drugih slovanskih jezikov, iz glagola **praviti* »delati prav«

počéz [ê]

Nv izraža približno *ocenitev, ocenjevanje*: Ljudi ne smemo ocenjevati (kar) počez; Letina je bila, počez vzeto, kar dobra; Zapirali so ljudi, vse počez, krive in nedolžne |Brez premisleka, razsodbe|
E: konvertirano iz prislova *počéz* iz predloga *po* in prislova *čéz*

póleg téga [ô-ê]

Pd *stopnjuje z dodajanjem*: Zamuja in poleg tega je len; Dela v tovarni, poleg tega pa študira še pravo |Naj dodam(o) še, da ...|

E: sestavljeno iz predloga *póleg* in rodilnika srednjega spola zaimka *tá*

pomálem tudi po málem [â]

I. kot članek

Nv izraža *ponavljanje dejanja v majhnih količinah, stopnjah*: Zmeraj se pomalem jezi; Mora ga stalno po malem tlačiti |To ni prečitno, je v manjši meri| // v zvezi málo pomálem izraža *majhne možnosti za nadaljevanje*: Kako vam gre? Hvala, bo že (malo) pomalem |Bo že (kako), še kar!; Malo pomalem je začelo deževati |Dogajalo se je v manjših presledkih, v majhnih količinah|

E: sklop iz prislovne zveze *po málem* iz predloga *po* in mestnika v srednjem spolu posamostaljenega pridevnika *máli*

ponavádi tudi po navádi [â]

I. kot članek

Nv izraža *ustaljenost dogajanja zaradi pogostnega pojavljanja*: Ponavadi sedi na tej klopci; Spet laže kot po navadi |Tako kot smo že navajeni| // izraža *značilnost česa zaradi pogostnega pojavljanja*: Za rano ostane ponavadi brazgotina; V mestih so ulice po navadi asfaltirane |Običajno je takšno stanje|
E: konvertirano iz prislova *ponavádi*, sklopa iz zveze *po navádi* iz predloga *po* in mestnika samostalnika *naváda*

posébej [ê]

I. kot članek

1. Nv izraža, da *dejanje poteka ločeno glede na prostor, čas, kvaliteto*: Seminarji bodo posebej za dijake in študente; Poleg plače še posebej kaj zasluži |Poteka ločeno|

2. Nê izraža *visoko stopnjo, mero*: Posebej naj poudarimo koristnost tega načrta za kmetijstvo; Vsi skrbijo zanj, stric pa še posebej |Zasluži si posebno omembo|

E: konvertirano iz prislova *posébej*, sklopa iz **po sebě* »po sebi«

poséбно [ê]

I. kot članek

Ppoudar poudarja dodano: Tu je zelo vroče, posebno poleti |Še zlasti, če govorimo o ...|; **sin.** *posébej*

E: konvertirano iz prislova *poséбно* iz pridevnika *posében* iz prislova *posébe(j)*, sklopa iz **po sebě* »po sebi«

poslédično [ê]

I. kot članek

Nv izraža *posledico*: Del krivde je njune, in posledično je prav, da so jima zmanjšali odškodnino; Povzročil je precej nevšečnosti, a posledično rešil tudi obupanega nesrečneža |In glede na povedano|; **sin.** *navsezádnje*

E: konvertirano iz prislova *poslédično* iz pridevnika *poslédičen* iz samostalnika *poslédica*

poslédnjič [ê] zastar.

I. kot članek

Nv izraža *pričakovanje ob odločitvi*: In poslednjič, kaj bi se jokala, saj bom čez mesec dni nazaj |Če dobro premislim(o)|; **sin.** *nazádnje, nenazádnje*

E: konvertirano iz prislova *poslédnjič* iz pridevnika *poslédnji* (= hrv. *pòsljednji*, rus. *poslédnij*, češ. *poslední*) iz pslov. **poslédbnʹb* iz zveze **po slědi* »na koncu sledi«

postávimo tudi postávim [â] zastar.

I. kot članek

Pponaz izrazi namen neposredno pokazati, ponazoriti kak širši, splošnejši pojem: Postavimo,

da mora posameznik plačati vsaj toliko, kolikor potem lahko iz sistema dobi; Recimo, postavim, da začne goreti: kaj bi storili |Če predpostavim(o), da ..., Če že vnaprej predvidim(o), da ...|; **sin.** na primer **E:** konvertirano iz 1. osebe množine oz. ednine velelnika glagola *postaviti*

potém tudi potèm [ê; è]

I. kot členek

1. Pnavez uvaja še nadaljevanje: Vse je drago, kako naj potem človek kaj privarčuje; Kupcev je malo. Potem bo izkupiček slab |Torej, glede na to|; Še dva sta prišla, potem nas je že dvajset |Tako dal|; **sin.** potákem

2. Pd pri naštevanju *uvaja obstajanje česa poleg že povedanega:* Cveti vseh barv: škrlatno rdeči, potem modri, potem rumeni, potem mešanica vseh odtenkov; On je najprej direktor, potem dolgo nič, potem šele človek |Če nadaljujem(o) // *izraža dodajanje:* V sobi visi bratova slika, potem še očetova in materina; Mož je že star, potem tudi malo naglušen |In še malo naprej|

3. Pnaspr uvaja nasprotje s pričakovanim: Tako sem slišal, potem pa ne vem, če je res; In potem se še najdejo ljudje, ki ga zagovarjajo |Glede na vse, kar se je zgodilo|; **sin.** potákem

4. Nč izraža nejevoljo, presenečenje, začudenje: Doma ga ni. Kje pa je potem?!; Naj potem jaz vse delam?! |Kaj je zdaj za narediti?!|; **sin.** pôtlej, potákem **E:** konvertirano iz prislova *potém*, sklopa iz predloga *po* in neke oblike zaimka *tá*, verjetno mestnika ednine srednjega spola

potemtákem [á]

Pnavez uvaja vzročno-sklepalno razmerje: Vse je drago, kako naj potemtakem brezposelni preživi; Ponudba na tem trgu je majhna. Potemtakem ni čudno, če so cene visoke |Glede na vse, kar je|; **sin.** potém, tórej

E: sklop iz predloga *po* in neke oblike zaimkov *tá* in *ták*, verjetno mestnika ednine srednjega spola

pôtlej [ó] pog.

I. kot členek

1. Pnavez uvaja še nadaljevanje: Vsi se izmikajo delu, kako naj potlej kaj naredimo?!; Doma

ga ni. Kje pa je potlej?! |Kaj lahko sledi glede na vse?|

2. Nč izraža nejevoljo, presenečenje, začudenje: Naj potlej jaz vse delam?!; Ja, in kaj potlej?! |Kot kaže, bi bilo najboljše, če bi kar sam vse naredil!|

E: konvertirano iz prislova *pôtlej* iz **po-tb-lě(-jb)* iz predloga **po*, zaimka **tb*, členka **lě* (in zaimka **jb*)

povrhu [ř]

Pd uvaja dodajanje, stopnjevanje: Na hitro je odšel, povrhu pa pustil še dolgove; Plačal mu je za delo in povrhu dal nekaj za otroke |In na vse to|; Na vsakih deset izvodov je eden povrhu |Zastonj|; **sin.** povřh

E: konvertirano iz prislova *povřhu*, sklopa iz predloga *po* in mestnika ednine samostalnika *vřh*

povřsti tudi po vřsti [ř]

I. kot členek

Ppoudar v zvezi z *ves poudarja polnoštevlnost, popolnost:* Vsi povrsti so bili manjši od njega; Vse nerazvite dežele povrsti zahtevajo drugačen gospodarski red |Prav vsi, Prav vse|

E: konvertirano in sklopljeno iz prislovne zveze *po vřsti* iz predloga *po* in mestnika samostalnika *vřsta*

povsèm [è] knjiž.

Nv izraža prepričanost v povedano: Razmere so se povsem spremenile |Čisto drugače je|; Trditev ni povsem utemeljena |Čisto do popolnosti|; **sin.** povsè

E: konvertirano iz prislova *povsèm* iz predloga *po* in v srednjem spolu posamostaljenega zaimka *vès*

pozabíti tudi pozábíti -im [i; á]

I. kot členek

Pd opozarja na trditev v dostavku: Da ne pozabim, pošta je zate; Ne pozabi, tudi tu so živeli naši predniki; Na udobje kar pozabi! |Treba je ohraniti v zavesti, v misli|

E: konvertirano iz 2. osebe ednine velelnika glagola *pozabíti*

pozòr [ò/ó]**I. kot členek**

Np *izraža opozorilo, poziv*: Pozor, stopnice; Pozor, rezanci se ne smejo predolgo vreti |Bodi(te) pozom(i)| // *izraža poziv k pripravljenosti*: Pozor, pripravljeni; Pozor, oboževalke, ne bo prav veliko časa za podpise |Upoštevajte okoliščine!; sin. pázi, pázi se

E: konvertirano iz samostalnika *pozòr* »pazljivost«, prevzetega iz hrv., srb. *pòzor* iz glagola **pozbrěti* »pogledati«

práktično [á]

Nv *izraža rahlo omejitev*: Naloga je praktično že opravljena; Praktično sem vam že vse povedal |Nič (mi) ni več ostalo| // *poudarja trditev*: Beg iz zapora je praktično nemogoč; Nimajo praktično nobene možnosti za rešitev |Upoštevajoč dejansko stanje| sin. pràvzapràv, skòraj

E: konvertirano iz prislova *práktično* iz pridevnika *práktičen*, prevzetega iz nem. *praktisch*, prevzetega prek lat. *practicus* iz gr. *práktikós* iz *práksis* »dejanje, delo«

pràv [à]

1. Nv *izraža, da je dejanje ali stanje v skladu z določenim pravilom, normo*: Prav je, da se mu opravičiš; Po mojem ni prav, da puščaš otroka samega |Soglašam| // s smiselnim osebkom v dajalniku *izraža soglasje, zadovoljstvo*: Meni je prav, če je tebi; Zdi se mi prav, da si mu pisal |Ustreza mi| // *izraža visoko stopnjo*: Prav veseli me, da si prišel |To je zelo v redu| // *poudarja intenzivnost dejanja*: Dela naporno, prav gara; Prav tekmujejo, kdo bo boljši |Naravnost zagnano| // *poudarja trditev*: Bil si prav imeniten; Prav sramotno se je vedel |V pravem pomenu besede| // v nikalnih stavkih *izraža rahlo omejitev*: Vaš načrt ni prav premišljen; Otroku ne morem prav verjeti |Popolnoma, V resnici|

2. Nč *krepi soglasje, privolitev*: Prav, pa pojdimo; Prav, prav, pa se pogovoriva |Soglašam, Nimam nič proti| // *izraža zadržano pritrjevanje*: Prav, pa naj bo po tvojem; Že prav, bom vsaj vedel za drugič |V redu| // *izraža zadovoljstvo nad čim*: Prav, da si prišel |To je v redu, da ...|; Ravno prav, mi boš nekaj razložil |Kot nalašč|

E: konvertirano iz prislova *pràv* (= cslov. *pravъ*) iz pridevnika *právi*, nastalega iz pslov. **pravъjъ* »pravi, desni« iz ide. **proh₃uo-* »spredaj stojče«

pràv zarés [â-ê]

Ppoudar *poudarja pomen sporočila, na katerega se veže*: Če bo prišel?! Prav zares me zanima! |Resnično me ima!|

E: sestavljeno iz prislovov *pràv* in *zarés*

práva figa [â-í]**I. kot členek**

Nč *izraža omalovaževanje*: To je prava figa vse skupaj!; Prava figa, če nas ne mara! |Prava reč, nič zato, To nič ne pomeni, če ...|

E: sestavljeno iz ženske oblike pridevnika *právi* in samostalnika *figa*

pravílo -a [í] v zvezah s predlogom po**I. kot členek**

Nv v zvezi po pravilu *izraža ponavljanje, skladno z določenimi predpisi*: Žal po pravilu prehitro ugotoviš, da se v blagu pojavljajo luknje; Dovoljenje so skoraj po pravilu dobile le ženske |Glede na vse se to pričakuje, To je bilo pričakovano| // *izraža pogostnost pojava*: Socialno pomoč dobivajo družine, katerih otroci so po pravilu problematični; Odločni in vztrajni po pravilu uspejo; Po pravilu so edinci bolj sebični |Ponavádi| // v zvezi po vseh pravilih *izraža, da je kaj tako, kot se pričakuje, zahteva*: Po pravilih se naprej uvrstijo ekipe do tretjega mesta; Šotor je bil postavljen po vseh pravilih; Pozdravil je po vseh pravilih etikete |Kot se je zahtevalo in pričakovalo glede na ...| sin. pravíloma

E: konvertirano iz samostalnika *pravílo*, prevzetega iz drugih slovanskih jezikov, iz glagola **pravití* »delati prav«

pravíloma [í]**I. kot členek**

Nv *izraža stališče, splošno skladno z določenim pravilom*: Po drugi stopici je pravíloma zarezaja; V partizanskem vojskovanju pravíloma ni fronte ne zaledja; Sodišče odloča pravíloma na podlagi obravnave |Glede na vse opredelitve se tako pričakuje|

E: konvertirano iz prislova *pravílo* iz samostalnika *pravílo*

právzapràv [ã-ã]

1. Ppoudar poudarja ugotovitev, presojo stanja: Pravzaprav mu delamo krivico, ko ga ne nagradimo; Pravzaprav si samo domišlja, da je bolan |Če dobro premislimo oz. presodimo| // v vprašalnih stavkih *poudarja ugibanje*: Kje pa si pravzaprav?; Za kaj pa pravzaprav gre |Trebaj naprej poznati izhodišča| // *izraža pridržek*: Hudoben pravzaprav ni, pač pa nagajiv |Če malo premislim(o)| // *poudarja trditve*: Moški ste pravzaprav vsi enaki |Če povzame(o)|

2. Ppoprav uvaja popravek k že povedanemu: Šport, pravzaprav alpinizem, mu veliko pomeni; Vsi smo rekli, pravzaprav stric je rekel, naj že gre |Če se natančneje izrazim(o)|

E: sklop iz prislova *práv*, predloga *za* in prislova *práv*

predpostavímó tudi predpostavím [ã]

I. kot členek

Nv izrazi sporočeno kot odločitev vnaprej: Predpostavímó, da ima uporabnik enotarifni sistem; Predpostavímó, da boste želeli uporabljati najenostavnejši oziroma najprijaznejši operacijski sistem |Če že vnaprej predvidim(o)|

E: konvertirano iz 1. osebe množine oz. ednine velelnika glagola *predpostavíti* v pomenu »domnevati«

predvídoma [í]

I. kot členek

Nv izraža oceno uresničenja: Delo bo opravljeno predvídoma v enem letu; Gradnja bo predvídoma trajala tri leta; Pridelka bo predvídoma za četrtno več kakor lani |Po narejenih ocenah|

E: konvertirano iz prislova *predvídoma* iz glagola *predvídeti*

predvsèm [ë]

Ppoudar poudarja pomembnost sporočenega: Predvsem je treba poudariti njegovo razgledanost; Upoštevajó naj se predvsem urbanistične značilnosti mesta |To ima prednost pred vsem drugim| //

izraža omejevanje na najpomembnejše: Male oglase se objavlja samo ob delavnikih, predvsem v soboto; Oglájšajó se ptice, predvsem pa strnadi |Še zlasti| // *izraža zavrnitev s popravkom:* Predvsem pa Durmitor ni gora, ampak pogorje |Trebaj je zlasti pripomniti ali popraviti|

E: sklop iz predloga *pred* in mestnika v srednjem spolu posamostaljenega zaimka *vès*

prêj ko slêj [ê-ê]

I. kot členek

Ppoudar poudarja pomembnost sporočenega: Šlo jim je prej ko slej za to, da jim priznajo narejeno |Zlasti|; **sin.** predvsèm

E: sestavljeno iz prislova *prêj*, veznika *ko* in prislova *slêj*

prêjkone [ê] knjiž.

I. kot členek

Nv izraža verjetnost povedanega: Soparno je, prejkone bo nevihta |Po vsej verjetnosti|; **sin.** najbrž, mènda

E: sklop iz prislova *prêj*, veznika *ko* in členka *ne*

prepròsto [ó]

I. kot členek

Ppoudar poudarja najenostavnejše stališče do povedanega: To preprosto pozabi |Kar, Najboljše je| // *poudarja zanikano:* O njem preprosto nismo nikoli govorili |Sploh|; Tega preprosto ni mogoče verjeti |Nikakor|

E: konvertirano iz prislova *prepròsto* iz pridevnika *prepròst*, sestavljenke iz *pre-* »preveč« in pridevnika *pròst*

presnéto [ê]

I. kot členek

Nč izraža podkrepitev trditve, nejevoljo, začudenje: Presneto, saj me je sram, če na to pomislim; To so bili lepi dnevi, presneto; Pretepel ga bom, presneto, da ga bom; Denar sem položil na mizo, presneto da |Moram priznati| // *izraža nejevoljo, nestrpnost:* Presneto, kdo bo pa imel denar, če ne on!; Presneto, to je pa že preveč! |Zdaj pa dovolj!| // *izraža začudenje, navdušenje:* Presneto, dosti si dobil!; To je pa dobro, presneto! |Prav čudi me|

E: konvertirano iz prislova *presnéto* iz pridevnika *presnét*, prvotneje »zvit, prevejan«, prvotno »prečiščen«, iz glagola *presnéti* v pomenu »pretočiti vino«

prevěč [ě] pog.

I. kot členek

Nč izraža različno stopnjo intenzivnosti do povedanega: Fant je kar preveč priden; Preveč utrujen je, kar kleca; Hvala, preveč ste prijazni; To pa je več kot preveč! [Čez vse mere je dovolj!] // v nikalnih stavkih izraža *majhno mero, stopnjo*: Njemu se ne sme preveč verjeti; Z obleko ni preveč zadovoljna; Kdaj bo prišel? Preveč me vprašate [Do neke mere je še sprejemljivo, potem pa ne več]

E: konvertirano iz prislova *prevěč*, elativa iz primernika *věč*

pri mójji véri [ó-ě]

I. kot členek

Nč izraža *podkrepitev trditve*: Pri moji veri, kaj takega pa še ne; Pri moji veri, da je res [Z gotovostjo lahko potrdim(o)]

E: sestavljeno iz predloga *pri* in mestnika besedne zveze *mója véra*

približno [î]

I. kot členek

Nv izraža *približno presojo*: Miza stoji približno sredi sobe; Ljudje so približno iste starosti; Niti približno ne vem, kaj to pomeni [Ne da se točno oceniti, določiti]

E: konvertirano iz prislova *približno* iz pridevnika *približen* iz glagola *približati*

prismodaríja -e [î]

I. kot členek

Nč izraža *negativen odnos do povedanega*: Praviš, da bo šel tudi on z njimi – prismodaríja [Te neumnosti ni vredno komentirati!]

E: konvertirano iz samostalnika *prismodaríja* iz samostalnika *prismóda* iz glagola *prismodíti se* v pomenu »biti zadet od strele«

prměj tudi primòj [ě-ò] pog.

Nč izraža *poudarjeno gotovost sporočanega*:

Pravica mora zmagati, prmej; Primoj, da bom prišel [To obljubim(o)]; **sin.** zagotôvo

E: konvertirano iz medmeta *prměj, primòj*, skrajšanega iz *prmějdúš, primòjdúš*, sklopa iz v narečnem izgovoru zapisane zveze *pri mójji dúši*

prmějdúš tudi primòjdúš [ě-ú/û; ò-ú/û] pog.

Nč izraža *močno podkrepitev trditve*: Ne boš šel z nami, prmejduš!; Tako dobro se ti ne bo več godilo, primojduš!; Rekel je, da mu za primojduš ne da več denarja [To se lahko z vso gotovostjo trdi!]; **sin.** zagotôvo

E: konvertirano iz medmeta *prmějdúš, primòjdúš*, sklopa iz v narečnem izgovoru zapisane zveze *pri mójji dúši*

prosíti prósim [î; ô]

I. kot členek

1. Np izraža *vljudnost pri nagovoru*: Prosim, odprite okno; Nisem dobro razumel; kako, prosim; Prosim, kar naprej [Želel(i) bi, da ...]

2. Ppoudar poudarja povedano: Prosim, ali se tako dela: imajo stanovanje, hišo in, prosim (vas) lepo, celo jahto [Res je vredno presoje!]

E: konvertirano iz 1. osebe ednine glagola *prosíti*

próti [ô]

I. kot členek

Nč izraža *nasprotovanje, odpor*: Govori proti in glasuje proti; Pred odločitvijo je treba še enkrat preudariti vse, kar govori za in proti; Nekateri so za, drugi proti [Nasprotuje(jo), Se upira(jo)]

E: konvertirano iz predloga *próti* (= cslov., češ. *proti*) iz pslov. **proti* iz **pro* »naprej, za«

prvénstveno [ě]

Ppoudar poudarja pomembnost sporočenega: Opirajo se prvenstveno na svoje sile [Dajejo prednost]; **sin.** predvsèm, zlásti

E: konvertirano iz prislova *prvénstveno* iz pridevnika *prvénstven* iz samostalnika *prvénstvo* iz pridevnika **prven* iz števnikar *přvi*

prvič [ř]

I. kot členek

Pnavez uvaja več možnosti za povedano: Kdo

da več – prvič, drugič, tretjič; Prvič se je odločila oditi kam delat |Ima(te) prvo možnost| // v zvezi *uvaja samo eno edino možnost*: Prvič in zadnjič te bom opozoril! |Samo enkrat|

E: konvertirano iz prislova *prvič* iz števnik *prvi*

púntkum [û] knjiž., redko

Nč navadno v zvezi z in, pa *izraža odločnost, nepopustljivost*: Ura je udarila šest, punktum šest |Točno, brez najmanjšega odstopanja|; Pisma hočem nazaj, in punktum!; Šolo mora končati. Punktum! |In konec!, O tem je škoda izgubljati kakršno koli besedo!|

E: prevzeto iz lat. *punctum* »pika«

R

ràd ráda -o [ã; á]

I. kot členek

1. Nč v zvezi z bi *izraža voljo, željo do tega, kar določa sobesedilo*: Rad bi nastopil pred javnostjo; Rad bi bil zdrav |Želi si, da ...|; Rada, prerada bi ga spoznala |Zelo si želi, da ...|

2. Nv *izraža, da se dejanje opravlja z lahkoto, brez težav*: Mandarinke se rade lupijo; Suha drva rada gorijo |Zelo lepo| // v zvezi rad ali nerad *izraža nujnost česa*: To moraš narediti rad ali nerad; Rada ali nerada, vrnila se bo |Hočeš, nočeš ...|

E: konvertirano iz povedkovnika *ràd* iz pridevnika *ràd* »vesel, radosten«

ráde vólje [á-ô]

I. kot členek

Nč *izraža pripravljenost*: Klub bi rade volje sodeloval, vendar ni sredstev za to; Rade volje bi nastopal na igrah ... |Z veseljem, ni nikakršnih pravih ovir ...|

E: sestavljeno iz roditeljskega spola ednine pridevnika *ràd* »vesel, radosten« in roditeljskega samostalnika *vólja*

ráje tudi rájši [ã]

I. kot členek

1. Nč *izraža željo po nasprotnem*: Čeprav pripočajo brezposelne, imajo raje študente; Ljudje denar raje pretopijo v zlato; Naj ne ponujajo obveznice raznim mešetarjem, rajši naj jih ponudijo v odkup borznim hišam |K temu se nagibajo|; Veliko rajši bi videl, da bi država poskrbela za socialne težave; Daj, raje malo počakaj in razmisli! |Bolje bi bilo|

2. Nv *izraža večjo verjetnost*: Otroci raje nekaj sami ustvarjajo; Verjame rajši tebi kakor meni; Sod drži okoli dvesto litrov, rajši več |Vse tako kaže, da ...|

E: konvertirano iz prislova *ráje, rájši*, primernika od *ràd* iz povedkovnika, pridevnika *ràd*

rávno [á]

1. Nč *izraža odsotnost kakršnekoli omejitve in hkrati poudarja vsebino*: Ravno on je to storil; Ravno tisto obleko bom kupil; Avtomobil je ustavil ravno pred hišo; Ravno toliko časa imava, da greva v trgovino |Nihče ne more ovirati, Vse tako kaže in dovoljuje, da ...| // v zvezi s še *izraža omejitev za uresničitev dejanja*: Zdaj bo ravno še čas, da prideva na ta vlak; Skril se je v travi, tako da se je ravno glava še videla |Za silo| **sin.** lè, samó, bášti

2. Nv v nikalnih stavkih *izraža rahlo omejitev*: Ravno klical te nisem, pa če si že tu; Ravno sprti nismo, prav radi se pa nimamo |Ne morem(o) trditi, da ...| // *izraža nezadostno stopnjo*: Hrana ni ravno dobra; Ni ravno najbolj pameten, je pa priden |To lahko upravičeno pripomnim(o)|

3. Ppoudar poudarja vzroke, težave: Siten je, ravno zato ga ne maram |Prav to je vzrok, da ...|; To bo treba natančno razložiti. Ravno tako ni jasno vprašanje rokov |Lahko še dodamo|; **sin.** túdi

E: konvertirano iz prislova *rávno* iz pridevnika *ráven*

rázen [ã]

Pizvze *uvaja izvzemanje*: Prišel je vsak dan razen včeraj; Lokal je odprt vse dni, razen v nedeljo |Izjema je ...| // z nikalnico *uvaja omejenost*

na določeno, navedeno: Ni ga mogoče dobiti doma razen ponoči; Z nikomer nisem govoril, razen z bratom; Pride, razen če se ne premisli |Izjema je ...| // v zvezi s tega *utemeljuje navedeno:* In pa, kaj je ta režim boljši, razen tega, da te ne obešajo na trgu?; Nič novega ne bodo povedali, razen tega, da se bo vse podražilo |Sprememba je samo ta, da ...|

E: konvertirano iz pridevnika *rázen* iz predloga *raz*, nastalega iz pslov. **orzъ* iz glagola **oriti* »ločevati, rušiti«

recímo [ř]

I. kot članek

Ppoudar poudarja prepričevanje s primeri: Recimo, da mi posodiš nekaj tisočakov; No, reciva, da imaš prav |Predpostavim(o)|; **sin.** denímo, na prímer

E: konvertirano iz 1. osebe množine velelnika glagola *rěči*

rés [ř]

1. Nč izraža, da je kaj v skladu z resničnostjo: Tisto, o čemer se dosti govori, je navadno res; Ne morem verjeti, da je res; Kaj bi tajil, ko pa je res; Res je, da je drago, je pa dobro |V resnici je tako, Resnično je tako| // *izraža začudenje, presenečenje:* Ali mi boš res naredil to uslugo?; Da je res prišel?! Kdo bi si mislil!; Vse da boš sam plačal, kaj res?! |Nemorem si misliti, zamisliti!|

2. Nv izraža podkrepitev trditve: Tu je res dolgočas; Razgled od tu je res lep; Tega ne vem, res da ne! |Lahko mi verjamete, da ...| // *izraža soglasje, pritrditve:* Res, to se ne spodobi; Res, predaleč je šel |Popolnoma soglašam| // v zvezi z ne *izraža pričakovanje pritrditve:* Saj se ti je samo zareklo, ne res?; Ne boš povedal očetu, ne res da ne? |Lahko verjamem, da ...|

3. Pnavez opozarja na trditev v dostavku: Pa res, nisem se spomnil nanj; Saj res, da ne pozabim, pismo si dobil; In res: oženil se je |Dejstvo je, da ...|

4. Pnaspr uvaja nasprotja v dejansko stanje: Res je bila večerja dobra, pa mi vseeno ni teknila; Res zasluži, vendar mu velikokrat zmanjka denarja;

Res da ga boli, pa mu kljub temu ne bi bilo treba tako vzdihovati |Treba priznati, da ...|

E: konvertirano iz prislova *rés*, nastalega iz pslov. **rěs(k)ъ*, prvotno »jasno, razumljivo«, k lit. *raiškùs* »jasen, razumljiv«

résda [ř]

1. Nv izraža podkrepitev trditve: Resda marljivo koplji točke v tej sezoni; Takšna razlaga resda ni za nikamor! |Lahko potrdim(o), da ...| // *izraža soglasje, pritrditve:* Hudo je, resda; Resda, tako je rekel |Lahko potrdim(o), da ...| **sin.** rés

2. Pnaspr uvaja nasprotje že povedanemu: Resda je revež, vendar tako hudo spet ni; Resda to ni nek vrhunski rezultat, je pa zanesljivo dober |Dejstvo je, da ...|; **sin.** rés

E: sklop iz prislova *rés* in veznika *da*

resníčno [íř]

I. kot članek

Nč izraža podkrepitev trditve: Tega si resnično ne bi smel privoščiti; Resnično sem ogorčen!; Resnično škoda, da se je to zgodilo |Prav zares, Ne skrivam pristnega počutja|

E: konvertirano iz prislova *resníčno* iz pridevnika *resníčen* iz samostalnika *resníca* iz pridevnika *résen* iz prislova *rés*

résno [ř]

I. kot članek

Nč opozarja na prehod k resnejšemu odnosu: Čisto resno! A je sploh še kaj takšnega, k čemur kot narod stremimo?; Ti to resno?! Srčno upam, da je to tvoje razmišljanje sarkastično ...; Resno, en mesec se ne dotikam politike na karšenkoli način! |Iskreno povedano, brez šale|

E: konvertirano iz prislova *résno* iz pridevnika *résen* iz prislova *rés*

S

sàj [ä]

- 1. Ppojas utemeljuje, pojasnjuje prej povedano:** Takoj bom vse uredil, saj je to moja dolžnost; Poznaš jo, saj je hodila s teboj v šolo; Ne hodite ven, saj lije kot iz škafa; Nihče te ne bo podil od doma. Saj sem jaz gospodar |Očitno je, da ...| // *uvaja podkrepitev trditve:* Zakaj se zdaj razburjate? Saj sem rekel, da ne bo šlo!; Prizadeva si vpeljati red. Saj ne ve, česa se je lotil!; Privoščimo ji srečo. Saj kdo bi jo bolj zaslužil kot ona! |Več kot očitno je, da ...| // *uvaja vzrok za opisano dejstvo:* Izgubila sva se, saj ni bilo nobene prave poti; Bil je utrujen, saj je imel za seboj naporen dan |Kar ni nič čudnega|
- 2. Pnaspr uvaja nasprotje s prej povedanim:** Zelo slabe volje boš, pa saj si hotel vedeti resnico; Daj mu kozarec vina. Saj je že pil! |Ne bo nič presenetljivega, ker ...|
- 3. Pnavez uvaja možno posledico in s tem vzpostavlja vzročno-posledično razmerje:** Brez plašča hodiš, saj se boš prehladil; Prehitro voziš. Saj se boš še kam zaletel! |Zelo možno je, da ...| // *uvaja ugotovitev, spoznanje resničnega stanja:* Torej je priznal. Saj mu ni preostalo nič drugega!; Obleko si boš zmočila. Saj je vseeno! |Tako pač je, ker ...|
- 4. Ppoudar poudarja samoumevnost:** Ne smej se, saj veš, kakšne so stvari v resnici!; Tega mu nikar ne povej. Pa saj bo zvedel od drugih! |Tako in tako|
- 5. Nv izraža soglasje, (zadržano) pritrjevanje:** Niso več daleč. Saj, vsak hip lahko pridejo mimo; Pozabili so na oblube. Saj, saj, nikoli jih ne izpolnijo!; Zakaj se zdaj razburjate? Saj sem rekel, da ne bo šlo! |Vem(o)| // v zvezi z res *opozarja na trditev v dostavku:* Kaj pa ona? Saj res, nje ne smemo pozabiti; Jo boš pustil samo doma? Saj res, z menoj pojde |Prav imaš| // *pog. izraža zanikanje ali zadržano sprejemanje česa:* Se ga je končno le odkrižala? Saj to je (tisto), sploh se ga ni!; Saj nič ne rečem, odgovoril bi ji pa že lahko! |Ne maram oporekati, vendar ..., Ne maram se vtikati, vendar ...|
- E:** nastalo iz vsàj

samó [ô]

I. N

- 1. Nv izraža omejeno vrednotenje na navedeno:** Cele dneve samo dela |Ne počne drugega!; Ambulanta sprejema samo nujne primere |Drugih ne!; Ambulanta samo sprejema, obravnavo pa opravi jo na polikliniki |Nima drugih pristojnosti| // *izraža popolno omejenost na navedeno dejanje:* Lahko je samo gledal, kako vse propada |Ni imel druge možnosti!; Hotel je samo jesti in jesti |Nič drugega kot| // v zvezi s pa *krepi nasprotje s prej povedanim:* Starši so kupovali zemljo, otroci pa jo samo prodajajo |Drugega niso zmožni| **sin. lè**
- 2. Nv** z vprašalnim zaimkom ali prislovom *izraža ugibanje:* Samo kaj si bodo mislili o nas; Pride. Samo kdaj |Lahko le ugibamo!| **sin. lè**
- 3. Nv** v zvezi s *čepoudarja pogojenost:* Naj se igrajo, samo če ne bodo delali prevelikega hrupa; Samo če si res pripravljen, se prijavi k izpitu |Pod pogojem, da!| **sin. lè**
- 4. Np** z velelnikom *izraža spodbudo, poziv:* Samo ne izgubite živcev; Samo nič ne jokaj; Samo pogledjte, kako je lepo; Samo mirno; Samo na dan z besedo |Potrudite se in ..., Potrudite se da, ...|; **sin. lè**
- 5. Np** *izraža grožnjo, svarilo:* Samo počakaj, te bom že ujel; Samo poskusi, pa boš videl; Samo še enkrat |Če si upaš!| **sin. lè**
- 6. Np** *izraža ukaz, željo:* Samo da boš priden; Samo da bi ga pregovoril; Če bi se samo dalo kam skriti |Želi, Upa|
- 7. Nč** *krepi intenzivnost dejanja, visoko pozitivno stopnjo:* Samo čakajo, da planejo po njem; To je stanovanje, kot si ga lahko samo želiš |Upajo na priložnost|
- 8. Nč** *izraža obžalovanje:* Odličen delavec je, samo kaj, ko pa nima več ne dela ne zdravja |To ni dovolj|
- 9. Nč** v zvezi z da, če *izraža zadovoljnost, začudenje, zaskrbljenost:* Samo da ste zdravi; Samo da se ji ni kaj zgodilo |Najpomembneje je|

II. P

- 1. Pnaspr uvaja nasprotje s prej povedanim:** Je priden delavec, samo izkušnje mu manjkajo; Govori lepo, samo malo pretiho; Vlaki prihajajo, samo z zamudo; Z vami grem, samo, ali je po-

trebno; Lepo se sliši, samo, ali je res [Vendar (pa)]; sin. vèndar

2. Pizvze z nikalnico *poudarja izvzemanje*: Vsi vedo, samo ona ne [Le]; Lahko da boš od koga izvedel, samo od mene ne; Te mravlje so podobne našim, samo ne po velikosti; Bodi prizanesljiv, samo ne preveč [Vendar (pa)] // v zvezi samo da *omejuje prej povedano*: Na dopustu nam je bilo zelo lepo, samo da je bilo včasih prevroče [Vendar (pa)]; Ne zmeni se, če drugi trpijo, samo da gre njemu dobro; Takoj pridem, samo da se oblečem [Le]

3. Ppoudar v zvezi ne samo – ampak tudi *stopnjuje prej povedano*: Dobil je ne samo smuči, ampak tudi drsalke; Zame bi bila to ne samo sreča, ampak tudi čast [Ni se ustavil pri]

4. Pnavez opozarja, da se dejanje v nadrednem stavku zgodi neposredno za dejanjem v odvisnem stavku: Samo prikaže se v javnosti, že pišejo o njej; Samo sede, pa ga spet pokličejo [Dovolj da, Ko] // v zvezi s tako *uvaja omejenost na navedeno*: Samo tako boš dosegel, kar hočeš [Ni izbire, Ni drugih možnosti]

E: iz zaimka *sám* (= stcslov. *samъ*, hrv., srb. *sâm*, rus. *sám*, češ. *sám*), nastalega iz pslov. **samъ* iz ide. **sōmo-* »ki pripada istemu« iz **somo-* »isti, enak«

se právi [ã]

I. kot členek

1. Nč izraža mnenje, stališče: Jutri se pravi nikoli; Tako govoriti se pravi iz človeka se norčevati [To pomeni] // *poudarja povedano*: On že ve, kaj se pravi lakota! [Zelo dobro pozna ...]

2. Ppojas uvaja dodatno, natančnejšo izrazitev povedanega: Pesem je objavljena v četrti skupini, se pravi, v sredini zbirke; Vzhodni Pakistan, se pravi Bangladeš, so prizadele poplave [To je]

3. Ppovze izraža domnevo: Nič ni vzel s seboj, se pravi, da bo kmalu nazaj [Kar lahko pomeni, da ...]

E: konvertirano iz splošnovršilskega *se* in 3. osebe ednine glagola *praviti* v pomenu »govoriti«

se razúme [û]

I. kot členek

Ppoudar izraža, da česa ni treba posebej pojasnjevati: Vsi pridemo, se razume; Prinesi tudi

vino, se razume; To se razume samo po sebi [Ni treba posebej pojasnjevati, najavljati]

E: konvertirano iz splošnovršilskega *se* in 3. osebe ednine glagola *razumèti*

sevéda [ê]

I. N

1. Nv izraža samoumevnost trditve: Z njegovim mnenjem se seveda ni mogoče strinjati; S tem pa seveda ni rečeno, da je kriv; Ti se ga boš seveda še spomnil; Pomeni se s sosedom, seveda mirno, brez prepira [Razume se, da ...]; sin. *sevé*, *véšda*

2. Nč izraža soglasje, pritrditev, pritrjevanje brez pridržka: Seveda, vem, da je hudo; Hočeš požirek vina? Seveda, kar natoči mi ga!; Ali misliš, da se nam bo posrečilo? Seveda, seveda [Prav nič ne dvomim, Tu ni dvoma!; To je gotovo!]; sin. *gotóvo*, *zagotóvo*

3. Nn izraža močno zanikanje, zavrnitev: Seveda, še nagrado bi rad! [Kar misli, domišljaj si!; Niti v sanjah!; Ne pride v poštev!]; sin. *kájpada*

II. P

1. Pd izraža zadržek: Vse imam, kar potrebujem. Seveda mi pa še nekaj manjka [Lahko pa se razume, da ...]

2. Ppoudar opozarja na prehod k drugi misli: Seveda je poleg luči pomembna sestavina Župančičeve poezije tudi tema [Moramo še poudariti, da ...]

E: sklop iz splošnovršilskega *se*, 3. osebe ednine glagola *védeti* in veznika *da*

sicèr tudi sicer [ë; î]

I. P

1. Pnaspr izraža posledico, če bi se prej povedano ne uresničilo: Zdaj pomagaj, sicer bo prepozno!; Pri nas se dobro počuti, sicer bi že odšel; Zadnji del poti sem moral teči, sicer ne bi prišel pravočasno [V nasprotnem primeru]

2. Pnadom izraža dejanje, stanje ob drugih, drugačnih priložnostih: Danes ni razpoložen, sicer pa je prijeten, vesel; Za konec tedna navadno kam odidemo, sicer pa smo zmeraj doma [Drugače pa, Navadno pa]

3. Pzastr uvaja spremstveno oteževalno mnenje: Sicer je še mlad in neizkušen, vendar zelo spreten;

Sicer nima denarja, a za to ga bo že našel; Sicer je šlo težko, pa smo se le sporazumeli |Moram(o) priznati, da ...|

4. Ppojas v zvezi in sicer *dopolnjuje, pojasnjuje prej povedano*: Telefoniral mi je šele zvečer, in sicer ob osmih; Kostí se med seboj stikajo na tri načine, in sicer s šivi, s hrustancem ali s sklepi |To je ...|

5. Pnavez v zvezi s pa *utemeljuje veljavnost povedanega*: Njihovo ravnanje ljudem ni bilo všeč. Sicer pa so delali po že preizkušenih metodah; Od vseh zahteva natančnost. Sicer pa je strog tudi do samega sebe |Ne glede na to pa ...| // *utemeljuje spoznanje*: Vsi mu morajo streči. Sicer pa si samo domišlja, da je bolan; Lahko greš z menoj. Sicer pa še rajši vidim, da ostaneš doma |Moram pa povedati, da ...| // *poudarja zanikano trditev, ugotovitev*: Ne bomo te več silili. Sicer pa ne misli, da je tako hudo; Kdo tako kriči? Sicer pa mi to ni nič mar |Končno pa|

II. N

Nv izraža razmere ali stanje ob drugih, drugačnih priložnostih: Danes so mu vsi zoprni, čeprav sicer z vsemi dobro sodeluje; Lepo je, če se ljudje, ki skupaj delajo, tudi sicer razumejo |Tudi v drugih primerih| // *izraža rahlo omejitve, pridržek*: To je sicer lepo, je pa zame predrago; Strokovnjak sicer ni, vendar marsikaj zna |Res je, da ...|

E: nastalo iz **sice-že* (prim. nar. hr. *sice* »tako, sicer«, nar. rus. *síce* »tako«, slovaš. *sice* »sicer«) iz **siko* iz zaimka **sb* »ta« in členice **-že*

sigúrno [û] pog.

I. kot členek

1. Nv izraža visoko stopnjo prepričanja: Počakaj me, sigurno pridem; Sigurno ga bo spet polomil, kot navadno |Ni dvoma, da ...|; *sin.* gotôvo, zagotôvo

2. Nč izraža veliko pripravljenost: Boš prinesel? Sigurno! |Lahko se povsem zanesesh name!|; *sin.* sevéda
E: konvertirano iz prislova *sigúrno* iz pridevnika *sigúren*, prevzetega iz ben. it. *sigur*, nastalega iz lat. *sēcūrus* »varen, brezskrben«, sestavljenke iz *sē(d)* »brez« in *cūra* »skrb«

skôraj [ó/ô]

1. Nv izraža precejšnje približevanje določeni

polni meri: Skupaj sta delala skoraj trideset let; Porabili smo skoraj toliko kot lani; Oglasil se je skoraj vsak večer |Malo je manjkalo| // *izraža precejšnje približevanje polni stopnji povedanega*: Vročina je bila skoraj nevdržna; Cesta je bila skoraj suha; Bil je še skoraj otrok, ko so mu umrli starši |Zelo blizu temu, da bi ...| // *izraža, da je (bilo) dejanje blizu uresničenja*: Drugi tekmovalci ga skoraj dohitevajo; Tako me je prepričeval, da sem mu skoraj moral verjeti |Malo je manjkalo, da ...|

2. Ppojas uvaja dopolnjevanje, rahlo stopnjevanje povedanega: Videli so ju v zaupnem, skoraj prijateljskem pogovoru; Čudno in skoraj nemoogoče je, da se tega ne spomniš več |Lahko bi se celo reklo|

3. Ppoprav uvaja zadržano pritrjevanje s popravkom: Dokument je zelo pomemben, skoraj bi lahko rekli, zgodovinski |Z ne prav stoddotno prepričanostjo|; Bodo preuredili tudi to sobo? Skoraj ne verjamem; Zdaj je že čas, da si odpočijeva. Skoraj bi rekel |Nisem povsem prepričan|; *sin.* skôrajda, skôro, skôroda

E: prenarejeno iz *skoro* (= hr., srb. *skôro*, rus. *skôro*, češ. *skoro*), prvotnega prislova iz pridevnika **skorъ* »hiter«

skózinskóz tudi skózi in skózi [ô-ô]

I. kot členek

Nč izraža visoko stopnjo, mero povedanega: Vse, kar je povedal, je bilo skozinskoz resnično; On je skozinskoz natančen, pošten |Povsem, Popolnoma|; Gozdna steza je bila skozinskoz nevarna |Po vsej svoji dolžini|

E: sklop iz prislova *skóz(i)*, veznika *in* in prislova *skóz* po zgledu pog. nem. *durch und durch*

skrátka [á/â]

Ppovze uvaja strnjen zaključek povedanega: Goljufal je in ponarejal, bil je skratka vsega zmožen; Bil je brez osebne izkaznice, brez potnega lista, skratka brez dokumentov |Na kratko povedano, Z nekaj besedami povedano| // *izraža podkrepitve trditve ali zanikanja*: Delo mu je skratka deveta skrb; Skratka, ne verjamem ti |Naj sklenem, Naj povzamem|

E: konvertirano iz prislova *skrátka*, sklopa iz predloga *s* in nedoločnega roditeljskega ali srednjega spola pridevnika *krátek*

smřt -i [ř]

I. kot členek

1. Nv izraža, kar je za koga lahko škodljivo, uničevalno, neprijetno, mučno: Zgodnje vstajanje je zanje smrt; Mlečne jedi so zame smrt |Zelo težko prenašam|

2. Nč v zvezi z na izraža zelo inteziven odnos do nečesa: Na smrt se bojim; Na smrt se dolgočasi |Zelo, da ni za povedati|

E: konvertirano iz samostalnika *smřt* (= stcslov. **smřtь*, hrv., srb. *smřt*, rus. *směrtь*, češ. *smrt*) iz pslov. **smřtь*, sklopa iz ide. **h₁su-* »dober« in **m(e)rti-* »smrt«, prim. lit. *mirtis*, lat. *mors*, av. *mərətay-*

spét [ě]

I. kot členek

1. Nč izraža začudenje, nejevoljo zaradi ponovitve česa nezaželenega: Kaj je že spet?!; Kdo ti je spet to povedal?! |Kakšna dodatna neumnost, izmišljotina je to?! // v zvezi spet in spet izraža, da se dejanje neprenehoma ponavlja: V življenju se to dogaja spet in spet; Spet in spet jo je poklical |Ponavlja se| // v zvezi z in, pa izraža intenzivnost dejanja: On pa samo čaka in spet čaka; Tega ne bom storil, ne, pa spet ne |Vztraja(m) na svojem| // izraža veliko količino, visoko stopnjo: Potrebuje denar in spet denar; Tam je sam pesek pa spet pesek in vročina pa spet vročina |In isto se ponavlja| // izraža neodločnost, omahljivost: Rad bi pri tem sodeloval, in spet ne; Rada bi šla, pa spet ne |Ni prepričana, Ne ve zagotovo|

2. Pizvze poudarja nasprotje: Nekateri so bili navdušeni za to, drugi pa spet niso hoteli tvegati; Pridelek ni velik, pa spet ne slab |Po drugi strani pa ...|

3. Ppoudar poudarja zanikano trditev, ugotovitev: No, tako hudo pa spet ni; Tako udobno pa to bivališče spet ni; Samo poučnih knjig pa spet ne moremo brati |Se razume, To treba reči|; sin. lè, vèndar

E: konvertirano iz prislova *spét* »ponovno« (= stcslov. *vъspětb*, rus. *vspjátb*), nastalega iz pslov. **vъ(z)spětb* iz **vъz-* »gor, na« in ide. **pent₂(i)* »na poti«

splòh [ò]

I. N

1. Nv izraža splošno veljavnost povedanega: To so sploh znane besede; Takšne knjige berejo redki in sploh mlajši |Teh ni treba posebej omenjati| // izraža veljavnost za celoto v primerjavi z njenimi deli: Pred očmi nam ni posameznik, ampak človek sploh; Govori o gospodarstvu sploh in še posebej o kmetijstvu |Vzeto v najširšem pomenu| // izraža splošno veljanost spoznanja: Sploh mu delamo krivico, ko ga ne nagradimo; Da je to namenjeno materam, sploh ni treba posebej poudarjati |To je odveč pripominjati|; sin. vòbče

2. Nn poudarja zanikanje: Ponoči sploh ne gre od doma; Povabil jo je na ples, a je rekla, da sploh ne pleše; Kako pa tvoj prijatelj? Sploh se ne oglasi, sploh ne vem, kje je |V nobenem primeru|

II. P

1. Pd pog. opozarja na obstajanje česa poleg že povedanega: Postregli so nam z mesom, pecivom in vinom in sploh; Drveli so skozi ovinke in mimo skal in oh in sploh |In vse drugo|

2. Ppoudar poudarja pomen besede, na katero se nanaša: Kako je to sploh mogoče?!; Si danes sploh kaj jedel?! |Težko verjamem|

E: = nar. hrv., srb. *splòh*, nastalo iz **sъ ploхъ* »kakor udarec, z udarcem« iz **съ* »z, kakor« in **ploхъ* »udarec«

sramòta -e [ò]

I. kot členek

1. Nv izraža vrednotenje: Beg bi bil za nas prava sramota; Sramota je, da niste dokončali tega dela |Ne izpolniš ne svojih in ne drugih pričakovanj|

2. Nč izraža ogorčenje, zgražanje: Sramota, še tega ne veš!; Tri dni že popiva. Sramota! |Nimam besed za to!|

E: konvertirano iz samostalnika *sramòta* iz *srám*

stéžka tudi stéžka [ě; ê]

Nv izraža opravljanje, izvrševanje česa s trudom, naporom: Stežka jo prepriča v karkoli; Tovrstna praksa se le stežka obnese; Brez reforme bo država le stežka premotila nastale težave |Veliko napora (se) vložil| // izraža nepripravljenost za kako dejanje: Stežka sta se poslovlila; Ekipa je le

stežka sprejela poraz [Na to ni bil(a) pripravljen(a)];
sin. stéžkoma

E: sklop iz predloga *z* in rodilnika v srednjem ali moškem spolu posamostaljene nedoločne oblike pridevnika *těžek*

strahôta -e [ó]

I. kot členek

Nč izraža *mučnost česa in ogorčenje*: Bil je tak, da ga je bilo strahota pogledati; Strahota je pomisliti, da bi se to res zgodilo [Vzbuja težak in mučen občutek, ko ...] // **izraža zgražanje, ogorčenje**: Strahota, takega ravnanja pa nisem pričakoval [To je najmanj, kar bi si želel doživeti]

E: konvertirano iz samostalnika *strahôta* iz *stráh*

strán [ã]

I. kot členek

1. Np izraža *ukaz, poziv*: Stran, je zakričal nad otroki [Umaknite se!]

2. Nč izraža *čustven odnos do povedanega*: To je stran vržen denar! [Je zapravljen, nekoristno porabljen]

E: konvertirano prislova *strán* iz tožilnika (*v*) *stran* samostalnika *strán*

strášno tudi strášno [ã; á/ã]

I. kot členek

Nč izraža *veliko čustveno prizadetost*: Strašno se jezi; Kaj so naredili z njim, strášno! [Ni za povedati, opisati]

E: konvertirano iz prislova *strášno* iz pridevnika *strášen* iz samostalnika *stráh*

stréla -e [é]

I. kot členek

Nč izraža *začudenje, presenečenje*: Strela, saj to si ti?!; Strela, bodi že tiho!; Ti strela ti, ta je vsega zmožen! [Ne bi si mislil, To me pa preseneča]

E: konvertirano iz samostalnika *stréla* (= hrv. *strijéla*, srb. *stréla*, rus. *strelá*, češ. *střela*), nastalega iz pslov. **stréla* »puščica« (= stvnem. *strāla* »puščica, strela«) iz ide. korena **sterh-* »proga, pramen, žarek, strela«

strógo vzéto [ô-ě]

I. kot členek

Nv izraža *opozorilo*: Rad bi pa opozoril, da, stro-

go vzeto, to vprašanje o socialnem podjetništvu ni bilo v delu vprašanja; Strogo vzeto nam tega ni treba vedeti; Imel je sicer pištolo, vendar strogo vzeto je zdaj še ni mogel uporabljati [Če upoštevamo vsa dejstva]

E: sestavljeno iz prislova *strógo* in srednjega spola trpnega deležnika glagola *vzéti*

súper [û] pog.

Nv izraža *osebno vrednotenje*: Nedelja zvečer, ljudje relaksajo, super!; Super koncert, super kot vedno! [Vse se odvija dobro, odlično]

E: konvertirano iz prislova *súper*, prevzetega iz lat. *super* »gor, navzgor, prek, več kot«

svinjarija -e [î] slabš.

I. kot členek

Nč izraža *negativen odnos do povedanega, poimenovanega*: Izlet so odpovedali? Svinjarija!; Svinjarija, če je to res! [To je krivica in razočaranje]

E: konvertirano iz samostalnika *svinjarija* iz *svinja* po zgledu nem. *Schweinerei*

Š

šè [ě]

I. P

1. Pnavez izraža *nadaljevanje trajanja, obstajanja česa*: On še dela, živi [Ni še odnehal(a)]; Vsi še spijo; Kriza še traja [Ni še sprememb]; Še so posteni ljudje na svetu [Niso kar izginiili] // *poudarja navedeni čas z izključevanjem poznejšega*: Vse bom še danes uredil; Še včeraj bi bilo mogoče [Zaveda(m) se časovne omejenosti] // *izraža ponovitev dejanja ali stanja*: Povabila jih je, naj še pridejo; Še boš vesel, čeprav si zdaj žalosten [Ponovno, Naj se spet zgodi, da ...]

2. Pd izraža *dodajanje*: Ali jo še poznaš?; Tam so ostali še dva meseca; Še nekaj se je zgodilo [In kar nadaljuje se] // *poudarja, da je navedena količina preostanek od večje količine*: Od tisočaka

mu je ostalo še dvesto dinarjev; Do cilja je imel samo še sto metrov |Ni se izteklo, končalo|

3. Ppoudar *poudarja pomen povedanega*: Še zadovoljen boš, če jo boš dobil; Na sina je še posebej ponosna |To velja poudariti!| // *izraža, da kaj ni omejeno na navedeno*: Še odrasli se ga bojijo; Tam ne moreš uspeti, če si še tako prizadeven |To je treba poudariti|

II. N

1. Nv *izraža dopustitev dejanja ali stanja*: Še padla bo, če ne bo pazila; Še zbolel bo zaradi skrbi |Prav lahko se zgodi, da bo ...| // *izraža možnost uresničitve dejanja*: Pridelke so pred snegom še pospravili, drv pa niso pripravili; Kritiko bi še prenesel, ne pa žalitev |Ni bilo tako hudo| // *poudarja uresničljivost dejanja*: Vi boste to še dočakali; Gotovo bo še prišel, kar počakaj |Ne bo šlo kar tako mimo|

2. Nn *krepí zanikanje s poudarjenim izključevanjem*: Včasih še za kruh nima; Zanj se še zmejni ne |Niti za to ne| // *navadno v zvezi s kaj izraža močno zanikanje*: Kaj takega niso hoteli niti slišati, kaj še verjeti! |Niti malo upanja ni, da bi ...| // *izraža, da se (pričakovano) dejanje ali stanje do trenutka govorenja ne uresniči*: Ni še prišel; Tega še nisem vedel |Vsaj do sedaj ne|

3. Nč *izraža presenetljivost česa*: Zjutraj je šla še v službo, zvečer je bila že mrtva; Nazadnje je še pametno ravnal |Kljub vsemu, Ne glede na vse| // *izraža nedoseženost kake mere, količine*: Še petnajst let ni stara; Še malo ji ni podoben |Kar precej manjka, da ...|

E: nastalo iz *ešče* (= stcslov. *ješte*, nar. hrv., srb. *jěšte*, rus. *eščě*, češ. *ještě*) iz pslov. **ešt'e*, verjetno iz ide. **et-s-k^e* »in tudi«

šè posebej [ě-ě]

Pd *uvaja dodano, ki stopnjuje povedano*: Nagljen je k izbruhom jeze, še posebej proti večeru; Težko je nastopati s temi temami, še posebej v domači dvorani!; Prava reklama je novoletni skok v morje, pred hotelom še posebej |Poudariti je treba, da je to ...|

E: sestavljeno iz členka *šè* in prislova *posebej*

šè več [ě-ě]

Pd *stopnjuje povedano*: Ljudje se ne počutimo

najbolj vsak dan. Še več! Ali niso otroški nemir in razdražljivost pri odraslih žal vseprisotni ...; Pri opisovanju kakovosti smo bolj opoteči, še več, zgodi se nam, da je pri vinu kvaliteta največkrat izgovorjen pojem, ki se preveč nanaša zgolj na zunanjo podobo steklenice in etikete |In ne samo to, In to še zdaleč ni vse ...|

E: sestavljeno iz členka *šè* in prislova *več*

šèlè tudi šèle [ě; ě]

I. N

1. Nv *izraža, da je čas, v katerem dejanje nastopi, poznejši, kot se pričakuje*: Za neprijetno novico je izvedel šele naslednji dan; Vrnil se je šele okrog polnoči |Pričakovali bi prej| // *izraža omejevanje na navedeno*: Šele on mu je pokazal pravo pot; Končno stališče bo izoblikovala šele javna razprava |Potrebno je bilo počakati na ..., Treba bo počakati na ...|; Prehodil je šele dva kilometra |To še ni zdaleč ni vse|; **sin.** stoprāv

2. Nč *izraža neprijetno presenečenje nad nepričakovano hitro spremembo*: Kam spet odhajaš, saj si šele prišel?!; Šele zaspala je, pa so jo že zbudili! |Vse je prehitro|

3. Nn v zvezi kaj šele *izraža močno zanikanje, zavrnitev*: Od strahu ni mogla narediti niti koraka, kaj šele zbežati; Nimata denarja niti za hrano, kaj šele za hišo |Ni bilo za pričakovati, da bi ...|

II. P

1. Ppoudar *poudarja visoko stopnjo, mero*: Že zdaj je razburjen, kako bo šele ogorčen, ko bo vse izvedel; Na morju mora biti šele vroče, ko že tu komaj dihama |Ker težko si je predstavljati, kako ...|

2. Pnavez v zvezi šele ko *opozarja, da se dejanje odvisnega stavka zgodi pred dejanjem v nadrednem*: Šele ko se je vreme izboljšalo, so odpuli; Šele ko sem ponovil vprašanje, me je razumela |Pogoj je bil, da ...|

E: konvertirano iz prislova *šèlè* iz členkov *šè* in *le*

škandál [ã]

I. kot členek

Nč *izraža ogorčenje, zgražanje*: Škandal, še zdaj niso končali del!; Pijan je prišel v službo. Škandal! |To je velika sramota!|

E: konvertirano iz samostalnika *škandál*, prevze-

tega prek nem. *Skandal* in frc. *scandale* iz lat. *scandalum*, to pa iz gr. *skándalon* »pohujšanje, spotaljivost«

špica [í] pog.

I. kot členek

Nč izraža zelo odobravajoč, pozitiven odnos do nečesa: Oni so zagotovo špica na svojem področju; Takih kot je Fredi ne delajo več, je pa špica, ni kaj!; Če se bo dogajalo na odru, bo to špica ... [To je presežek]

E: konvertirano iz samostalnika *špica* »konica«, prevzetega iz nem. *Spitze*

T

tá tudi tó téga/tegà, tému/temù [ã; ô]

I. kot členek

1. Nč v pridevniški ali samostalniški rabi *izraža nejevoljo, poljubnost, presenečenje*: Le kod hodi ta natakar?!; Povejte temu vašemu vratarju, naj bo bolj vljuden!; Če bi me le ta glava nehala boleti! |Že zdaj ga/jo imam dovolj! // *poudarja vsebino, na katero se veže*: Še to malo mi hočejo vzeti!; To knjžico boš pa že prebral! |Vse skupaj ni vredno tolikih besed! // v zvezi ta in ta, ta pa ta *izraža namerno nedoločnost povedanega*: Vrnili se bodo ta in ta dan; Pomembna je samo ta in ta številka avtomobila |Javno ne bo objavljeno // v zvezi ta ali oni, ta in oni *izraža poljubnost oseb ali stvari*: Na ulici srečam tega in onega znanca; Pojavlja se v tej ali oni obliki |Kot priložnost nanese // v samostalniški rabi *izraža posebno pozornost do koga, česa*: Vidite, ta, ki stoji pred vami, vas je rešil; Vse torbe so lepe, vendar je ta najlepša |Samo eden izstopa // v zvezi ta in ta, ta pa ta *izraža osebo ali stvar, ki je znana, a se noče, ne more natančneje imenovati*: Igralec ta in ta je bil odličen |Nočem ga posebej imenovati // v zvezi ta ali oni, ta in oni *izraža poljubne osebe ali stvari*: Ta ali oni se je že zmotil; Govorili so o tem in onem |Konkretnih vsebin ne bomo navajali

2. Nv poudarja trditev: Lepo je to, da mu pomagaš; To, kar ste rekli, za nas ni novo; Hitro se razburi in to ni dobro |Poudariti je treba, da ...|

3. Ppojas v zvezi to je, to se pravi *uvaja drugačno, ustrežnejšo izrazitev, opredelitev česa*: Prišel je sam, to je brez družine in sorodnikov |Kar pomeni, da ...| // v zvezi in to *dopolnjuje, pojasnjuje prej povedano*: Prišlo je dosti ljudi, in to starih, mladih pa tudi otrok |Konkretno so mišljeni|

4. Pnaspr v zvezi kljub temu (da) *uvaja nasprotje povedanemu*: Kljub temu da je star, še dela; Ni mu pomagal, kljub temu da bi mu lahko; Bil je mlad in pameten, kljub temu ni zmozel vsakdanjega tempa |Navkljub vsem naštetim dejstvom ...|; **sin.** čeprav, vendar

5. Pd navadno v zvezi poleg tega, zraven tega *uvaja dodajanje k prejšnjemu*: Redno dela v baru, poleg tega pa izredno študira |Treba še dodati, da ...|

E: konvertirano iz zaimka *tá* (= stcslov. *тъ*, prim. hrv., srb. *tâj*, rus. *этот*, češ. *ten*) iz pslov. **тъ* (= lit. *tas*) iz ide. **to-*

tàk [ã] pog.

I. kot členek

1. Nč *izraža nejevoljo, začudenje, presenečenje*: Tak se je le odločil, kdo bi si mislil!; Tak je bilo vendarle res, kar so pravili! |Po vsem, kar se je zgodilo ...|

2. Np *izraža spodbudo*: Tak začnimo vendar, da bomo prej končali; Tak vzemi, če ti tako vztrajno ponuja! |Daj(mo) ...|

3. Ppovze *izraža prehod na zaključek*: Zmenili smo se, tak ukrepajmo že!; Do zdaj se samo tožili, tak povejte, kaj lahko naredimo?! |Zdaj pa ...|; **sin.** potemtakem, torej

E: konvertirano iz prislova *tàk* k zaimku *ták* (= hrv., srb. *tâk*, rus. *takój*, češ. *taký*) iz pslov. **takъ* (= lit. *tóks*) iz zaimka *tá*

takó [ô] pog.

I. N

1. Nč poudarja izrečeno: Vse se mu je tako dobro izšlo!; Tako tiho je tukaj!; Tako nekam bled je zadnje čase! |Zelo opazno // *izraža začudenje, presenečenje*: Že dolgo se nam ni oglasil. A tako?! |To pa je čudno! // *izraža nejevoljo*: Tako torej, nočete sodelovati!; Torej tako, samo nekateri naj

bi delali! |Zdaj je jasno| // *izraža zadovoljstvo, zadoščenje*: Tako, zdaj pa imaš, kar si iskal!; Tako, pa smo spet skupaj! |Končno, Se je le zgodilo!| // v zvezi kar tako *izraža*, *da se dejanje zgodi brez določene vzroka, namena*: Pogovarjali so se kar tako, tjavendan |Brez pravega povoda, vsebine| // *izraža način glede na okoliščine*: Pomahaj, da ne boš šla kar tako mimo; Čudili so se, da mu je kar tako verjel |Brez pravega razloga|

2. Nv *izraža nedoločnost*: Tako za spremembo gre včasih tudi v hribe; Našel ga je tako, po naključju |Brez vnaprejšnjih načrtov in namena| // *izraža nedoločeno mero, stopnjo*: Kako se je izšlo? Tako, ne najboljše!; Te zelo boli? Tako tako |Še kar| // *poudarja približnost*: Od tega je že tako deset let; Ima tako okoli sedemdeset let |Vsaj približno| // *izraža nezadovoljstvo z opravljenim*: Uči se tako tako; Dela bolj tako |Vse skupaj je bolj za silo!|

II. P

1. Ppoudar *poudarja dejstvo*: Danes bo tam tako dosti ljudi, da nas ne bodo pogrešali; Ne bom ti posebej govoril o njem, saj ga tako poznaš |Precej je že dobro znanega| // navadno v zvezi z *že poudarja dejstvo, ki je znano brez nadaljnjih podatkov*: Že tako majhno plačo so mu še zmanjšali!; Že tako imajo preveč delavcev! |Ne spleča se poskušati| // v zvezah tako ali tako, tako in tako *poudarja absolutno dejstvo*: Vrniti se bo moral tako ali tako; Saj tako in tako že veš! |V vsakem primeru| // v zvezi tako in tako, tako pa tako *poudarja znano, ki se noče poimenovati*: Obnašal se je tako in tako, pa kaj naj zdaj storimo?!; Govorijo tako pa tako, ne vemo pa, kaj je dejansko res |Ne bi konkretno o vsebinah!|

2. Pd v zvezi prav tako *uvaja dodajanje k prej povedanemu*: Oče mu je umrl, ko je bil še mlad. Matere prav tako ni imel dolgo |Podobno se je zgodilo tudi z/s ...|

3. Pnavez *izraža prehod k novi misli*: Prihajale so nove možnosti in novi ljudje in tako je čas tekel dalje |Stari dogodki so postali preteklost| // *opozarja na prehod k novemu*: Tako. Zdaj smo pred novo zgradbo ... |Če dovolite, gremo naprej| // *krepi odločitev*: Tako, zabave je konec |Odločili smo se, da ...| // *krepi ugotovitev*: Tako, tega ne bomo podprli v nobenem primeru |Dokončno je odločeno, da|

4. Ppojas *uvaja ustreznost povedanega, nave-*

denega: Naj bo tako ali drugače, pomoč rabijo v vsakem primeru!; Je že tako, da naj bi zakoni veljali za vse ljudi enako |Kakor koli se obrača| // *uvaja osebni odnos do povedanega*: Bal se je javno izpostaviti svoja stališča, vsaj tako se je zdelo; Ne bodo sodelovali, tako so se vnaprej dogovorili |Vse kaže na to, da ...|

5. Ppovze *uvaja vzročno-posledično razmerje*: Bil je nekaj let brez redne službe, in tako se je odločil za samostojno podjetništvo |To je bil glavni povod in vzrok, da ...|

6. Pnaspr v zvezi tako pa *uvaja nasprotje s prej povedanim*: Če bi bil dovolj mlad, bi še sprejel, tako pa ne more |Glede na trenutno stanje pa ...|

E: konvertirano iz prislova *takó* iz zaimka *ták*

takó rekoč [ô-ô]

Nv *izraža omejitvev popolne, dobesedne ustreznosti izraza, resničnosti*: Denarja tako rekoč ni več; Bil je tako rekoč zmeraj pijan; Vreme za izlet je tako rekoč idealno |Dobesedno povedano|

E: sestavljeno iz prislova *takó* in sedanjega tvornega deležnika glagola *rěči*

takóle [ô]

1. Pnavez *poudarja izrečeno*: Vidite, takole razmetavajo družbeno lastnino!; Ne gremo takole, praznih rok?! |Kar dobro si oglejte!; **sin.** *takó*

2. Nv *poudarja približnost*: To je vredno takole kakih petdeset tisoč |Približno, Okoli!; **sin.** *takó*

E: konvertirano iz prislova *takóle*, sklopa iz prislova *takó* in členka *le*

tedaj [ä]

I. kot členek

1. Nč *izraža nejevoljo, presenečenje, začudenje*: Nič nočeš delati, sprašujem se, kaj tedaj sploh iščeš tukaj?!; Dobro, naj tedaj jaz vse naredim?! |Kot vse kaže, izgleda ...!; **sin.** *tórej*

2. Ppovze *uvaja vzročno-sklepalno razmerje*: Še kar dobro se razumemo, zakaj bi si tedaj ne pomagali?! |Zato bi bilo prav, da ...!; Če je to res, tedaj bo hudo |Potem pa ...!; **sin.** *tórej*

E: konvertirano iz prislova *tedaj* (= cslov. *tv/g/da*, hrv., srb. *tādā*, rus. *togdá*, češ. *tehda*), nastalega iz pslov. **t̥da* iz zaimka **t̥* »ta«

teorétično [é]**I. kot členek**

Nv izraža oceno: Beg je teoretično mogoč; Zankrat je zadeva samo teoretično izvedljiva |Ustrezna teoriji|

E: konvertirano iz prislova *teorétično* iz pridevnika *teorétičen*, prevzetega prek nem. *theoretisch* in lat. *theōreticus* iz gr. *theōretikós* iz *theōría* »teorija«

težkó [ô]**I. kot členek**

1. Nč izraža neprijetnost česa: Težko vas prosim, vendar vas moram; Težko ga poslušam, ko govori neumnosti |Prav neprijetno je ...| // v zvezi z *izraža obžalovanje:* Težko mi je zanj, ker je dober človek |Žal mi ga je|

2. Nv izraža težavnost česa: Težko je, če vsak dela po svoje |Ni v redu, Ni preprosto|

E: konvertirano iz prislova *težkó* iz pridevnika *težák*

tó [ô] pog.**I. kot členek**

Nč izraža veliko mero ali stopnjo povedanega: To so bili jezni in užaljeni, ko so odkrili prevaro; Ja, to si pameten! |Ne da se povedati, kako ...|

E: konvertirano iz srednje oblike zaimka *tá*

tóčno [ô] pog.**I. kot členek**

Ppoudar poudarja, da se trditev v največji mogoči meri sklada z resničnostjo: Točno on je to naredil!; Dostavni tovornjak se je ustavil točno pred njegovo hišo!; Delo poteka točno po načrtih! |Prav, Je v skladu, skladno z/s; sin. práv, rávno|

E: konvertirano iz prislova *tóčno* iz pridevnika *tóčen*, prevzetega iz rus. *tóčnyj* k samostalnika *tóčka*

tórej [ô]

1. Nv izraža vzročno-sklepalno razmerje: Vse je tako zmanipulirano, kako naj torej komu zaupamo; Nismo jim pomagali, torej smo sami krivi |In po vsem tem|

2. Nč izraža začudenje, nejevoljo, nestrpnost, zavrnitev: Torej povej, kaj misliš; Taka je torej ta stvar |No, po vsem do sedaj ...|

3. Np izraža spodbudo, poziv: Torej, kako si se odločil? |Glede na vse|

4. Pnavez izraža navezovanje na prej povedano: Kaj torej še hočeš?!; Hočeš torej reči, da vse to ni res?! |Glede na do sedaj izrečeno|

E: = stsl. *tože*, rus. *tóže* »tudi« iz pslov. **tože* iz srednje oblike zaimka **tъ* »ta« in členice *-*že*

trétjič [é]**I. kot členek**

Pnavez uvaja možnost za še eno priložnost: Kdo da več – prvič, drugič, tretjič |Dajemo še tretjo možnost|

E: konvertirano iz prislova *trétjič* iz števnikar *trétji*

túdi [û]

1. Nč krepí trditev: To pa je tudi vse, kar so lahko storili; Ti si pa tudi pameten! |Nič več kot to| // *izraža očitek, nejevoljo, začudenje:* Ta pa se mora tudi v vse vmešati!; Je pa tudi kaj boljšega! |O tem raje ne bi ...|

2. Pd uvaja širšo veljavnost trditve: Tudi tokrat mu je uspelo; Njej se je tudi to zgodilo |Treba dati, da niso edini|

3. Ppoudar stopnjuje povedano z dodatno trditvijo: Mnogi so zboleli, nekateri tudi umrli; Odnehali so tudi najbolj vzdržljivi |Celo, Ne bi pričakovali| // v nikalnih stavkih *poudarja zanikanje:* Takih stvari tudi v sanjah ne podoživiš!; Tudi malo ne pazi na svoje zdravje! |Celo, Kar bi bilo prej možno| // navadno v zvezi ne le, ne samo – ampak tudi *stopnjuje prej povedano:* Ni samo govoril, ampak tudi delal |Poleg tega|

4. Ppovze navadno v zvezi s *če uvaja dejstvo, kljub kateremu se dejanje uresniči:* Tudi če bi hotel, ne bi smel tega narediti! |Nič ne pomaga!; sin. čepráv, četúdi|

E: = star. hr. *tudi*, konvertirano iz prislova **tudi* »tukaj« (= stsl. *tudy*) iz **tu* »tu, tukaj«

U

úpam tudi úpamo [û]

I. kot členek

1. Nč izraža nepopolno prepričanost o čem zaželenem: Upam, da bomo še prišli na vlak; On je, upamo, že na varnem |Želim(o), da bi nam uspelo| // **izraža zaželenost uresničitve:** Upam, da si boste premislili; Upamo, da vas s tem obiskom ne nadlegujemo |Možno želim(o)| // **izraža nujnost uresničitve česa glede na okoliščine:** Upam, da si stvar premislil?!; Vi ste, upamo, to že preštudirali, saj imate vse razpoložljive vire?! |To bi moral(i)|

2. Nv izraža pritrditev s pridržkom: Bo ostal? Upam da; To pa ja vem! Upam! |Prepričujem se, da je tako| // **v zvezi s si izraža možnost uresničitve dejanja glede na zmožnost, sposobnost:** To ni nič, upam si nesti dvakrat toliko! |Lahko, Zmožen sem|

E: konvertirano iz prve osebe ednine, množine glagola *úpati*

úps tudi ùps [û; ù]

Nč izraža neprijetno presenečenje: Ups, to pa ni bilo namerno! |To je preveč!, Oprostite!| // **izraža popravek:** Bili so kar prepametni, ups, zelo pametni! |To ni prav povedano, Zareklo se mi je!|

E: konvertirano iz medmeta *úps*, prevzetega iz agl. *oops*

urádno [â]

I. kot členek

Nv izraža presojo ustreznosti glede na položaj: Danes sicer delamo, uradno pa smo na dopustu; To želimo tudi uradno potrditi |Za javnost, Skladno s predpisi in zakoni|

E: konvertirano iz prislova *urádno* iz pridevnika *uráden* iz samostalnika *urád*, prevzetega iz češ. *úřad*

V

v bístvu [î]

I. kot členek

Ppojas pojasnjuje povedano: To pomeni v bistvu isto; Ta služba je v bistvu častna; Informacija o tej zadevi je bila v bistvu dezinformacija, ker je bil problem prikazan enostransko |V resnici, Dejansko; sin. prāvzaprāv

E: sestavljeno iz predloga *v* in mestnika samostalnika *bístvo*, prevzetega iz cslov. *byťstvo* iz *byti* »biti, obstajati«

v glávnem [ã]

I. kot členek

Nv izraža splošno veljavo povedanega: V glavnem se strinjava; Razstavila je v glavnem akvarele |Skoraj v celoti, Pretežno|

E: sestavljeno iz veznika *v* in mestnika v moškem ali srednjem spolu posamostalnega pridevnika *glávni* iz samostalnika *gláva*

v resnící [i]

I. kot členek

Nv izraža poskus dejanskega stanja: Volilna kampanja je bila v resnici velika potegavščina!; Sam je skušal raziskati, kaj se je v resnici zgodilo; Obstajajo dokazi, da načrt za pobeg v resnici pripravil drug zapornik |Dejansko|

E: sestavljeno iz veznika *v* in mestnika samostalnika *resníca* iz pridevnika *résen* iz prislova *rés*

váljda [â] pog.

1. Nv izraža samoumevnost trditve: Gospod predsednik, samo pet minut imam in samo na pet minut sem omejen, valjda vem, o čem govorim |Brez skrbi, da ...|; sin. sevéda

2. Nč izraža soglasje, pritrditev brez pridržka: A si prišel s kolesom? Ja, valjda |Seveda, Se razumej; sin. sevéda, se razúme

E: prevzeto iz hrv. srb. *váljda* iz 3. osebe glagola *váljati* »veljati« in členka *da*

več [ě]**I. kot členek**

Ppoudar v nikalnih stavkih *poudarja prenehanje dejanja ali stanja*: Ne čakajte več, pojdite!; Teга ne smete več storiti! |Popolnoma prenehajte!; Tiste hiše ni več, so jo podrli |Je prenehala obstajati| // v zvezi s kot *poudarja presežno stopnjo kake količine, mere, lastnosti*: Denarja ima več kot dovolj!; Razmere so več kot ugodne; Več kot do grla je sit te lumparije! |Popolnoma, Povsem| // v zvezi več ali manj *izraža nedoločeno, ne preveliko mero ali stopnjo*: V teh govoricah je več ali manj resnice |Vsaj nekaj, Kolikor toliko!; Teste so več ali manj uspešno rešili |Kolikor toliko, Še kar|

E: konvertirano iz prislova *več* (= stcslov. *vešte, hrv., srb. *već* »že«, strus. *vjače* »več«, češ. *vice*), nastalega iz psl. *vet'e, supletivnega primernika od *veliko

večidel [ě] redko

Nv *izraža značilnost česa zaradi pogostega pojavljanja*: Angleško besedilo večidel sledi kar ameriški različici |In to je že kar v navadi| // *izraža ustaljenost dogajanja zaradi pogostega pojavljanja*: Večidel uporabljajo letošnji hit, tj. tablične računalnike; Kiropraktik večidel uporablja hitre in sunkovite tehnike |Pretežno, In to kar prevladuje!; **sin.** večinoma

E: konvertirano iz prislova *večidel*, sklopa iz primernika *več(j)i* in samostalnika *děl* po zgledu nem. *größenteils*

večinoma [i]

Nv *izraža ustaljenost dogajanja zaradi pogostega pojavljanja*: Prireditve na prostem so večinoma v središču mesta in to poleti; Ljudske pesmi so se večinoma pele po spominu |Tako je (bilo) v navadi!; **sin.** navadno, ponavadi, večidel, zvečine, zvečinoma

E: konvertirano iz prislova *večinoma* iz samostalnika *večina*

védeti vém [ě] pog.**I. kot členek**

1. Nč v zvezi z da *izraža gotovost*: Veš da ti prinesem, zagotovo!; V takem vremenu veste da ne bo

šel nikamor!; Mi boš kmalu vrnil? Veš da bom!; Ste šli na dopust? Veste da smo šli! |Se razume!, Samo po sebi umevno, da ...| // *poudarja presenetljivost česa*: Vse ima, pa veš da ni zadovoljen; Veste da ga nismo našli, čeprav ni majhen |Prav presenetljivo je|

2. Nv *krepi samoumevno pritrditev*: Je zmagal? Veš da!; Bi še malo? Veš da, kar prinesi! |Vsekakor, Se razume!| // *krepi potrditev, zavedanje, neodločenost*: Hudo je, vem; Ustrašil si se, vem |Sem že izkusil!; Boš kupil? Kaj vem, menda ne; Bo šlo? Kaj pa vem! |Težko rečem, Bom še videl|

E: konvertirano iz ustreznih oblik glagola *védeti*

veljá [ã]**I. kot členek**

1. Nv z nedoločnikom *izraža nujnost, potrebnost uresničitve dejanja*: Teга človeka si velja zapomniti!; Velja poudariti, da sam ni bil zraven |Je treba|

2. Ppoudar *poudarja izrečeno*: Velja, jutri se vidiva |Drži|

E: konvertirano iz 3. osebe ednine glagola *veljati*

vèndar [ã/ã]

1. Nč *izraža nejevoljo, nestrpnost, veselje, samoumevno povedanega*: Kaj pa vendar počenjaš?! |Ne tako!| // *izraža veselje, presenečenje*: O, si vendar prišla! |Čas je že bil!| // *izraža samoumevno povedanega*: Fant je vendar zadosti star!; Svoj avto bo vendar poznal! |Pa ja!|

2. Ppoudar *poudarja povedano nasploh*: To vendar ni tako težko izvesti!; Svoje stvari pa bom vendar poznal! |To pa res ne bi smel biti problem!| // *poudarja nasprotje s prej povedanim*: Oglasi se, morda se bo vendar kaj našlo zate; Kaj pa, če vendar pride?! |Kljub vsemu|

3. Pnaspr *uvaja nasprotje s prej povedanim*: Težave niso velike, vendar obstajajo; Bilo ji je malo nerodno, vendar lepo |Kljub vsemu| // *uvaja omejevanje*: Vlaki prihajajo, vendar z zamudo; Naj poskusi, vendar se bojim, da je že prepozno |Toda kaj, ko ...|

E: verjetno nastalo iz *vinyže iz *viny »seveda, vsekakor« (= cslov. *viny) iz samostalnika *vina* »vzrok, prilika« in členice -že

vendarle [à/ã]

1. Ppoudar poudarja povedano nasploh: Dojeli so, da nekaj vendarle lahko storijo; Ne morete pomagati, pa vendarle hvala za pripravljenost |Kljub temu!; **sin.** vsêhno, ípak

2. Pnaspr uvaja nasprotje s prej povedanim: Veliko so spraševali, vendarle niso bili pripravljeni odgovorjati; Ni visoko izobražen, vendarle nadpovprečno veliko ve o strojništvu |Pa vseeno, Kljub temu|

E: sklop iz členkov *vendar* in *le*

verjetno [é]

Nv izraža precejšnjo prepričanost o možnosti ali nemožnosti česa: Ni prišel, verjetno je zaspal; Zelo verjetno je, da pride jutri |Po vsej verjetnosti, Precej mogoče je, da ...| // *izraža zadržano pritrjevanje:* Boste šli? Verjetno |Skoraj gotovo!; **sin.** mogóče

E: konvertirano iz prislova *verjétno* iz pridevnika *verjéten* iz glagola *verjéti*

vešda [é/ê] pog.

1. Nv izraža samoumevnost trditve: To vešda ni res! |Jasno je, da ...|

2. Nč izraža soglasje, pritrđitev, pritrjevanje brez pridrŕka: Ali boš prišel? Vešda!; Ali boš na to odgovoril? Vešda! |Se razume!; **sin.** sevêda

3. Nn izraža močno zanikanje, zavrńitev: Ja vešda, Justin ni tak, halo?!; Vešda ... za to bi bil rad še plačan?! |Ne pride v poštev, Ni govora!; **sin.** káj-pada

E: sklop iz 2. osebe ednine glagola *védeti* in veznika *da*

vključno [û]

Pd izraža upoštevanje v kaki količini, celoti: Trgovine so odprte vse dni, vključno z nedeljo; Tečaj bo trajal od ponedeljka do vključno sobote; Odbor šteje dvanajst članov, vključno s predsednikom |Vštevši| // *izraža, da se kaj ne izvzema:* Obravnava ključne pojave modernega življenja, vključno javna komunikacijska sredstva |Sem se prištevajo tudi|

E: konvertirano iz prislova *vključno* iz pridevnika *vključen* iz glagola *vključiti*

vóbče [ó/ô] star.

Nv izraža splošno veljavnost povedanega: Vse-skozi sem proračunski strošek, zato sem sramota in nesreča za slovenski narod in svet vobče; Kra-dejo, ponarejajo dokumente in so vobče škodljivi?! |Na splošno!; **sin.** splòh, nasploh

E: konvertirano iz prislova *vóbče*, sklopa iz predloga *v* in prislova *óbče* iz pridevnika *óbci* (= stcslov. *oběštb* »skupen«, hrv. *òpći*, rus. *òbščij*) iz pslov. **oběštb* iz predloga, prvotno prislova **obě* »ob, pri, okoli«

vpràv [ã] star.

Nv izraža, da je dejanje ali stanje v skladu s povedanim: Spomnijo na vprav sladko drogo; V naslednjih letih bo vprav zanimivo opazovati, koliko bo v tej kulturi še fundamenta |Zelo!; Baš pozabljivost je vprav potrebna lastnost za politika; Zdela se mu je vprav lepa! |Prav| // *izraža potrđitev skladnosti:* Njegova muza v hripavih strastnih pasažah vprav blesti |Prav!; S samopremagovanjem človek vprav kaže, da ima dušo |Ravno!; **sin.** pràv, ràvno

E: sklop iz predloga *v* in prislova *pràv*

vrábec tudi vrábca [á/ã]

I. kot členek

Nč izraža začudenje: Ideologija, glej ga vrabca, ki je sploh ni! |Hudiča!; Ni vrabec, da se mu ne posreči?! |Ni hudič!|

E: konvertirano iz samostalnika *vrábec*, tabui-stično prenavljenega iz *vrág*

vrág -a [ã]

I. kot členek

Nč navadno v zvezi z vedeti izraža negotovost, nedoločnost, nejevoljo: Kdaj pridejo? Vrag vedi! |Kako sploh naj ...!; Kdo, za vraga, te je poslal tja?! |Niti sanja se mi ne ..., Zakaj je sploh prišlo do tega|

E: konvertirano iz samostalnika *vrág* (= stcslov. *vragb* »sovražnik«, hrv. *vrág* »hudič«, rus. *vórog* »sovražnik, hudič«, češ. *vrah* »morilec, sovražnik«) iz pslov. **vorgb* (= stprus. *vargb* »hudoben«, lit. *vargas* »revščina, beda«, stnord. *vargr* »volk, izobčen zločinec«)

vrága [ã] pog.

1. *Nč izraža jezo, nejevoljo:* Vraga, utihnite že enkrat!; To je živčnost. Vraga živčnost, strahopetnost! |Daj(te) no, kakšna ...|

2. *Nn izraža močno zanikanje:* Saj je prinesel. Vraga je! |Prav nič ni ...|

E: konvertirano iz tožilnika samostalnika *vrág*

vrágsigavédi tudi vrág si ga védi [ã-ê] pog.

Nč izraža negotovost, nedoločnost: Imej nekaj v rezervi, vragšigavedi kaj vse lahko babi pride na misel!; Vragšigavedi kaj vse se dogaja za našim hrbtom?! |Niti približno se ne, kaj ...| // *izraža podkrepitev trditve:* Vragšigavedi, morda pa le ni tako hudo! |Kaj pa vem(o)|

E: sklop iz samostalnika *vrág*, členka *si*, moškega naslonskega tožilnika zaimka *on* in velelnika glagola *védeti*

vritmepíši [í-í] pog. nízko**I. kot členek**

Nč izraža veliko omalovaževanje: Vritmepíši s tem svojim predlogom!; Vsaj vritmepíši bi lahko rekel, ko sva se srečala! |Pojdi nekam!|

E: sklop iz predloga *v*, tožilnika samostalnika *rit*, naslonskega tožilnika zaimka *jáz* in velelnika glagola *pisáti*

vsáj [ã] pog.

1. *Nv izraža omejevanje na najmanjšo količino ali mero:* Vsaj eden se me je spomnil!; Vsaj za hip prenehajte! |To je najmanj, kar lahko|

2. *Ppoudar poudarja omejevanje na izrečeno:* Če bo odgovoril, boš vsaj vedel, kaj misli; Kmalu bo prišel. Vsaj obljubil je |Tako zaenkrat kaže|

E: nastalo iz **vъxajъ* (prim. polj. *wszak* »saj, seveda, pač«) iz *pslov.* zaimka **vъxъ* »ves«

vsè prêj kot [ë-ê] pog.**I. kot členek**

Nn izraža zanikanje povedanega: Bil je vse prej kot prijazen; Naša potovanja so vse prej kot izlet; Napovedi so vse prej kot obetavne |Povsem nekaj drugega|

E: sestavljeno iz prislovov *vsè* in *prêj* ter veznika *kot*

vsèèno [ë-é] pog.

1. *Nč izraža, da kaj koga ne vznemirja, ne prizadeva:* Meni je vseeno, kako živi; Naj ga povabim? Meni je vseeno |Prav nič me ne briga| // *izraža, da se ne daje prednost kateri od možnosti:* Vseeno mi je, kaj boste posadili: sadno drevje ali ribez |Ne ukvarjam se s tem|; Dajte mu kaj jesti, vseeno, kruh ali kaj drugega |Kar pač je na razpolago| // *izraža, da je kaj nepomembno:* Prej bi morali to vedeti, zdaj je vseeno |Je že mimo, Ni pomembno|

2. *Nn izraža neupoštevanje, zavrnitev prej povedanega:* Zelo si je prizadeval. Vseeno, ni naredil, pa konec! |Kakorkoli, to je zdaj mimo|

3. *Pnaspr izraža nasprotje s prej povedanim:* Nimam časa za zabavo. Pa vseeno hvala za povabilo; Tega ne boste več rabili, če pa vseeno, me pokličite |Kljub temu| // *izraža pridržek:* Da ne boste rekli, da sem skop, vam bom vseeno dal nekaj evrov |Čeprav se s tem ne strinjam|

E: sklop iz prislova *vsè* in *v* srednjem spolu posamostaljenega zaimka *èn*

vsekàkor tudi vsèkakor [ã; è] pog.

1. *Nv izraža popolno prepričanost o čem:* To je vsekakor treba povedati vsem!; Nekaj je vsekakor narobe, ker so vsi tako zadržani |Zagotovo|; **sin.** vsèkako

2. *Nč izraža zahtevo:* Vsekakor ga vprašaj, kako je to odkril; Vsekakor ne pretiravajte s hvalo! |V vsakem primeru| // *izraža trditev, strinjanje, soglasje brez pridržka:* To stvar bi vsekakor rad kupil!; Vsekakor bom to storil; saj ne gre samo zame |Zagotovo| // *izraža pritrnitev:* Boš res sprejel tisto službo? Vsekakor! |Brez dvoma!, Prav gotovo!|; **sin.** vsèkako

E: sklop iz prislova *vsè* in veznika *kàkor*

vštévši [ê] pog.**I. kot členek**

Pd uvaja natančneje dopolnilo: Zavarovalna pogodba, vštévši vsa podaljšanja, ni sklenjena za dalj kot pet let; Ima kar dvajset zmag v svetovnem pokalu, vštévši etapne, in še dve olimpijski zmagi |Če upoštevamo še ...|

E: konvertirano iz deležja *vštévši* iz glagola *vštéti*

vzemímo -míte [î]**I. kot členek**

1. Ppoudar *poudarja mnenje, trditev kot izhodišče*: Vzemimo, da bodo prišli vsi; No, *vzemimo*, da imaš prav! |Predpostavimó|

2. Pnavez izraža, da je kaka stvar, enota navedena z namenom neposredno pokazati, ponazoriti kak širši, splošnejši pojem: Vse panoge so v težkem položaju, *vzemite* gradbeništvo |Na primer|; *sin.* denímó, recímó

E: konvertirano iz 1. oz. 2. osebe velelnika množine glagola *vzétí* v pomenu »domnevati«

Z**z drúgimi besédami** [û-ê]**I. kot členek**

1. Ppojas pojasnjuje že povedano na drugi način: Prinaša nam nebesa in pekel ali z drugimi besedami življenje in smrt; Ali stroj lahko misli?, z drugimi besedami, ali je možna umetna inteligenca? |Drugače povedano|

2. Pnavez stopnjuje že povedano z drugimi besedami: Najlažje je kaj opraviti s Kaj je tukaj spornega?, z drugimi besedami, ljudje si zakrivajo oči pred resnico; Gre za neposredne posege države v zasebno lastnino brez neposrednega povračila, in z drugimi besedami so to davki, ki pa se jim tudi po ustavi ne da izogniti |Oziroma, Če še drugače to povemo ...|

E: sestavljeno iz predloga z in orodnika množine zaimka *drúg* in *beséda*

za ponazorítev [î]**I. kot členek**

Pponaz izraža namen bolj nazorno ponazoriti in pripomoči k boljšemu razumevanju povedanega: Za ponazoritev navajam nekaj števil |Da bi bolje razumeli in si predstavljali|; *sin.* na prímer

E: sestavljeno iz predloga za in tožilnika samostalnika *ponazorítev*

za sílo [í]**I. kot členek**

Nv izraža zadostno stopnjo ali mero povdanega: Za silo govori angleško in nemško; Kako se imaš? Za silo gre! |Še kar|

E: sestavljeno iz predloga za iz tožilnika samostalnika *síla*

za spróti [ô]**I. kot členek**

Nv izraža omejitev na nujno količino, mero: Zasluži za spróti; Po razočaranju v zakonu se je odločil, da bo živel samo še za spróti |Samo iz dneva v dan|

E: sestavljeno iz predloga za in prislova *spróti*

zabóga [ô] pog.

1. Nč izraža začudenje, nejevoljo: Kaj se zaboga dogaja?!; Odpri že zaboga! |Kaj se gre(mo)?!|

2. Nn izraža zanikanje: Njega zaboga ne boš pregovoril!; Teh madežev zaboga ne spraviš!; Naroči mu, naj zaboga ne hodi ven! |Niti pod razno, V nobenem primeru|; *sin.* níkár, níkákór

E: sklop iz predloga za in tožilnika lastnega imena *Bóg*

začétek -tka [ê] s predlogom**I. kot členek**

Pnavez opozarja, da je povedano šele najava drugega, ki sledi: Za začetek so naročili aperitiv |Najprej|; Od začetka je kazalo, da je trud zaman; Že na začetku je bil tak |Še pred vsem drugim|

E: sestavljeno iz predloga *od, na, za* in ustreznega sklona samostalnika *začétek*

začúda tudi za čúda [û]

Nč izraža nepričakovanost, presenetljivost trditve: Začúda ni bil presenečen; Začúda se ni razjezila! |Kar presenetljivo je, da ...| // *izraža presenečenje, začudenje*: Začúda nismo je dolgo čakali; Pri orožju začúda punce niso zaostajale za fanti |To prav preseneča| // *izraža nenavadno visoko stopnjo, veliko količino*: Začúda dobro skriva svoje neznanje, saj o vsem začúdo malo ve; Te stvari so začúda malo raziskane |Neverjetno, Prav težko je verjeti|; *sin.* začúdo

E: sklop iz prislovne zveze *za čúda* iz predloga *za in* (verjetno) tožilnika množine samostalnika *čúdo*

zadôsti [ó] pog.

I. kot členek

1. Nv *izraža oceno obstoječega*: Ti ljudje imajo vsega zadosti |Polno mero, Dovolj|; On je zadosti pameten; Dvigni, zadosti te je skupaj! |Prav dovolj, Ravno prav|

2. Nč *izraža preseženo polno mero*: Fantje, zadosti, nehajte!; Zdaj mi je pa zadosti vsega tega! |Je že preveč!|

E: konvertirano iz prislova *zadôsti* iz predloga *za* in prislova *dôsti*

zagotôvo [ó]

I. kot členek

Nv *izraža visoko stopnjo prepričanja*: Vrnili vam bomo z obrestmi, zagotovo!; Tej nalogi zagotovo ne bo kos!; Počakaj ga pred vrati, zagotovo pride! |Prav gotovo|; Jih boste pripeljali jutri? Da, zagotovo! |Lahko ste brez skrbi|; **sin.** *gotôvo*

E: sklop iz predloga *za* in prislova *gotôvo* iz pridevnika *gotôv*

zamálo tudi za málo [á]

1. Nč s smiselnim osebkom v dajalniku *izraža občutek užaljenosti zaradi neprimernosti česa*: Bilo mu je zamalo, ko je izvedel, da so ga obrekovali; Zdelo se ji je zamalo, da jo je tako na kratko odpravil! |Užalilo ga je, da ...|

2. Nv *zastar. izraža precejšnje približevanje določeni polni meri*: Pri takih zgodbah ga je zamalo zmanjkalo; Obvestilo je bilo tako majhno, da so ga zamalo prezrli |Zelo malo je manjkalo, da...|; **sin.** *skôraj*

E: sklop iz predloga *za* in tožilnika v srednjem spolu posamostaljenega pridevnika *máli*

zanapréj [é/ê]

I. kot členek

Ppoudar *poudarja opozorilo za čas od trenutka govorenja naprej*: Banka bo tudi zanaprej organizirala takšno akcijo; Naj bo, zanaprej bo pa drugače! |V prihodnje pa|

E: sklop iz predloga *za* in prislova *napréj*

zanesljívo [î]

I. kot členek

Nv *izraža visoko stopnjo prepričanja*: Česar se loti, zanesljivo tudi izpelje!; Na to lahko zanesljivo računate! |Brez vsakršnih dvomov, Brez najmanjšega dvoma|; **sin.** *zagotôvo, zajámčeno*

E: konvertirano iz prislova *zanesljivo* iz pridevnika *zanesljiv* iz glagola *zanésti se*

zanimívo [î]

Nč *izraža začudenje, presenečenje*: Je pa zanimivo, da imajo ti ljudje ves denar, vso moč; Zanimivo: oba sogovornika sta se izognila denarju |Vredno je pomisleka, zakaj ...|

E: konvertirano iz prislova *zanimívo* iz pridevnika *zanimív* iz glagola *zanímati se*, prevzetega iz hrv.,srb. *zanímati se*

zapík [î]

Nč *izraža odločenost, da se kaj preneha*: Ni več nobenega haska, ko smrt poseže vmes in reče zapik; Zapik, to me ne skrbi več; Zapik, ne prepirajta se! |Konec!, Nehaj(mo)!| // navadno v zvezi z *in izraža odločnost, nepopustljivost*: Moja žena bo, in zapik!; Tako je, kot pravim, in zapik! |In konec!|

E: konvertirano iz samostalnika *zapík*

zarádi [â]

I. kot členek

Ppoudar *poudarja bistveni del sporočila*: Jezili so se, vendar samo zaradi lepšega |Ne zares|; Ali smem oditi? Zaradi mene; Zaradi nas lahko še ostanete |Kar se tiče, Glede na ...|; Niso se dobro pripravili, zaradi tega so tudi izgubili tekmo |To je bil vzrok, da ...|

E: konvertirano iz predloga *zarádi* iz predloga *za* in **radi* »zaradi« iz orodnika samostalnika **radb* »veselje, radost«

zarés [ê]

1. Nč *izraža, da je kaj v skladu s povedanim*: Ni zares pela, le usta je odpirala; Ne dela se, zares spi; Poplava je zares uničila dolino, kot je pisalo |Dejansko, Resnično| // *izraža čustveni pritrđilni odnos do povedanega*: Njegove pesmi so zares dobre; Takih napak si zares nihče ne želi! |V resnici| // *izraža so-*

glasje, pritrđitev: Lepo je, zares!; Zares, ti ga še ne poznaš! |Popolnoma soglašam, da ...|; *sin. rés*

2. Nv izraža podkrepitev trđitve: Te stvari se bo treba lotiti zares; Teh opozoril nihče ne jemlje zares |Dovolj odgovorno, resno|; Tega si zares ne bi smel privošćiti! |V nobenem primeru|

E: konvertirano iz prislova *zarés*, sklopa iz predloga *za* in prislova *rés*

zató pa [ô]

1. Ppojas utemeljuje posledice: Premalo premislimo, zato pa je vse narobe!; Nić si ne upa, zato pa ga nimajo za mar! |To je vzrok, da ...|

2. Pnaspr uvaja nasprotje: Veliko jih je in so revni, zato pa imajo zelo veliko prijateljev in znancev; Je ćudak in strog, zato pa zelo rad pomaga |Po drugi strani pa|

E: sestavljeno iz prislova *zató* in veznika *pa*

zatórej [ô]

Ppovze utemeljuje vzročno-posledićno razmerje povedanega: Njegov govor je bil kratek in jedrnat in je zatorej ugajal večini; Nihće noće popustiti. Zatorej sporazuma še ne bo |Zaradi tega, Kot kaže|; *sin. potemtákem*

E: konvertirano iz prislova *zatórej*, sklopa iz predloga *za* in veznika *tórej*

zatrđno tudi za trđno [f]

Nv izraža popolno preprićanost o ćem: Zdaj zatrdno ve, da o tem ne bo sam odloćal; Te knjige zatrdno še nima! |Zagotovo, Prav gotovo| // *izraža nepreklicnost ćesa*: Boš prišel zvećer? Ne obljubim zatrdno |Ni povsem gotovo| // *izraža, da ni dvoma glede uresnićitve, izpolnitve*: Zatrdno pričakuje, da se bo sin vrnil |Brezpogojno, Popolnoma| // *izraža, da ni dvoma glede resnićnosti ćesa*: Zatrdno verjame, da je popolnoma zdrav |Preprićan je, da ..., Popolnoma|

E: konvertirano iz prislova *zatrđno*, sklopa iz predloga *za* in prislova *trđno* iz pridevnika *trđen*

zazdàj tudi za zdàj [ä]

I. kot ćlenek

Ppoudar poudarja opozorilo za trenutni ćas: Zazdaj se taka testiranja dejansko opravljajo samo

za odkrivanje genetskih bolezni; Zazdaj je tako najboljše, potem pa bomo videli |V tem trenutku, Zaenkrat|

E: konvertirano iz prislova *zazdàj*, sklopa iz predloga *za* in prislova *zdàj*

zbógom [ô] pog.

Nn izraža razburjenje ob nezaželenem prenehanju ćesa: Zameriš se mu in potem zbogom služba! |Izgubiš službo|; Zbogom socialna država! |Ni več|; *sin. adljjo*

E: konvertirano iz medmeta *zbógom*, sklopa iz predloga *z* in orodnika lastnega imena *Bóg*

zdàj [ä]

I. kot ćlenek

Ppoudar poudarja aktualnost trenutka govorenja: Zdaj zdaj bo tu |Kmalu, Vsak ćas| // *s predlogi poudarja izhodićni trenutak govorenja*: Do zdaj je šlo dobro |Do tega trenutka|; Od zdaj ga pozna |Od tega trenutka|; Za zdaj je stanje mirno |Zaenkrat, Trenutno|

E: konvertirano iz prislova *zdàj* (= hrv., srb. *sàda*, star. bolg. *sàda*), nastalega iz **sbgsda* iz stranskosklonske osnove zaimka **sb* »ta« in ćlenice *-da*

zdàleć [á]

I. kot ćlenek

1. Nć izraža veliko mero: To je zdaleć najboljša lokacija za tovrstna podjetja |Z nobeno se je ne da primerjati|; Izraz hladna prha še zdaleć ne more opisati šoka |Težko bi našli pravega|

2. Nn navadno v zvezi s še poudarja zanikano trđitev, ugotovitev: S tem problem še zdaleć ni rešen!; Vaše delo še zdaleć ni najtežje!; Ali ste se navelićali? Ne, še zdaleć ne! |Nikakor!, Sploh ne|

E: konvertirano iz prislova *zdàleć*, sklopa iz predloga *z* in prislova *dàleć*

zgoľj [ö]

1. Nv izraža omejeno vrednotenje na navedeno: Nasadil je zgoľj okrasno drevje |Ni hotel drugega|; To delo podcenjuje zgoľj zato, ker ga ne razume! |Izključno, Iz enega samega razloga|; *sin. samó*

2. Pd navadno v zvezi ne zgoľj – ampak tudi stopnjuje in hkrati širi povedano: Pri tem ne gre zgoľj za de-

nar, ampak tudi za poštenje |Še zdaleč ne samo|; sin. samó

E: prim. hrv., sb. *zgòlja* »povsem«, češ. *zhola* »popolnoma« iz **z_ogol'ь* iz pridevnika **gol'ь* »gol, nag«

zláhka [â]

Nv izraža vrednotenje *povedanega*: Zlahka vse doseže!; Vozilo se zlahka premika po kopnem in v vodi; Vse jemlje preveč zlahka |Z lahkoto, Brez težav, zadreg|; sin. zláhkoma

E: konvertirano iz prislova *zláhka*, sklopa iz predloga *z* in nedoločnega rodilnika pridevnika *láhek*

zlásti [â]

Ppoudar poudarja, da ima kaj glede na pomembnost *sporočenega prednost*: Suša je izrazita zlasti tam, kjer je zemlja plitva; V noge ga rado zebe, zlasti pozimi |Še posebej| // *poudarja*, da ima kaj glede na navedeno *prvo mesto*: Razpravljali so o problemih gradbeništva, zlasti o gradnji cest; V razpravi so zlasti poudarjali pomanjkanje surovin |Na prvem mestu, V ospredje so postavljali ...|; sin. predvsem

E: nastalo iz *izlásti*, sklopa iz predloga *iz* in rodilnika samostalnika (*v*)*last* »oblast, volja«

zlóджа tudi zlódej -a [ô] pog.

1. Nč izraža *jezo*, *nejevoljo*, *začudenje*: Kašlja in vse ga boli, ne vem, kje je staknil tega zlodeja |Da je v tako slabem položaju|; Zlodej je, če dela vsak po svoje!; Zlodej je živeti v taki negotovosti! |Zelo slabo je, če ...| // izraža *začudenje*, *presenečenje*: Za zlodeja, tak da je?!; Zlodja, tak da je?! |Kdo bi si mislil!|; sin. hudič, hudiča

2. Nn v zvezi za zlodeja *izraža močno zanikanje*: Tega za zlodeja nikjer ne dobiš!; Tega si pa za zlodeja ni mogel zapomniti! |Nikakor ne, Niti pod razno ne|; sin. nikákor

3. Ppoudar poudarja, *podkrepi povedano*: Ozdravel bo, ni zlodej! |Ni vrag!|; Naj me zlodej vzame, če ni res! |Pri moji duši, da ...|; Kaj zlodja je treba imeti vedno odprto?! |Kaj za vraga!|; sin. hudič, hudiča

E: konvertirano iz tožilnika oz. imenovalnika

samostalnika *zlódej* »hudič« (= rus. *zloděj* »zločinec«, češ. *zloděj* »tat«), zloženke iz pridevnika **z_ol'ь* »hudoben« in samostalnika iz glagola **děti* »delati«

zlómek -mka [ô] pog., olepš.

I. kot členek

1. Nč izraža *podkrepitev trditve*, *začudenje*, *nejevoljo*: Veš da ti bo posodil, ni zlomka! |O tem si lahko prepričan, V to trdno verjamem!| // izraža *začudenje*, *presenečenje*: Ušel da je, glej ga zlomka!; Za zlomka, bolan da je?! |Ne bi si mislil!| // *izraža jezo*, *nejevoljo*: O ti zlomek ti, zmeraj je kaj narobe!; Počakaj vendar, za zlomka! |Tako ne gre!|

2. Nn izraža *zanikanje*: Za zlomka se ni dalo priti blizu!; Za zlomka se mu ne posreči! |Nikakor ne!|

E: konvertirano iz samostalnika *zlómek* »hudič«, verjetno iz sedanjega tvornega deležnika glagola **z_ol_olati* iz **z_ol'ь* »hudoben«

znabíti [i/î] star.

Nv izraža *verjetnost*: Ta operacijski sistem bo, znabíti, za nekaj časa, ustavil vso konkurenco |Zna se zgoditi, da ...|; Ne skrbite, znabíti se je kje zadržal |Rado se zgodi, da ...|; sin. mogóče, mordá

E: sklop iz 3. osebe ednine glagola *znáti* in nedoločnika glagola *bíti*

znóva [ô]

Pd navadno v zvezah *znova* in *znova*, vedno *znova* *izraža nestrpnost do povedanega*, *ki se neprenehoma ponavlja*: Znova in znova dela iste napake!; Vedno znova se prepričuje, da še ni prepozno; Zmeraj znova je poskušal |Vse se mora večkrat ponoviti|

E: nastalo iz *iznóva*, sklopa iz predloga *iz* in nedoločnega rodilnika pridevnika *nóv*

zópet [ô] knjiž.

I. kot členek

1. Nč izraža *začudenje*, *nejevoljo zaradi ponovitve česa nezaželenega*: Le kdo zopet trka?!; Zopet hodi po travi! |Nič ne pomaga, kar ponavlja se!| // v zvezi zopet in zopet *izraža nestrpnost do povedanega*, *ki se neprenehoma ponavlja*: To vprašanje se zopet in zopet pojavlja!; Svetovali

so mu, naj odstopi. On pa zopet in zopet, da ne |Kar vztraja| // v zvezi z in, pa *izraža intenzivnost dejanja*: Opozarjamo in zopet opozarjamo, da tako ne bo šlo več |To se že dolgo in kar naprej ponavljal| // *poudarja nasprotje*: Nekateri so bili za odločno dejanje, drugi pa zopet niso hoteli tvegati |To se je kar nadaljevalo| // *poudarja zanikano trditev, ugotovitev*: Tako hudo pa zopet ni!; Tako brez težav, kot mislite, pa zopet nismo |Po drugi strani pa ...|; sin. spét

2. Pizve opozarja na izjeme: Nekateri so bili za odločen nastop, drugi zopet niso hoteli tvegati |Izvezti so bili tisti, ki ...|; sin. spét

E: konvertirano iz prislova *zópet*, nastalega iz **vъzopętb* iz predpone **vъz-* »od spodaj navzgor« in prislova **opętb* »spet« (= steslov. *opętb*, hrv., sb. *ópęt*, rus. *ópjatb* in dalje lit. *apęnt* »nazaj, spet, znova«) iz ide. **o penth₂(i)* »na pot«

zráven [ã]

I. kot členek

Pd *izraža dodajanje k izrečenemu*: Če boste kupili posodo, vam bomo zraven dali še pribor |Zastonj vam bomo dodali še ...|; V šoli je med najboljšimi, zraven tega pa precej pomaga doma |Za povrh je treba poudariti, da ...|

E: konvertirano iz prislova *zráven*, nastalega iz *vzráven*, sklopa iz predpone *vz-* in (tvorjenke iz) pridevnika *ráven*

Ž

žál [ã]

Nč *izraža prizadetost, nezadovoljstvo ob povedanem*: Bal se je, da bo zbolel. Žal so se slutnje uresničile; To, kar pravite, je žal resnično; Naj odgovarja kdo drug, jaz, žal, zdaj nimam časa |Obžalujem, da ...|

E: konvertirano iz prislova *žál* (= hrv., sb. *žào*, rus. *žálb*) iz pslov. **žalb* »bolečina, obžalovanje« iz ide. korena **guel-* »bosti, zbadati«

žálibóg [ã-õ] star.

Nč *izraža obžalovanje*: Bolezen je žalibog neozdravljiva; Žalibog, res je tako |Na žalost se ne da nič storiti|; sin. žál, žálibóže

E: sklop iz velelnika glagola *žáliti* v pomenu »obžalovati« in lastnega imena *Bóg* po zgledu nem. *leider Gottes*

žálostno [á]

Nč *izraža odklanjanje česa, nezadovoljstvo s čim*: Žalostno je, da morajo ljudje tako slabo živeti; Žalostno je poslušati take neumnosti; Pri sosedu je žalostno, odkar so vsi po vrsti izgubili službe |Je zelo težko sprejeti, da ...|

E: konvertirano iz prislova *žálostno* iz pridevnika *žálosten* iz samostalnika *žálost* iz pridevnika, prislova *žál*

žé tudi žè [ĕ; ě]

I. N

1. Nč *izraža presenečenje, da se povedano prej ali predčasno uresničuje*: Zakaj že odha-jaš?!; Menda nisi že utrujen?!; Tam je že pomlad, tu je še zima! |Kar ne moreš verjeti, da tako kmalu| // *izraža presenečenje nad zgodnejšim časom nastopa povedanega*: Že jutri bo prost; To bolezen je imel že kot otrok |To je po mojem mnenju zelo zgodaj| // *izraža nastop, obstajanje dejanja, stanja pred časom govorjenja, do časa govorjenja ali v času govorjenja*: Pri zdravniku je že bil; Zdaj že spi; Že prihajam |Se je zgodilo ali se ravno dogaja| // *izraža, da je količina, mera, dosežena do časa govorjenja ali določenega časa, večja od pričakovane*: Že dve uri čakajo; Pojedel je že pet krofov, pa še ni sit |To je preveč|

2. Nv *tudi v zvezah že še, že kako, že tako, če že izraža različne stopnje verjetnosti*: Bodo že našli kak izhod |Verjetno se bo kaj pokazalo|; Bo že še koristilo |Morda bo|; Popravlja že, samo kako |Dopuščam, da ...|; Ali boš zmogel? Bom že kako! |Bo nekako, Bom na kakšen način|; V mrzli vodi je preizkušal svoje že tako šibko zdravje |Tudi brez tega mu ne bi bilo dobro|; Naj gredo, če že hočejo! |Če si tako močno želijo| // *izraža zado- stnost navedenega ne glede na drugo mogoče*:

Že nasmeh bi jo osrečil |Dovolj bi bilo, če ...| // *izraža omejitve na navedeno, izvzemajoč drugo*: Tega se boš pa že v šoli naučil |Zagotovo je to najustreznejše| // *poudarja pomen povedane-ga, na kar se nanaša*: Že vnaprej se vas veselimo |Poudarjam, da se ...| // *izraža sprijaznjenje s povedanim*: Že dobro, ste se pač zmotili |Lahko se razume|

3. Np *izraža pripravljenost, sposobnost za povedano*: To malenkost ti bom že dodal |To bom zmoget| // *izraža nejevoljo, nestrpnost v pozivu*: Govori že vendar!; Pojdi že, sicer boš zamudil! |Kaj kar naprej oklevaš!| // *izraža željo po uresničitvi*: Ko bi bilo vse skupaj že mimo! |Čimprej naj mine!| // *poudarja grožnjo*: Te bom že ujel!; Ti bom že dal! |Bo prišel pravi čas za to!|

II. P

1. Pnavez *izraža gotovost, prepričanost o povedanem brez nestrpnosti glede časa uresničitve*: Bomo že našli kak izhod!; Se bo že pokazalo, kdo ima prav! |Naj bo kakor koli, enkrat bo dokončno jasno ...|; Bomo že pospravili, saj se ne mudi |Enkrat se bo zagotovo zgodilo!|

2. Ppovze *izraža sprijaznjenje s povedanim*: Ne čudite se preveč, je že tako, da se nesporazumu ne da izogniti |Okoliščine so pač take|

3. Ppoudar *poudarja pridržek, zanikanje*: Sprejel ga je že, a zadržano |To je največ, kar lahko pričakujej; Tako neumen pa že ni! |To sicer drži, vendar pretiravati s tem ne gre!|

4. Pizvze *izraža izvzemanje*: Zelenjava je vsaj lepa, če že ni okusna |Vsaj nekaj pa le ima!|

5. Pnaspr *uvaja zadržano pritrjevanje*: Mislijo, da obvladujejo položaj. Že, toda ne bodo ga dolgo! |To je sicer res, vendar ...|

E: nastalo iz *užé* (= stcslov. (*j*)*uže*, rus. *užé*, *už*, češ. *již*) iz pslov. **juže* iz **ju* »*že*« (= lit. *jaũ*, stvnem. *ju*) in členice *-*že* iz ide. **g^he*

žé rés [ĕ-ĕ]

Nv *izraža vrednotenjsko mnenje*: Če on pravi, bo že res! |Bo držalo!, Bo treba verjeti!; Že res, da ima veliko skrbi, pa bi vseeno moral v prvi vrsti misliti na svoje najbližje! |Kljub temu, da lahko vsemu povedanemu verjamemo ...|

E: sestavljeno iz členka *žé* in prislova *rés*

žé takó [ĕ-ô]

Ppoudar *poudarja povedano dejstvo*: Že tako je bil siten, za navrh ga je pa še zob bolel! |Tudi če nič ne dodajamo; Eden dol, drugi gor – je že tako na svetu! |Tako to gre|

E: sestavljeno iz členka *žé* in prislova *takó*

Slovar slovenskih členkov

č

Členki kot najmanjše ubeseditve celih govornih dogodkov so zelo koristne in hkrati pomenljive besedice, ki delajo jezik gospodaren in prožen hkrati, in tako sporočilno kot razpoložensko bogatijo besedila. So besedilna besedna vrsta, ker lahko v vsakem konkretnem besedilu ustrezno sporočilno in razpoložensko dopolnjujejo ali poudarjajo posamezne besede ali cele povedi. Kot enobesedna sporočila, kratka in zato učinkovita, jih v svojem jeziku zelo pogosto uporabljamo, največkrat spontano, vendar smiselno in pomenljivo. Zdaj pa se nam ponuja možnost, da si svojo praktično rabo členkov še uzavestimo in dopolnimo: slovar predstavlja in opisuje možne rabe členkov – tiste znane, manj znane in še neznane.

ampak [a]

I. P

Pnavez uvaja zaključek sporočila: Ampak pogovarjajmo se rajši o čem drugem; Ampak to že moram reči, da je bila pametna ženska; Ampak smo imeli srečo! [Kljub temu, vsemu ...]

II. N

1. **Nn** izraža posmehljivo zanikanje: Ampak si pameten! [Nič nisi, Prav nič nisi]

2. **Nč** izraža začudenje, nevoljo: Ampak, da je to mogoče!; Ampak, otroci, tega pa ne! [Ne]

E: konvertirano iz veznika *ampak*, sklopa iz veznika *an* »temveč« in členka *pak*

15 €

9 789612 547189 >

č